

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΗ'

ΜΑΡΤΙΟΣ, 1953

ΑΡ. 213

ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ

Ἐπὸ τὴν πρώτη μέρα πού ἀποφάσισα
νὰ λάθω μέρος στὴ σύγκρουση
ἐγνώριζα πάντως
ὅτι θὰ νικηθῶ.

Ἡ ἀρετὴ μου ὅμως κι' ἡ φιλοτιμία μου
δὲν μοῦ ἐπέτρεπαν νὰ σταθῶ παράμερα
καὶ νὰ παρακολουθῶ τὸν ἀγῶνα
σά θεατῆς.

Ἐλαβα μέρος στὸν πόλεμο
πού σὰς ἐκήρυξαν οἱ φαῦλοι
κι' ὑπέμεινα μ' ἐγκαρτέρηση
τ' ἀλλεπάλληλα πλήγματα
σὰν τίμιος μαχητῆς!

Ὅμως ἐσεῖς, εὐτελεῖς καὶ φιλάργυροι
μιμηταὶ τοῦ Ἰούδα,
ἐμπορευθήκατε ἀναίσχυντα
τὸ χυνόμενον αἷμά μου
καὶ τὴν τιμὴ σας!

(Ἀναγνωρίζω θέβαια
ὅτι τὸ τίμημα τῆς προδοσίας
ἦτο πολὺ ἑλκυστικόν. . .

Ὅμως μιά Ἑλληνίδα — μιά τίμια Ἑλληνίδα —
ποτέ της δὲν θὰ καταδέχονταν
νὰ ἐκτεθῆ σὰν ὀδάλισκη
σὰ σκλαβοπάζαρα τῶν χαμερπῶν.)

Ἀβοήθητος ἔκτοτε κι' ἔρημος
ἐστάθηκα ἀντιμέτωπος
μὲ δίχως παραστάτες,
ἐνῶ σεῖς
ἀλαλάζατε πιά σὰν ἀντίμαχοι
—οἱ εὐτελεῖς
κι' οἱ ντροπιασμένοι λιποτάχτες!

ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Τοῦ φθινοπώρου ἐσάρωσαν οἱ ἄνεμοι τὰ φύλλα
κι' οἱ καταγιγίδες νέκρωσαν τοὺς πόθους στὴν καρδιά
κοντεῦει ὅμως ἡ Ἄνοιξη, πού θ' ἀναστήσει γύρα
σὰ νικητῆρια λάβαρα τὰ ὀλάνθιστα κλαδιά!

Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΣΤΕΡΝΟ ΤΑΞΙΔΙ

Χαρισμένο στή Σεμέλη, τῆ γυναίκα μου.

Σαλπάρουμε κατὰ τῆς Νάξου τὰ γλαυκὰ ἀκρογιαλῖα,
ἔκθαμβοὶ ἀπ' τὸν ἄθλο πού χειροπιαστοὶ κερδίσασαμε
μὲ πείσμα, καρδιοχτύπι,
καὶ σιδερένια καρτερία.

Κοιμοῦνται ἀκόμα οἱ νιῆς στῶν μελλοθάνατων τοῦ χτῆς παληκαριῶν
τὰ ρωμαλέα μπράτσα,
καὶ γέλιο κουρασμένο στὰ χεῖλη μας χαράζει
πόθους λευκοῦς,
τόσο λευκοῦς, σὰν Πεντελῆσιο μάρμαρο.

Στὶς ροζιασμένες χοῦφτες τὰ πιστὰ κουπιὰ ἔχουν ἀποκάμει
νὰ συντροφιάζουν τῆς τριῆρης τὴν πορεία.
Στοῦ Ψηλορείτη τὰ ριζὰ ἢ ντροπιασμένη πολιτεία
μὲ χεῖλη δαγκωμένα
καὶ ματωμένα,
ἔξαλλη, μᾶς φασκελώνει, δίχως ἐλπίδα.

Μὴ φοβηθῆς. Τὸ τέρας τοῦ δραπέτη Δαίδαλου,
ἔπαψε πιά νὰ τρέφει τῆς Κνωσοῦ τὸν πολεμόχαρο ἀφέντη καὶ πατέρα!
Ἔνας μίτος, ἕνα μαχαίρι,
κι' οἱ καρδιές μας ἀνασαινοῦν.
Τὶς ἀλυσίδες μας συντρίβουμε,
χρυσές κι' ἂν εἶναι.
Ἄέρα! Ἄέρα!

Καὶ πᾶμε, πᾶμε. Ποῦ πᾶμε;
Κατὰ τὴν ἄλλη ἄκρη τῶν Ἑλλήνων.
Ἐκεῖ πού ἄλλος πατέρας λαχταρᾷ
καράβι χαρωπὸ κι' ἀλαργοτάξιδο,
πίσω τὴ λεβεντιὰ νὰ φέρει
ἀπ' τὸ νησί τῆς ἀνομίας,
στὴ μενεξεδένια πολιτεία.

Ὅμως, γιατί σκοτάδι ἀπλώνει τὰ βαρειά του κρόσσα
στῆς ἱρίδας σου τὴ γιρλάντα;
Δὲν εἶν' ἡ αὐγὴ τριανταφυλλένια,
σὰν τὸ παλιὸ τ' ἀθάνατο χαμόγελό σου, Ἀριάδνη.
Δὲν εἶν' αὐγὴ
κι' ἄς εἶν' χαράματα.

Γιατὶ τοὺς ζηλευτοὺς σαπφείρους ματωμένους ἔχεις, Ἀριάδνη;
Ποῦ εἶν' ὁ διαμαντένιος σου κεστός, κι' ἡ φιλντισένια πόρπη;
Τὰ φτερωτὰ, χρυσᾶ σου πέδιλα; Τ' ὄριο διάδημα
γιατὶ στοῦ κύμα τὸ πετᾶς, ἀητομάτα;
Δὲς νειάτα!
Δὲν ἦσαν κόρη βασιλιᾶ;
Σὲ μέθυσεν ἡ τύψη;
Πνίξ' τὴν στοῦ φλοίσβο τῶν γοργῶν κυμάτων
κι' ἔλα, ἔλα πού σὲ κράζει
τῶν Δελφῶν ἡ προφητεία.

—Τὶ νὰ σοῦ εἰπῶ, καλὲ καὶ ἐκλεκτέ;
Σὲ λίγο, τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν καρδιά,
μοῦ παίρνει ὁ Βάκχος,
γιὰ ἀνήκουστη ἐρωτικὴ ἀλητεία.

Τῆς συμφορᾶς τὸ φλάμπουρο ὁ Αἰγέας ξαναντικρύζει.
Στὴν ἀγκαλιὰ ὁ Σαρωνικὸς τὸν παίρνει,
καὶ δακρύζει.

ΠΑ ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΡΟΣ ΑΝΩΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ὁ «Διαγωνισμός Ζ. Εὐσταθίου», τοῦ ὁποῖου τὰ ἀποτελέσματα δημοσιεύονται σ' ἄλλη σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους, μᾶς ἔδωσεν —ἐκτός τῶν ἄλλων— τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε, ὅτι, παρά τὶς δύσκολες συνθήκες καὶ τὸν ἀντιπνευματικὸ χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας, μέσα τῶν ὁποίων ζοῦν, οἱ Κύπριοι ἐργάτες τοῦ πνεύματος δὲν ἔπαυσαν ν' ἀγωνίζονται μ' ἀγάπη καὶ ἐπιμονή, γιὰ νὰ δώσουν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ μορφή στὰ ἰδεώδη των, νὰ ἐκφράσουν πιὸ ὑποβλητικὰ τὶς ἀνησυχίες καὶ ν' ἀποκρυσταλλώσουν σ' ἀνώτερη αἰσθητικὴ μορφή τὴν πείρα τοῦ πνευματικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ των βίου.

Δέκα περίπου Κύπριοι μετάσχανε στὸ Διαγωνισμό, μὲ ἔργα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σοβαρὰ, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα —ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ σειρά ἀξιολόγησης ποῦ πήρανε στὴν κρίση— εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἔργα ἀξιόλογα, καὶ θὰ μπορούσαν, χωρὶς κανένα ἔνδοιασμό, νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας.

Τὰ μειονεκτήματα, βέβαια, δὲν ἔλειψαν οὔτε κι' ἀπὸ τὶς ἀξιωματικότερες αὐτὲς φιλότιμες προσπάθειες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῶν ἔργων αὐτῶν δὲν μπόρεσαν νὰ εἰσχωρήσουν στὸ βάθος, νὰ δοῦν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ βασικὰ αἰσθητικὰ κι' αἰτήματα τῆς ἐποχῆς των καὶ τοῦ τόπου των. Περιορίστηκαν ἀπλῶς στὴν ἠθογραφικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θέματος καὶ σκιαγράφησαν μ' ἐπιτυχία γραφικῶς τύπου τῆς ἀγροτικῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, Κυπριακῆς κοινωνίας, τοποθετημένους μέσα σὲ εἰδωλλιακοὺς πίνακες τοῦ ἀγροτικοῦ φυσικοῦ τοπίου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Τὰ πλαίσια ὅμως τῶν συνθέσεων αὐτῶν ἦσαν πολὺ στενὰ γιὰ νὰ χωρέσουν τὸ ρωμαλέο παράστημα τῶν ἀνώνυμων ἡρώων τῆς Κυπριακῆς ἀγροτικῆς, ποῦ μὲ τὸ συνεχῆ σωματικὸ μόχθο καὶ τὸν ψυχικὸ ἀγῶνα των, ἀλλὰ καὶ τὴ σταθερὴ προσήλωσή των στὰ εὐγενέστερα ἰδεώδη καὶ τὶς παραδόσεις τῆς φυλῆς, δημιούργησαν, κι' ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερα νὰ δημιουργοῦν καὶ νὰ πλάθουν τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴ βιοτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς διαγωνισθέντας (κι' αὐτοὶ σὲ πολὺ λίγες στιγμὲς) μπόρεσαν, κάτω ἀπὸ τὴ φαινομενικὰ ἡρεμὴ καὶ τὴν τυπικὰ ὁμοιόμορφη ζωὴ τῶν ἀγροτῶν μας, νὰ δοῦν τὸ βαθύτερο δρᾶμα ποῦ συνέχει τὴν ψυχὴ των, ν' ἀνασυνθέσουν τὶς χαρακτηριστικὲς ἐκεῖνες σκηνές, ποῦ περικλείουν τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ ἀγῶνα των, καὶ νὰ προβάλλουν, μὲσ' ἀπὸ τὴ φαινομενικὰ ἄσημη πορεία τοῦ βίου των, τὴν αἰώνια περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου καί, μαζί, τὴν ἰδιαίτερη πορεία τῆς φυλῆς, στὴν ἀκατάβλητη αὐτὴ ἑπαλξή τοῦ Ἑλληνικοῦ νότου.

Τὸ κέρδος ὡστόσο δὲν εἶναι μικρό. Τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τὴν ποίηση — ποῦ ἀποτελοῦσε, ὡς πρὶ λίγα χρόνια, τὴ μοναδικὴ σχεδὸν ἐκδήλωση τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς— προχωρήσαμε στὴν ἠθογραφία (μῖαν ἠθογραφία ποῦ ἐμπλουτίζεται σταθερὰ μὲ καινούργια, ἀνώτερα στοιχεῖα), μαρτυρᾷ, πῶς ἡ Κυπριακὴ λογοτεχνία —ποῦ τώρα εἶναι ἀκόμη στὰ πρῶτα τῆς θήματα— ἀκολουθεῖ μιὰ πορεία φυσιολογικὴ, ποῦ ὁδηγεῖ ἀναμφισβήτητα στὴν ἀνοδο. Ἀπ' τὴν ἠθογραφία θὰ προκύψει ἐξελικτικὰ τὸ κοινωνικὸ, τὸ ἀστικό, τὸ ψυχογραφικὸ μυθιστόρημα, καὶ τ' ἄλλα ἀνώτερα εἶδη τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου, ὅπως ἀκριβῶς συνέβηκε καὶ στὴν Ἑλλαδικὴ λογοτεχνία. Ὅποιαδήποτε ἄλλη πορεία θάταν ἀφύσικη, καὶ ἴσως ἀσταθῆς. Γιατί, ἂν δὲν μελετήσουμε κι' ἀφομοιώσουμε τὸ ἠθογραφικὸ ὄλικό μας, ἂν δὲν κατορθώσουμε νὰ μορφώσουμε — μέσα ἀπὸ σύμβολα καὶ εἰκόνας— τὸ ἐξωτερικὸ διάγραμμα τῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας, δὲν θὰ μπορέσουμε νάρθουμε ὕστερα νὰ χύσουμε μέσα στὸ διάγραμμα αὐτὸ τὴν ψυχὴ ποῦ τοῦ χρειάζεται, καὶ νὰ προχωρήσουμε ἀξιολογικὰ ἀπὸ τὴν ἀνάλυση στὴ σύνθεση. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ πορεία ποῦ ἀκολούθησαν ὅλες οἱ λογοτεχνίες, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ, βέβαια. Ἄν δὲ ἐμεῖς οἱ Κύπριοι βραδυποροῦμε ἀκόμη, ἢ καθυστερήσῃ μας ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες λογοτέχνες δὲν ὀφείλεται σὲ ἔλλειψη συνοχῆς καὶ ἐνότητος, ἀλλὰ στὶς ἰδιαισθητικὲς ἐθνικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες ποῦ ἐπικρατοῦν στὸ νησί, καὶ ποῦ τὸ κρατοῦν —δυστυχῶς— στὶς ὀπισθοφυλακὲς τῆς Ἑλληνικῆς, γενικὰ, διανόησης καὶ τέχνης.

"Άλλοτε είχαμε κάμει από τή σήλη αὐτὴ ἔκκληση γιὰ π ε ρ ι σ σ ό τ ε ρ α π ε ζ ά. Ἡ ἔκκληση ἐκείνη εἶχεν ἱκανοποιητικὴν ἀπήχηση. Σήμερα ἀπευθύνουμε νέαν ἔκκληση, ἰδιαίτερα στοὺς νέους λογοτέχνες μας: Νὰ ἐπιχειρήσουν, ἐξελικτικὰ καὶ θαυμαῖα, τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἠθογραφία σὲς ἀνώτερες μορφές τοῦ ἀφηγηματικοῦ πεζοῦ λόγου. Μὲ σύνεση θέβαια, κί ἀγάπη, χωρὶς ἀκροβατικούς ἐλιγμούς καὶ παράτολμα ἄλματα. Νομίζουμε, πὼς εἶναι πιά καιρὸς γιὰ τὴ μετάβαση αὐτὴ. Γιατὶ δὲν ὠρίμασε μόνο τὸ γενικὸ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριον τῆς ἠθογραφικῆς πεζογραφίας μας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Κυπριακὴ κοινωνία, ἡ ὁποία ἔχει, τὸν τελευταῖον καιρὸ, ὑποστῆ τέτοιες διαμορφώσεις, πὺ νὰ εὐνοοῦν ἰδιαίτερα τὴ μετάβαση αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἠθογραφία στὸ ἀστικό, ψυχογραφικὸ, κοινωνικὸ ἢ μικτὸ μυθιστόρημα. Καὶ μάλιστα νὰ τὴν εὐνοοῦν ὄχι μονάχα ὑποκειμενικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀντικειμενικὰ: Δηλαδή, ὄχι μονάχα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ καλλιεργημένου ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ (ὄσοδήποτε περὶωρισμένο, ἀριθμητικὰ, καὶ νᾶναι αὐτό), πὺ εἶναι παρασκευασμένο γιὰ τὴ μ ε τ ᾶ θ α σ η, ἀλλὰ κί ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ἀποκρυσταλλωμένων μορφῶν τῆς νέας Κυπριακῆς κοινωνίας, πὺ θ' ἀποτελέσουν τὸ θέμα, τὸ ὕλικό, τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ εἶδους τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου.

Τὸ ἔδαφος λοιπὸν εἶναι ἔτοιμο. "Άλλωστε, μερικὰ ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ ἔργα, πὺ ὑποβλήθησαν στὸ Διαγωνισμό, περιεῖχαν ἓν σπέρματι τὰ στοιχεῖα αὐτά. Δὲν μένει, λοιπὸν, παρὰ νὰ τὰ καλλιεργήσουμε καὶ νὰ τ' ἀναπτύξουμε.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΩΜΟΡΦΙΑΣ

Στὴ σειρηνικὴ ἡρεμία
τοῦ ἀπλωμένου φύλλου,
σὲ μιὰ θάλασσα πὺ κυματίζει
τὸ ὄνειρο παληῶν ἀναμνήσεων,
στὴν ἀπόλυτη ἀκρῆα
τῆς τελευταίας ἀναλαμπῆς,
ἔγειρε ὁ νάρκισσος
σὰ θραδυνὴ σκιά μέσα στὴ λίμνη.

Κί' ἔτσι τὸ τραγοῦδι πέθανε...

Οἱ ἱτιές στὴν ἀκροποταμιὰ
ξέχασαν τοὺς ἱριδισμοὺς
ἀστροντυμένης γάζας,
κί' οἱ παπαροῦνες,
ντυμένες πορφύρα,
ἔραναν λουλούδια τὸν Ἐσταυρωμένο.

Κί' ἀπ' τὰ παληά,
κί' ἀπ' τὰ τωρινά
τί ἔχει ἀπομείνει;

Σὰν ὀπασία
ἢ σκιά σου πλανᾶται ἀνάμεσά μας.
Σὰν ἓνα μαργαριτάρι
θαμμένο βαθειὰ στὴ γῆς,
δίχως ἔννοια ἰδεῶν.

Στὸ ἡρεμο κλάμα, πὺ ἀναδεύει τὰ στάχια
στὴν ἀπλόχωρη μεριά τοῦ κάμπου,
στὸ ἀνέμισμα λυτῶν μαλλιῶν μέσα στὰ φύλλα,
στὴν ἡρεμὴ καρδιά τῆς σιωπηλῆς νύχτας
βυθίστηκαν τὰ ἀπλωμένα χέρια,
ψιθύρισμα ἱκεσίας.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ "ΠΡΩΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ"

Στόν Πρώτο Διαγωνισμό Πεζογραφήματος, πού προκηρύχθηκε στις 20 του Δεκέβρη 1951 από τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Γράμματα», μὲ ἀθλοθέτη τὸν ἐγκαταστημένο στὴν Ταγκανίκα Κύπριο ποιητὴ καὶ φιλότεχνο κ. Ζήνωνα Μ. Εὐσταθίου, ὑποβλήθηκαν 19 ἔργα. Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ση- μειώνει ἰδιαιτέρα τὴν πλατεία αὐτὴ συμμετοχὴ καὶ μὲ χαρὰ τὴς παρατηρεῖ πὼς τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα τοῦ Διαγωνισμοῦ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἰκα- νοποιητικά.

Βέβαια σὲ μερικές περιπτώσεις ἡ Τέχνη ἀπουσιάζει ὁλότελα. Πολλές καὶ φλύαρες σελίδες, πού θάχαν τὴ θέση τους σὲ κοσμικὰ ἡμερολόγια, μὲ ἰδέες τετριμένες ἢ ἀναφομοιώτες, καὶ μὲ σκηνοθετημένα κι' ἐξεζητημένα ἐπει- σόδια —χωρὶς καμιά προοπθεῖα μετουσίωσης. Μὲ εἰκόνας γλωμῆς καὶ μὲ φραστικὲς ἀδυναμίες. Ἐπιφυλλογραφήματα χωρὶς συγκίνηση καὶ δίχως βάθος. Καὶ κομμάτια πού θάχαν σοβαρὲς ἀξιώσεις ἂν δὲν τάπνιγε τὸ στοι- χεῖο τοῦ ἐφήμερου κι' ἡ πρόθεση ἢ προπαγανδιστικὴ.

Εἶναι, ὅμως, καὶ ἔργα —κι' εὐτυχῶς ὄχι λίγα —πού μαρτυροῦν ἀξιόλογη δύναμη σύνθεσης. Μὲ ἀρκετὴ πρωτοτυπία γραμμένα. Καὶ περιχυμένα ἀπὸ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ αἰσθαντικοῦ ἀνθρώπου πού παλαίει νὰ λυτρωθῇ.

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ, χωρὶς δυσκολία, πρωτο- ξεχώρισε τὸ «Ταξίδι χωρὶς πολικὸ» τοῦ Τάσου Θαλασσινοῦ. Οἱ λυρικές σελίδες τοῦ ἔργου αὐτοῦ δὲν ἔχουν, ἀσφαλῶς, τὸ χαρακτῆρα τοῦ τυπικοῦ διη- γήματος. Εἶναι, ὅμως, καλογραμμένες. Καὶ διεριμνεύουν μὲ ἀρκετὴ δύναμη τὸ δράμα τοῦ ἀνθρώπου πού ἀγωνίζεται νὰ νικήσει τὸ σκοτάδι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὴ μοῖρα του, καὶ νὰ ξεκαθαρίσει κάποιον νόημα μέσα στὴ ζωὴ. Ὁ λυ- ρισμὸς τοῦ συγγραφέα, ὅσο καὶ νὰ φαίνεται κάποτε ἐπιτηδευμένος, εἶναι πλούσιος. Κι' οἱ συμβολισμοὶ του ἔχουνε βάθος. Ἡ κάπως θολὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀφήγησης δὲ ζημιώνει καθόλου τὴν ὑποβλητικότητά. Ἡ γλαφυρότητα τοῦ ὕφους εἶναι ἀναμφισβήτητη.

Τὸ «Ἐκ Προμελέτης», τοῦ Δημαρίστου, ἔχει χαρακτῆρα κυπριώτικης ἡ-θογραφίας. Εἶναι μιὰ ζωντανὴ περιγραφή. Ὁ συγγραφέας φαίνεται νάχει ἀ- φηγηματικὴ πείρα κι' ἰκανότητα ψυχογραφικὴ. Ἡ ὄλη νομβέλλα, ὅμως, ἔχει κάτι τὸ θιαστικό. Τὸ θέμα σῆκωνε πλατύτερο δούλεμα, καὶ τὸ ὕφος πιὸ προ- σεγγμὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Πάντως συναρπάζει, καὶ ξεκαθαρίζει καὶ τοὺς τύπους του καὶ τὶς καταστάσεις.

Οἱ «Μικρὲς Βιογραφίες», τῆς Δαφνομηλίτσας, εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ ἡθο- γραφικὰ διηγήματα χυμένα μὲ ἀρκετὴ ἀνεση καὶ πολλὴ ἀλήθεια μέσα τους. Τὰ «Καπνοτόπια» ἔχουν παραστατικότητά, δραματικότητά κι' εὐγένεια, μ' ὄλο πού στο τέλος ἡ ἀφήγηση παρατραβᾷ κι' ἀδυνατίζει κάπως τὴν ἐνό- τητά. Ἄν σταματοῦσε τὸ διήγημα αὐτὸ στο φόνο τοῦ Φίλιππα θά εἶχε τὴ σφρα- γίδα τοῦ ἀρτίου. Ἰκανοποιητικά καὶ μὲ ζωηρότητα ξετυλίγονται καὶ τ' ἄλλα δύο διηγήματα τῆς συλλογῆς.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ξεχωρίζει ἀκόμη τὸν «Παρθενικό» (νομβέλλα) τοῦ Σηλίου Ρούβα, τὸ «Δῶθε καὶ πέρ' ἀπ' τ' ὄνειρο» τοῦ Σέργιου Κομνηνοῦ, τὸ «Παλλοῦνι» τοῦ Ἀγριοπουλιοῦ, καὶ τὸν «Εὐστράτιο Βάρκα», τοῦ Πα- νός. Καὶ ὁμόφωνα ἀπονέμει τὸ πρῶτο βραβεῖο στο «Ταξίδι χωρὶς πολικὸ» καὶ τὸν ἔπαινο ἐξ ἴσου στο «Ἐκ Προμελέτης» καὶ στις «Μικρὲς Βιογραφίες». Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, πού ἀναφέρονται στὴν ἔκθεση αὐτὴ, ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ κάνει εὐφημὴ μνεῖα.

Λευκωσία, 7 Φεβρουαρίου 1953.

Τὰ μέλη τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς
Θ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ὁ εἰσηγητὴς
ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΣΗΜ. «ΚΥΠΡ. ΓΡ.»: Μετὰ τὴν ἀποσφράγιση τῶν φακελιδίων εὐρέθη ὅτι τὸ ἴπὸ τὸ ψευδώνυμο «Τάσος Θαλασσινός» βραβευθὲν ἔργον «Ταξίδι χωρὶς πολικὸ» ἀνή-

και εις τον κ. Τάσον Κόρρην (Ἀναστάσιον Ρομποτήν) ἐξ Ἀθηνῶν, τὸ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Δημάριτος» ἐπαινεθὲν ἔργον «Ἐκ προμελέτης» εἰς τὸν κ. Ἀνδρέαν Γεωργιάδην Κυπριολέοντα ἐκ Πεδουλά, τὸ δὲ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Δαφνοηλίτσα» ἐπαινεθὲν ἐπίσης ἔργον «Μικρὲς Βιογραφίαις» εἰς τὴν δ. Ντόλλην Α. Ντάλα ἐξ Ἀλεξανδρείας. Οἱ ὑπὸ τὰ ψευδώνυμα «Σπῆλιος Ρούβας», «Σέργιος Κομνηνός», «Ἀγριοπούλι» καὶ «Πάν» τυχόντες εὐφήμων μνείας εἶναι οἱ κ.κ. Γιάννης Μουρέλλος ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης, Ν. Σ. Βραχίμης ἐκ Βαρωσίων, Ἄντ. Κωνστ. Ἡλιάζης ἐκ Βαρωσίων, καὶ Ἄντ. Εὐγενίου ἐκ Λευκωσίας, ἀντιστοίχως.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀρχίζουν ἀπὸ τοῦ τεύχους αὐτοῦ τῆ δημοσίευση τοῦ βραβευθέντος καὶ τῶν ἐπαινεθέντων ἔργων. Ἀργότερα θὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἔκαμε εὐφήμων μνεία.

Τ Α Χ Ε Ι Ρ Ο Γ Ρ Α Φ Α Τ Η Σ Φ Υ Λ Α Κ Η Σ *

Ὅξω ἀπὸ τὸ παράθυρο εἶναι ὁ κήπος, ὁ ἴδιος ὅπως τὸν ἄφησε τὸ περασμένον φθινόπωρο, γιὰ νὰ τὸν βρεῖ τώρα μι' ἀνοιξιὰτικὴ διάθεση τριανταφυλλένιου φωτός.

Ὁ κηπουρὸς του, ὁ γέρο-Βόρις, ἔρχεται κάθε πρωΐ γιὰ νὰ φυτέψει τ' ἄνητ τῆς νέας ἐποχῆς ἢ νὰ μαζέψει, σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἀνοδὸδέσμη, ὅσες ἀποχρώσεις θὰμποροῦσαν νὰ στολίσουν τὰ σαλόνια τοῦ διευθυντῆ μας.

Κάτου ἀπὸ τὸν κήπο ἀπλώνεται ἡ θάλασσα, πότε ἤρεμη καὶ γλυκεῖα σὰν μητέρα ποῦ ναυουρίζει τὶς βερκοῦλες στὴν ἀγκαλιὰ της καὶ πότε ἀγριεμένη ἀπὸ τὸ σορόκο.

Ἡ θάλασσα εἶναι γιὰ μᾶς τὸ μόνο μέσο φυγῆς ποῦ ὑπάρχει, ἔτσι ὅπως μὲ τὴν αἰώνια της ἀγωνία ἢ τὸ βαθὺ ρευθασμό, ξεντύνει τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὴν πληκτικὴ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων πραγμάτων, γιὰ νὰ τὸν τραβῆξει ἀρμενιστὴ στοὺς μακρυνούς, κοραλέιους κόσμους της.

Ἀπὸ κεῖ ἔρχεται πότε-πότε καὶ ἡ Λόρα, τὸ κορίτσι τοῦ διευθυντῆ. Φοράει, σχεδὸν πάντα, ἓνα βελούδινο μαῦρο παντελόνι κι' ἓνα ζακετάκι τῆς φωτιάς—ἀλήθεια πῶς ἀντιφεγγίζουν τὰ χρυσάφια τῶν μαλιῶν της πάνου στὸ ἄχρῳ, κέρινο λὲς πρόσωπό της μὲ τ' ἀμυδαλωτὰ, κατάμαυρα μάτια. . . . Ὁ πατέρας της, ὁ κύριος μὲ τὰ αὐστηρὰ χαρακτηριστικὰ τὴν περιμένει τὶς περισσότερες φορές στὴν ἄκρη τῆς μικρῆς ἐξέδρας.

—Καλῶς τὴν, καλῶς τὴν, ψιθυρίζει, ὅπως ἐκεῖνη, φλογερὴ σὰν τὴ νέα φωτιά, σφιγγεῖ στὴν τροφαντὴ της ἀγκάλῃ τὸ κυρτωμένο, γέρικο κορμὶ μὲ τ' ἄσπασα μαλιά.

Ἦστερα προχωροῦν πρὸς τὸν κήπο, κάτου ἀπὸ τὶς πελώριες δενδροστοιχίαις ἢ συζητώντας χάνονται πέρα στὶς γεμάτες βράχους παραλίαις.

Θάβει νὰ μποροῦσα, ἐλεύθερος, νὰ περπατοῦσα κι' ἐγὼ ἔως ἐκεῖ. Νὰ περπατοῦσα χωρὶς φόβο, χωρὶς ψυχικὴ ταραχὴ καὶ νάφθανα ἔως τὸ ἀκρωτήρι, ποῦ μὲ τὸν γκριζο, σκελετωμένο του ὄγκο κρύβει ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸ κάθε τι, ὡς καὶ τὰ φῶτα τῆς μεγάλης πολιτείας ἀκόμα.

Τότε, ποῖος ξέρει, ἀπὸ τὸ βάθος ἴσως ναρχότανε καὶ γιὰ μὲνα ἓνα καράβι, ἓνα λευκὸ σκαρὶ σὰν αὐτὰ ποῦ βλέπουμε στὸν ὕπνο μας.

Ἐνα κορίτσι, ἴσως, νὰ πηδοῦσε στὴν μικρὴ ἐξέδρα καὶ γιὰ μὲνα. Ἐνα μικρὸ κορίτσι μὲ βελούδινο παντελόνι καὶ ζακετάκι φωτιάς.

—Τί γίνεσαι; Θὰ μὲ ρωτοῦσε. Γιατί ἀργεῖς νὰ γυρίσεις;

Ἐγὼ θὰ τῆς ἔδειχνα τὸ σπῆτι μὲ τὰ καγκελόφραχτα παράθυρα, ἐκεῖ ποῦ φυλάκισα, γιὰ τρία ὀλόκληρα χρόνια τὴν ζωὴ μου, θὰ τῆς ἔδειχνα τὰ σημάδια ἀπὸ τὸ μαστίγιο τῶν ἀνθρώπων, τὰ χέρια μου ποῦ κουράστηκαν νὰ σκάβουν γυμνὰ τὸ ὑγρὸ χῶμα γιὰ νὰ βροῦν μιὰ ἐξοδο.

—Ἰσμήνη, θὰ τῆς ἔλεγα, πῶς θέλεις νὰ γυρίσω; Κι' ἂν γυρίσω πῶς θὰ μ' ἀγκαλιάσεις, πῶς θ' ἀγκαλιάσεις ἓνα νεκρὸ;

Ἡ ἄλλη, ἤρεμη καὶ τρυφερὴ, θάπερνε τὰ κουρασμένα δάκτυλά μου στὰ χέρια της. Θὰ μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὸν οὐρανὸ, γιὰ τοὺς ἀγγέλους ποῦ περιμένουν αἰώνια τὶς ψυχές, τὶς ἀγνές ψυχές τῶν μικρῶν παιδιῶν, γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων.

—Ἀρκεῖ, θὰ μοῦ ἔλεγε, νὰ πιστεύεις ἀκόμα τὰ γαλάζια φτερουγίσματα, τὶς μα-

* Τὰ «Χειρογράφα τῆς Φυλακῆς» εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἔξ διηγήματα τῆς Συλλογῆς «Ταξίδι χωρὶς πολικό», ποῦ βραβεύτηκε στὸν «Πρῶτο Διαγωνισμὸ Πεζογραφήματος Ζ. Εὐσταθίου». Τὰ ὑπόλοιπα πέντε θὰ δημοσιευθοῦν σὲ προσεχὴ τεύχη τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων».

κρυνές απόκοσμες ίαχές. 'Ασκέϊ νὰ μὴ λερῶθηκε τὸ πρόσωπό σου στὸ βούρκο.

Στὸ βούρκο; Μὰ τὸ βουρκοκέρι δὲν πλημμυρίζει κάθε βράδυ τὸ θλιβερό μας θάλαμο; Δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ μὰ ἀναγκάζει νὰ κρεμιόμαστε, ὥρες ὀλόκληρες, ἀπὸ τὰ κάγκελα γιὰ νὰ ρουφήξουμε ἔστω καὶ μιὰ πνοή ἀπὸ θαλασσινὸ μπάτη, ἔστω καὶ μιὰν τρεμουλιαστὴ ἀναλαμπὴ ἀστεριού;

Μήπως κι' ὁ φίλος μου, ὁ ἀδελφικός, ποῦ πέθανε τὴν περασμένη ἄνοιξη, ἕνας χρόνος κλείνει τώρα, μὲ τὰ μάτια του καρφωμένα στὰ μάτια μου καὶ τὰ παιδικὰ χεῖλη μισάνοιχτα, δὲ ζήτησε γιὰ στερνὴ του, ἀνεκπλήρωτη ἐπιθυμία, λίγη πρωϊνὴ δροσιά ἀπὸ τὸ μαγιατικό περιβόλι;

—Τάσο, ψιθύριζε ξεψυχώντας, μοναδικέ μου φίλε, ἄνοιξε τὸ παράθυρο. Ἄφησε νὰ μὲ ζεστάνει ἡ πρώτη ἀχτίνα, τὸ πρωῖνὸ φῶς.

... Ἰσμήνη, σιγομιλῶ, φύγε, σβήσου μέσα στὸ τριανταφυλλὶ φῶς μιὰς ἐφηβικῆς χαραγγῆς, ἐκεῖ στὴ μεγάλη λεωφόρο μὲ τὶς πιπεριές ποῦ ὀδηγοῦσαν ἄλλοτε, μιὰ περασμένη παιδικὴ ἐποχὴ, τὰ βήματά μου ἕως τὴ φάσμα σου.

Δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ προσευχὴ στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, οὔτε ἕνας κόκκος ἐλπίδας πιά. Ἡ Ἄνοιξη ἄδικα σχεδιάζει γιὰ ὥρες φαντάσματα.

—Τί μουρμουρίζεις πάλι, τὸ σταυρό σου, δλαστημάει κοντὰ μου μιὰ βραχνὴ φωνή. Βγάλε τὸ σκασμό...

Σφίγω μὲ λύσσα μέσα στὴν παλάμη τὰ νύχια μου. Τὸ πρόσωπό μου ἄδικα προσπαθεῖ νὰ κρύψει ἕνα μορφασμό. Ἀλήθεια πῶς βρέθηκα ἐγὼ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Τί ζητοῦσα νὰ βρῶ καὶ τί κέρδισα γι' ἀντάλλαγμα;

... Ἡ μορφή τοῦ πατέρα ἔρχεται, ἀχνὴ ἀπὸ τὰ χρόνια, πάλλευκη, γιὰ νὰ καθίσει δίπλα μου στὸ ἴδιο σκληρὸ σκαμνὶ καὶ νὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο σταμνί, ἀπὸ τὸ σταμνὶ ποῦ γέμισα μὲ τὰ δάκρυά μου.

—Παιδί μου, ψιθυρίζει, φτωχὸ μου παιδί, γιατί ξεκίνησες γιὰ τὸν ἄγνοο τόπο; Γιατί ἄφισες ἔρημη τὴν προγονικὴ σου γῆ καὶ χωρὶς πίστη τὸ σκυλί; Γιατί πίστεψες τόσο βαθεῖα τὴ χώρα μὲ τὰ παραμυθένια θιλέφαρα κι' ἀποφάσιζες νὰ καβαλλικέψεις τὴν ἀγανία; Γιατί;

Ἐγὼ βγάζω ἀπὸ τὸν κορμὸ μου ἕνα μυγαδάλανθι, ἕνα μικρὸ μυγαδάλανθι ποῦ κάποτε συγκίνησε τὴν νεανικὴ μου ψυχὴ κι' ἕνα ξεφτισμένο φτερό γλάρου.

—Πατέρα, τοῦ λέω, πῶς ἤθελες νὰ μὴν ὑπακούσω; Πῶς ἤθελες νὰ νερνηθῶ;

Ἄ γέρος μὲ κοιτάζει μὲ βρεγμένα ματόκλαδα. Κάποτε ἴσως νὰ ξεκίνησε κι' αὐτὸς γιὰ μιὰ φανταστικὴ πολιτεία... Ἴσως νὰ χάιδεψε τὶς ἴδιες ἀμφιβολίες κι' αὐτὸς μὰ ἔτσι, ἔτσι ὅπως βρῆκε τὴ λησμονιά στὰ μαῦρα κι' ἄσπρα διαστήματα ἐνὸς πιάνου, ἔτσι ὅπως ξεχείλησε ὄλο τὸ λυγμικὸ πάθος του ἐκεῖ, ἴσως ποτὲ νὰ μὴν φαντάστηκε, πῶς ὑπάρχουν καγκελόφραχτα παράθυρα, ὅπου ἀγωνίζονται οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων γιὰ λίγα θαλασσινὸ μπάτη καὶ κορμιὰ ποῦ κοιμήθηκαν γιὰ πάντα μέσα στὸ παχύ, βρώμικο βούρκο.

—Γιέ μου, σιγολέει, περιλυπὲ μου γιέ... Πῶς μπορεῖς. Πῶς μπορεῖς ν' ἀνθέξεις τόσο φορτίο στοὺς παιδικούς σου ὤμους;

Ἡ παλιὰ μου ζωὴ, ἡ γεμάτη ἀγωνία, αὐτὴ ποῦ μέφερε ὡς ἐδῶ, ἔρχεται νὰ χαρίσει τὸ μαῦρο, νεκρικὸ τῆς πέπλο, στὰ κουρασμένα πρόσωπα ἐνὸς πάλλευκου γέρου κι' ἐνὸς βασανισμένου παλῆκαριού.

...Πέρα στὰ κακόφημα σπίτια ἐνὸς βρώμικου λιμανιοῦ ἕνα παιδί προσπαθεῖ νὰ μαζέψει ὅσες μπορεῖ περισσότερες σταγόνες αἵματος, νὰ χύσει ὅσο μπορεῖ περισσότερα δάκρυα πόνου στὰ κρεβάτια μιᾶς ἄνομης ἡδονῆς. Οἱ γυναῖκες κλείνουν τὰ παράθυρα κι' ἀνάβουν τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς.

—Τί ζητᾶς ἀπὸ μᾶς, τοῦ λένε... Πές μας τί ζητᾶς; Ἐμεῖς χαρίσαμε γιὰ πάντα σ' ἕνα ψευτικὸ λευλὸ ὕδι τὴν ζωὴ μας, ἀδειάσαμε ὡς τὸν πάτο τὸ ποτήρι τῆς λησμονιάς. Ἐμεῖς οὔτε ἀγαπάμε, οὔτε ἐλπίζουμε πιά.

Τὸ παιδί ἐπιμένει, θέλει νὰ χαράξει μὲ παρθενικὴ γραφὴ, μιὰ λευκὴ λέξη στὴν κτηνωδία τους, μιὰ γλυκειὰ συλλαβή.

—Πᾶψε, φωνάζουν αὐτές, πᾶψε. Δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς κανένα λαγούτο, μιὰ λέξη παρηγορίας, τίποτα.

Ἐστερα τὸ παιδί ταξιδεύει, ταξιδεύει μῆνες ὀλόκληρους μὲ ἀργοπλευόμενα

φορηγὰ γιὰ νὰ γνωρίσει τὶς παραμυθένιες χώρες, τὴ νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς, τὸ ἐπικίνδυνο παιγνίδι τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς θάλασσας.

Ἄνοιρεται κατὰ ἀπὸ γεφύρια μαζί μὲ τοὺς ἀήτες τὴν κοπέλλα ποὺ ἔνωσε μιὰ γιὰ πάντα τὸ γαλάζιο καὶ τὸ ρόδινο σὲ ἀποθέωση φωτὸς (!σμήνη!) ἢ μὲ τὴ φυσαρμόνικα του στὶς πλατφόρμες τῶν τραίνων προσπαθεῖ νὰ ζωντανέψει ὅσο μπορεῖ, κάποιους πεθαμένους, στὸν παιδικὸ τόπο, ἤχους.

Τότε εἶναι ποὺ ἔρχεται κι' ἡ Χθόνια, τὸ κορίτσι τοῦ δρόμου γιὰ νὰ τοῦ κάνει συντροφιά. Ἔτσι ἀπλὰ καὶ φτωχικά, ὅπως εἶναι ντυμένη μὲ μιὰν κορδέλα γαλαζία στὰ μαλιά της, μὲ τὰ χεῖλη της ὠχρὰ καὶ παγωμένα δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι στοργικὴ, μιὰ σταγόνα κάτασπρου χιονιοῦ πάνω στὰ λασπωμένα δάκτυλα.

—Ἀγόρι μου, τοῦ λέει, γιατί λυπάσαι; Γιατί τραγουδᾷς τόσο περίλυπους σκοποὺς στὴν φυσαρμόνικὰ σου; Γιατί προσπαθεῖς νὰ στολίσεις μὲ σταλαχτίτες τὰ μάτια σου;

Τὸ ἀγόρι παίρνει στὰ βρώμικα χέρια του τὸ λυπημένο πρόσωπο τοῦ κοριτσιοῦ.

—Χθόνια, τῆς σιγομιλεῖ, μικρὴ μου ἀδελφῆ, δὲν μπορῶ, κυράστηκα. Ὅσο κι' ἂν προσπάθησα νὰ φυτέψω παντοῦ εὐκάλυπτους, δὲν κατάφερα τίποτα. Στὸ τέλος ἀρρώστησα κι' ἐγώ.

—Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μιλᾷς ἔτσι, τὸν μαλώνει ἐκείνη. Δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος. Κοίταξε σὲ λίγο θ' ἀνθίσουν τὰ πρῶτα κλωνάρια τῆς Ἄνοιξης γιὰ νὰ σαλπῶσιν τὴν εἶδηση τῆς μεγάλης γιορτῆς. Σὲ λίγο θὰ γίνουν πραγματικότητες τὰ δεινὰ, μὴν φοβάσαι.

Τὸ παιδί ἀπορεῖ μὲ τὰ τελευταῖα λόγια, ἀπορεῖ γιὰ τὰ ὄνειρα ποὺ μποροῦσαν νὰ γίνουν πραγματικότητες.

Ἄν ἦταν δυνατό, σκέπτεται, νὰ ὑπῆρχε κάτι πιὸ δυνατό ἀπὸ μᾶς, κάτι ποὺ θὰ συγχωροῦσε τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ποὺ θ' ἀγαποῦσε τὸν κόσμον, τότε γιατί νὰ ζοῦσαν γυναῖκες χωρὶς ἀίσθημα καὶ χωρὶς μνήμη στὰ ναυτικά καμπαρὲ κι' ἀλήτες ἐτοιμοθάνατοι κάτου ἀπὸ τὰ γεφύρια;

—Ὅχι, συνεχίζει στὸν παλιό του τόνον, δὲν πιστεύω σὲ τίποτα πιά, Χθόνια. Μὴν προσπαθεῖς νὰ σηκώσεις ἀπὸ τὰ μνημάτα τοὺς νεκροὺς. Δὲν ξαναθίζουν ποτὲ τὰ πεθαμένα ὄνειρα.

Ἡ ἄλλη θέλει νὰ χαράξει μιὰ κατάφαση στὴν ἐπίμονη ἄρνηση τοῦ νέου ἀνθρώπου.

Τόσο δυνατὴ, ὅπως ὑπῴνεται μέσα στὸ γλυκό, τοιανταφυλλί φῶς μὲ τὰ κατάμαυρα μάτια της καρφωμένα στὸν οὐρανόν, σὰν νὰ προσεύχεται, καὶ τὰ γεροδεμένα χέρια της ἀπλωμένα σὲ ἀνθρώπινη δέηση πῶς εἶναι δυνατό ν' ἀφήνει ἔστω κι' ἐλαχίστη ἀμφιβολία γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ τοῦ πιὸ ἀπραγματοποίητου ἄκόμα;

—Ξαναθίζουν, ἐπιμένει, ὅλα ξαναθίζουν ὅταν δὲν λυγίζουμε ἐμεῖς. Ἀκόμα καὶ ἡ γῆ μᾶς δίνει πίσω τοὺς νεκροὺς μας.

—Καὶ τί γίνηκε ἡ Χθόνια, ρωτᾷε ὁ πατέρας τὴν παλιά μου ζωὴ. Τί γίνηκε ἡ τόση ἀφοσίωση, τὰ ζεστά χέρια μὲ τὸ πάθος μιᾶς φωτιάς;

—Ξεχάστηκαν γιὰ πάντα φυτεύοντας ἕνα εὐκάλυπτο, ἀπαντᾷ κείνη.

Στὴν μέση τοῦ δρόμου, στὴν μέση τῆς μεγάλης λεωφόρου ποὺ ὀδηγοῦσε στὴν ἐκπλήρωση... Ἴσως νὰ κουράστηκαν γρήγορα μιὰ κι' ἡ γυναῖκα θέληση εἶναι μικρὴ, ἴσως ὅμως νὰ ξεχάστηκαν στὸ πρόσωπο ἑνὸς ἄλλου, ξένου ἀνθρώπου.

Πάντως ἡ Χθόνια ἔφυγε, ἔφυγε τόσο γρήγορα σὰν τὸ βέλος ποὺ ἀφίνει ἕνα τόξο γιὰ νὰ χαθεῖ κάπου, ἀγνωστο πῶς, ἔφυγε ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ ἡ παρουσία της ἦταν ἡ πιὸ χρησίμη κι' ἡ συντροφιά της ἡ πιὸ ἀπαραίτητη.

Ἄνοιξα, θυμᾶμαι, τότε τὸ παράθυρο τῆς φτωχοσοφίτας μας κι' ἄφισα τὴν νύχτα νὰ προχωρήσει ὅσο μποροῦσε βαθύτερα νὰ σκεπάσει τὰ πάντα.

Ἐκεῖ στὸ μικρὸ δωματιάκι μὲ τὸ θερμένο ταβάνι καὶ τὸ ἐτοιμόρροπο πάτωμα, ἦταν πετρωμένο νὰ περάσει ἕνα κορίτσι σὰν μοναδικὴ ἠλιαχτίδα, νὰ σταθεῖ γιὰ λίγο κι' ὕστερα νὰ χαθεῖ, ἡ μικρὴ Χθόνια.

Βέβαια ὑπῆρχαν οἱ γαζίες ποὺ ἄφισε γιὰ σημάδι μέσα στὰ βιβλία, ὑπῆρχε καὶ τὸ ἀναλόγιο μὲ μιὰν ξεχασμένην σερενάτα καὶ ἡ ἴδια ἡ μορφή της ὑπῆρχε παντοῦ. Ἀλλὰ πῶς νὰ πιστέψεις στὸ φάντασμα μιᾶς χαμένης ἀγάπης, ποὺ ἡ ἴδια μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια θέλησε κάποτε νὰ σχεδιάσει μὲ κεφαλαῖα γράμματα μιὰ κατάφαση;

Τὶς μέρες τῆς βροχῆς καθόμαστε κοντὰ στὸ παράθυρο κι' ὄνειροπολοῦσαμε.

Ἄνειροπολοῦσαμε ὁμορφες, ἀγροτικὲς πολιτείες, ταξίδια σὲ ἀγνωστους παραμυθένιους τόπους, μουσικὲς ἀλλόκοσμες, πρωτοπαιγμένες γιὰ μᾶς.

Ἡ Χθόνια ἤθελε νὰ γνωρίσει τὰ πάντα: τὸν πόνο τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀγωνίζονται χωρὶς ἀνταμοιβή, τὴν χαρὰ ἐκείνων ποὺ ἐπιστρέφουσε, τὸν ἀγῶνα κορμὶ με κορμὶ, τίς γυναῖκες ποὺ χάρισανε γιὰ πάντα τὴν ψυχὴ τους σ' ἕνα ψεύτικο, χωρὶς ἄρωμα, λουλούδι.

—Τάσο, μοῦ ἔλεγε, πέσμου, πέσμου ὅσα περισσότερα μπορεῖς. Γέμισε τίς στιγμές μου μὲ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, μὲ τίς ἱστορίες τους.

Θέλω νὰ ὑποφέρω μαζί τους στὴ δύσκολη ὥρα, νὰ χαθῶ μέσα στὴν εὐτυχία τους. Θέλω νὰ ζήσω ὅσο μπορῶ πιὸ κοντὰ στὸ προσκέφαλο ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουσε.

Ἐγὼ τῆς μιλοῦσα χωρὶς ταραχὴ, χωρὶς ἀγωνία σὰν νὰ μὴν εἶχα ποτέ μου ζήσει μιὰ ὅπως ἡ δική τους; δύσκολη ζωὴ, σὰν νὰ μὴν εἶχα ξαπλώσει μαζί τους στὶς ἀδειες κουρασμένες μαούνες ἢ στὰ ἀπαίσια πανδοχεῖα τῶν λιμανιῶν.

—Χθόνια, τῆς ἔλεγα, δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα ἡ λύπη ἢ ἡ χαρὰ σου γι' αὐτοὺς. Δὲν ὠφελεῖ κανένας λόγος παρηγοριάς, καμιά συμπόνια.

Τί θὰ μπορούσαν νὰ κερδίσουν ἀπὸ τὰ δάκρυά σου; Τίποτα.

Ἡ ἄλλη ἐπέμενε, ἤθελε νὰ δώσει ὅσα μπορούσε περισσότερα, ὀλόκληρη ἴσως τὴν ζωὴ της γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ.

—Κάποτε, ψιθύριζε, ὅταν πεινούσαμε στὸ σπιτικό μας ἤμουνα εὐτυχισμένη, γεμάτη μὲ μιὰν ἡρεμὴ, πραγματικὴ εὐτυχία.

ἤξερα πὼς κανένας στὸν κόσμο δὲν ἦταν χειρότερα ἀπὸ μένα, δὲν κρύωνε περισσότερο, δὲν πεινοῦσε περισσότερο. ἤξερα πὼς οἱ ἀνθρώπινοι πόνοι δὲν ἦσαν πιὸ μεγάλοι ἀπὸ τὸ δικό μου.

—Μά, τῆς ἀντιμιλοῦσα, δὲν ὠφελεῖ, Χθόνια, σὲ τίποτα νὰ εἶμαστε τόσο αἰσθηματίες σὲ μιὰ τόσο χωρὶς αἰσθημα ἐποχὴ. Ὅταν μάλιστα ὄλα θέλουν, σὰν μαῦρα κλωσάρια τὸν σκοτάδι, νὰ σὲ ἀσπάξουν, νὰ σοῦ ἐπιβληθοῦν, πὼς νὰ δώσεις ἕνα χέρι ἀγάπης στὸ διπλανὸ ἄνθρωπο καὶ πὼς νὰ προχωρήσεις μὲ μοναδικὴ πανοπλία τὸ αἰσθημα σου κοντὰ στοὺς δυστυχισμένους ποὺ ξεβύχανε στὰ πάρκα;

Ἡ βροχὴ στὶς στέγες τῶν γύρω σπιτιῶν ἔσταζε μιὰν ὄψη ξεχασμένου παραμυθιοῦ, μιὰ εἰδυλλιακὴ φαντασμαγορία.

...Κάποτε, ἴσως, ἕνα παιδί μὲ παράξενα κατάμαυρα μάτια νὰ εἶχε ξεκινήσει γιὰ νὰ χαρίσει ὀλόκληρη τὴν ζωὴ του στὸ αἰσθημα.

Ταξίδεψε πολλοὺς μῆνες μὲ ἀργοπλευρὸ φορητὰ γιὰ νὰ γνωρίσει τίς παραμυθένειες χώρες καὶ πρόσφερε πολὺ γαλάζιο τόνο στὰ πρόστυχα κρεβάτια τῆς πληρωμένης ἡδονῆς.

Τώρα ὁμως, ἔτσι ὅπως τὸν πρόδωσαν κι' αὐτοὶ ποὺ μὲ τὰ χέρια του σήκωσε ἀπὸ τὴ λάσπη, ἀκόμη κι' αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ τὴν πνοή του πήρανε πνοή, πὼς νὰ τραγουδήσει καὶ μὲ ποιά δύναμη τὸ παλιό, ξεχασμένο πρελούτιο, κείνο τῆς χωρὶς ἀνταμοιβῆς ἀγάπης;

—Χθόνια, συνέχισα, καὶ τὸ χέρι μου σφιχταγκάλιαζε τὸ λαιμὸ τῆς κοπέλλας, δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη δυστυχία ἀπὸ ἐκείνου ποὺ ἀγαπάει, ὅταν βλέπει πὼς οὔτε ὁ ἄνεμος δὲν δεχεται νὰ σκουπίσει τὰ δάκρυα τῆς ἀγάπης του.

II

Ἡ Ἰσμήνη θὰ ἔχει μεγαλώσει τώρα πολὺ, ἔτσι ὅπως πέρασαν τόσα καὶ τόσα χρόνια. Θὰ ἔχει γιὰ σοβαρότητα μαζέψει σ' ἕνα στεφάνι τὰ ξέπλεκτα ἄλλοτε μαλλάρια της καὶ ποῖος ξέρει ἂν θὰ θυμάται, ἔτσι ὅπως βούλιαξε γιὰ πάντα ὁ παιδικὸς κόσμος, τὰ παιχνίδια καὶ μὲ στὸ ἀκροθαλάσσι.

Ἡ Ἰσμήνη σὲ λίγα χρόνια θὰ παντρευτεῖ. Ἐνας καλὸς νοικοκύρης, χρυσοχέρης καὶ πιστὸς θὰ εἶναι ὁ ἄντρας της. Νυφούλα μέσα στὸ ὀλόασπρο πέπλο της θὰ τὴν ὀδηγήσει σὲ μιὰν ἡρεμὴ ζωὴ. Χωρὶς ἀγωνία γιὰ τίποτα, χωρὶς ἀμφιβολία γιὰ τίποτα, χωρὶς ἀνησυχία γιὰ κάτι. Ὅπως ἦταν πάντοτε ἡ Ἰσμήνη. Ὅπως θὰ ἐξακολούθησει νὰ εἶναι ἕως τὸν θάτο της.

Στὸ Κορφονήσι θ' ἀρχίσουν τώρα νᾶρχονται τὰ χελιδόνια, εἶναι ἡ ἐποχὴ τους. Ἐρχονται πάντα μὲ τίς πρῶτες αὔρες τοῦ Ἰονίου, μὲ τὰ πρῶτα σκιρτήματα τῶν μυγαλιῶν, κι' ἀρχίζουν νὰ διηγοῦνται ἀτέλειωτες ταξιδιωτικὲς περιπέτειες στὰ σύρματα τῶν τηλεφῶνων.

Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ ἔκανα κι' ἐγὼ τὸ ταξίδι τους. Νὰ πετοῦσα ὄξω ἀπὸ τὰ καγκελόφραχτα παράθυρα, στὸν ὀλοκάθαρο τοῦ Ἰονίου ἀέρα καὶ νᾶφτανα στὸ Κορφονήσι.

—Ξέρεις ἐσὺ περιπέτειες, θὰ μὲ ρωτούσανε τὰ χελιδόνια, ἔχεις νὰ μᾶς πείς τίποτα καινούργιο;

Ἐγὼ θὰ σιωποῦσα, γεμάτος μελαγχολία, γεμάτος ἀπὸ τὴν θλίψη τοῦ ἀνεκπλήρωτου.

—Ὅχι, θὰ τοὺς ἔλεγα, δὲν ἔχω τίποτα νὰ σᾶς πῶ γιὰ τὰ ταξίδια μου. Ἦταν τὰ πιὸ κοινὰ, τὰ πιὸ χωρὶς ἐνδιαφέρον ταξίδια.

Κι' ὁμως κατὰ βάθος ἐστὶ ὅπως ἦταν πεπρωμένο νὰ συναντήσω στὸ κάθε δῆμα μου τόσα, ἓνα σμάρι ἀπὸ ἀλλόκοτα, συναρπαστικά ἐπεισόδια θὰ εἶχα, ἂν ἤθελα, πολλὰ νὰ τοὺς πῶ. Θὰ μπορούσα νὰ τοὺς ἔλεγα πὼς κάποτε, στὶς βόρειες θάλασσες, χάσαμε ἡμερονύχτια ὀλόκληρα τὸν πολικό, τὸ ἀστέρι τῆς τραμουντάνας, κι' ἀπομείναμε, χωρὶς πίστη, στὸν ἀέραντὸ πόντο, γιὰ τὸ φίλο μου, κοιμισμένο γιὰ πάντα σ' ἓνα μεθύσι ὀπίου, κάπου στὰ βάθη τῆς πιὸ ἔκφυλης ἠπειροῦ, τῆς Ἀσίας, γιὰ τὸν Ἔρωτα τέλος, τὸν ἐλεύθερο Ἔρωτα, τὴν κοινὴ γλώσσα ὄλων τῶν γυναικῶν ποῦ γνώρισα.

Θὰ μπορούσα πολλὰ νὰ τοὺς ἔλεγα, ἀλλὰ πέσμου ὑπάρχει τίποτα καλλίτερο ἀπὸ τὴ σιωπὴ, ἀπὸ τὴν ἀπέραντη σιωπὴ, ὅταν ὅλα ὅσα πέρασαν δὲν ἔκαναν τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ καρφῶνουν σταυροὺς τάφων ἢ ἔστω νὰ ξυπνοῦν ἀπὸ τοὺς τάφους φαντάσματα;

Φυσικὰ ἴσω, μὲ ρωτήσεις τὸ γιατί πιστεύω ἀκόμα σὲ μερικὲς χρυσοστόλιστες χίμαιρες, τὸ γιατί ἐπιμένω σὲ πράγματα ποῦ τόσες, ἀπειρες φορές μὲ φιλήσανε προδοτικὰ μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλλὰ πὼς νὰ σοῦ τὸ πῶ; Ἡ καρδιά μου ἔχει μείνει τόσο τρυφερὴ σὰν παιδιῦ.

Πάντως ἡ Ἴσμηνη περιμένει κάθε χρόνο τὰ χελιδόνια ποῦ ἐπιστρέφουνε. Ἀνοίγει τὰ παράθυρα τῆς φάρμας, μαζεύει τὶς κουρτίνες καὶ τὰ καλωσορίζει. Ἐκεῖνα τριγυρνᾶνε γύρω ἀπὸ τὰ γνώριμα μέρη τους, ξαναβρίσκουν τὶς παλιές, ξεχασμένες φωλιές, τ' ἀκρογιάλια μὲ τὴν πάντοτε ἤρεμη θάλασσα, τὶς πλατείες μὲ τὰ παιγνίδια τῶν μικρῶν τους φίλων.

—Καλῶς σᾶς βρήκαμε, τιτιθίζουν, καλῶς σᾶς βρήκαμε, καὶ μὲ τὶς οὐρὲς τους σπαθίζουν τὸν ἑαρινὸ οὐρανὸ.

—Καλῶς ἤρθατε, μιλεῖ τότε κι' ἡ φωνὴ τῆς Ἴσμηνης ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἡ γλυκεῖα τῆς φωνῆ μὲ τὸν ἦχο τοῦ κρυστάλλου.

—Ὅπου κι' ἂν πήγαμε σὲ θυμόμαστε, Ἴσμηνη, συνεχίζουν τὰ χελιδόνια, σὲ ὅποιο μακρινὸ μέρος, σ' ὅποια γῆ. Ἡ μορφή σου ἐνωμένη σφιχτὰ μὲ τὴν μυρουδιά τῆς πατρίδας; μας, μὲ τὸν ἀέρα τῶν ἀνιξιάτικων πρῶινῶν, γέμιζε τὴν κάθε μα; στιγμή μὲ νοσταλγία. Τίποτε στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει πιὸ χαρούμενο ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου, ἀπὸ τὴν παρουσία σου. Εἶσαι μιὰ ποίηση, ἓνα λυρικό τραγούδι, Ἴσμηνη.

—Μὰ, ἀπορεῖ ἡ κοπέλλα, γιατί τότε νὰ φύγετε ἀπροσδόκητα τὸ περασμένο Φθινόπωρο. Ἀφοῦ, ὅπως λέτε, ἡ ἀγάπη σας ἦτανε τόσο μεγάλη, τόσο πραγματικὴ, γιατί ν' ἀφίσετε χωρὶς συντροφιά τὶς στέγες μας καὶ χωρὶς τιτίθισμα τὸν οὐρανὸ μας;

Τὰ χελιδόνια χαμηλοπετοῦν τότε κοντὰ στὸ χῶμα, κοντὰ στὴν ὑγρὴ, στὴ βρεγμένη ἀκόμα γῆ.

Ἴσμηνη, τῆς λένε, δὲν μπορείς νὰ καταλάβεις τὴν ἀνάγκη τῆς φυγῆς μας, μιὰν ἀνάγκη ζωῆς ἢ θανάτου. Κι' ὅταν μάλιστα ὑπῆρχαν ζεστὲς χώρες ποῦ μᾶς καλοῦσαν κι' ἀπέραντες γιὰ ταξίδια θάλασσες πὼς νὰ μὴν τὶς ἀκολουθήσεις, πὼς;

Ἔτσι θ' ἀπαντοῦσα κι' ἐγὼ στὴν Ἴσμηνη, ἐὰν μπορούσα φεύγοντας ἀπὸ τὸ στενὸ, ποῦ βρῖσκομαι, κελὶ νὰ φθάσω ἔως τὸ Κορφοῦσι.

—Ἴσμηνη, θὰ τῆς ἔλεγα, μὴν μὲ ρωτᾶς γιατί ἔφυγα, μὴ μὲ ρωτᾶς γιὰ τὸ πάθος τῆς ἀνέσπερης φυγῆς μου. Ὅταν μάλιστα μὲ βλέπεις νὰ ξαναγυρίζω φτωχοντμένως στὸ κατώφλι σου, μὴ θέλεις νὰ σπρώξεις βαθύτερα ἓνα μαχαίρι.

Ἡ κοπέλλα θὰ μὲ κοίταζε στὰ μάτια μ' ἓνα ὑγρὸ, ἄθωο βλέμμα.

Ἔτσι μικρὴ, χωρὶς ἀγωνία, ὅπως θέλησε πάντοτε νὰ ζήσει, ἀνάμεσα στὰ λουλούδια καὶ στὰ γαλλικὰ ρομάντζα, πὼς νὰ καταλάβει τὸ ἐπικίνδυνο παιγνίδι τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανάτου στὴν ζωὴ καὶ πὼς νὰ προχωρήσει σὲ μονοπάτια ποῦ μόνο ἡ ἀνησυχία ὀδηγεῖ τὰ βήματα;

—Ἦσουνα πάντοτε ἓνας ξένος γιὰ μένα—θὰ μοῦ μιλοῦσε—ἓνας ὁμορφος ξένος. Μὰ ὅσο κι' ἂν ξέρεις νὰ γιομίζεις τὴν κάμαρά μου μὲ τριαντάφυλλα καὶ τὶς ὥρες

μου με γαλάζιο χρώμα, πίστεψέ με έρχονται στιγμές που νοιώθω μιάν άπέραντη μοναξιά όταν βρίσκομαι πλάι σου.

— Πάντοτε σε σκεφτόμουνα, θα συνέχιζα για να την παρηγορήσω εγώ. Ή μορφή σου τόσο άγνη σαν άγγέλου έρχόντανε στις δύσκολες ώρες να μου κρατήσει συντροφιά. Μαζί μου έπινε ή μορφή σου, όσα φαρμάκια για εύχαριστίες μου προσέφερανε οί άνθρωποι κι' όσες χαρές, ελάχιστες έχω δοκιμάσει.

Ήσουν για μένα, πίστεψέ το, Ίσμήνη, το άγγελουδι που κατέβαινε άλλοτε στην λίμνη του Σιλωάμ για να δώσει ένα κόκκινο λουλούδι στους πονεμένους. Ή μικρή μου φίλη θα αισθανότανε μιάν έσωτερική αγαλλίαση άκούοντας τά λόγια μου. Με τά χέρια της θα μου χάιδεε τις πληγές από τις χειροπέδες, θα μου χάιδεε το κουρασμένο μου κορμί κι' ύστερα, έτσι σαν πνοή αύγουστιάτικης αύρας σε άποσταμένη θάλασσα, θα με φιλούσε, ήρεμα, χωρίς πάθος, όχι όπως με φιλούσαν άπεγνωσμένα οί γυναίκες τών καμπάρη ή τά γεμάτα με άγωνίες πορφυρά, αίματινες άψίδες, χείλη της Χθόνιας, αλλά να, κάτι σαν τρεμούλιασμα κεριού, σαν πέταγμα.

— Άγόρι μου, θα μου ψιθύριζε κοντά στο αυτί, άγόρι μου. Τίποτα δέν φθάνει την εύτυχία αυτής της στιγμής.

Ύστερα θα καθόμαστε στο περίπτερο της φάρμας της. Όλα τά δέντρα θα ήσαν άνθισμένα με ύποσχέσεις. Όλα τά λουλούδια θα φορούσαν άνοιξιάτικα έμβλήματα. Θα της μιλούσα πολύ τρυφερά, πάρα πολύ ήρεμα.

Φυσικά δέν θα της έλεγα ούτε για τά ταξίδια μου ούτε για τούς ανθρώπους με τις θλιβερές τους ιστορίες—αυτές ίσως να μην μπορούσε να τις καταλάβει ή Ίσμήνη.

Θά της μιλούσα όμως για την παλιά μας ζωή, κείνο τó παιδικό τραγούδι που ξεχάστηκε στις βραδυνές φυσαρμόνικες, για τó πρώτο ζύπνημα της έφηβικής χαρμυγής, για την περασμένη Άνοιξη.

Ή κοπέλλα θάκουγε με θρησκευτική κατανύξη τά λόγια μου. Μικρό, χαρούμενο πουλάκι ή ψυχή της θ' άπλωνε τά φτερά του για τόν παιδικό τόπο, για τά χλωρά κλωνάρια που θα την προσκαλούσανε.

— Τάσο, θα μου έλεγε, πέσμου, πέσμου όσα περισσότερα μπορείς. Ξαναγύρισέ με στο παλιό, άφισμένο στη μέση παραμύθι, εκεί στο άξέχαστο πρωινό, όπου τά μάτια μας είχαν την άπόχρωση της ξεγνοιασιάς. Δόσμου και πάλι τη δύναμη να ξεναχτίσω παλάτια στην άμμο και κάνε με να ξεναπιστέψω στις ιστορίες του παραγωνιού.

— Μά, θ' άπορούσα, Ίσμήνη, δέν υπάρχει για σένα τίποτα που να σε τραθήξει από τά βάθη της μυθικής χώρας, από τó βασίλειο του πατέρα σου. Έσύ ήσουν και θα είσαι για πάντα ή μικρή ξεγνοιαστη βασιλοπούλα, ή μικρή πεντάμορφη.

— Ναί, θα συμφωνούσε, ή κοπέλλα, ίσως να είναι έτσι, όπως τó λές. Ίσως να έχω μείνει εγώ, μόνη από όλους σας, παιδι, ένα μικρό τρελλοκόριτσο, αλλά πέσμου μπορεί να μη λυγίσει κάτι μέσα μου, όσο κι' αν είναι δυνατό, βλέποντας τούς γκρίζους σας κροτάφους ή τά ρυτιδωμένα σας πρόσωπα;

— Ίσμήνη, θα συνέχιζα, όχι μή, δέν κάνει να προσέχεις τά πρόσωπά μας. Αυτά είδανε τόσα και τόσα πράγματα, τόσες και τόσες περίλυπες σκηνές. Ούτε τά μαλιά μας, μην κοιτάξεις, τούς γκρίζους γερασμένους μας κροτάφους. Μη μάς κοιτάξεις έμάς.

Έκείνη άναποφάσιστη θα προχωρούσε έως την έξοδο του περιπτέρου. Μιά δέση από ήλιαχτίες από της στόλιζαν με χρυσό διάδημα τά μαλιά. Σαν τις βασιλοπούλες τών παραμυθιών.

— Είμαι μιá ξένη, θα ψιθύριζε, μιá άνυπόφορη ξένη. Δέν έχω κάνει στην ζωή μου άλλο τίποτα απ' τó να όνειρεύομαι και να πλάθω χίμαιρες.

Έγώ θα την παρηγορούσα.

— Τί λές πώς είσαι μιá ξένη, θα της έλεγα.

Θά της μιλούσα για την όμορφή της ήσυχης ζωής, για την πραγματική εύτυχία που βρίσκεται στις ήρεμες, άπλες καρδιές.

— Γιατί ν' άγωνιστείς, πέσμου γιατί ν' άγωνιστείς. Μήπως και πάλι δέ θα ξεναγυρίσεις πληγωμένους βαθείά στα παλιά σου τά θήματα;

...Ή Χθόνια θα προχωρούσε, όπως πάντοτε άνήσυχη πίσω από τις μακρινές δεντροστοιχίες. Μέσα στο μαύρο της, βραδυνό φόρεμα, ίδια μ' ένα παράξενο, όμορπλάσμενο, φάντασμα, με τά χέρια της ύψωμένα προς τόν ούρανό σαν να παρακαλού-

σαν ή σαν να φοβέριζαν θα ήταν ωραία, ωραία πολύ, γεμάτη όπως πάντοτε με ήρωισμό και αφοσίωση.

—Ψεύτη, θα με μάλωνε, γιατί προδίνεις με τις πράξεις σου τον παλιό μας αγώνα; Γιατί θέλεις να διώξεις από τον έαυτό σου την ανησυχία και δεν τραγουδάς πιά έμβατήρια;

—Κι' όμως κάποτε, θ' άντιμιλούσε ή παιδική μου φίλη, τότε πού καλούσε τὰ μάτια σας ή θάλασσα;

—Πάψε, θα τής έλεγα, πάψε μη μου τὰ θυμίζεις.

III

Ό πατέρας είναι ο μόνος άνθρωπος πού έρχεται να μου κάνει συντροφιά στο ύγρο μου κελί. Είναι γέρος. Τ' άσπρα, πάντοτε αχτένιστα μαλλιά του, όσο κι' αν προσπαθούν να σκεπάσουν τις πολλές, βαθιές του ρυτίδες, και τὰ μάτια του όσο κι' αν άστραποβολούν, δεν μπορούν, κι' άς τὸ θέλουν πολύ, να κρύψουν κάτι τὸ κουρασμένο, τὸ τσακισμένο θάλεγα καλύτερα.

Όταν ήμουνα μικρός ο πατέρας μ' έπαιρνε στα γόνατά του. Μ' ανέβαζε με τὰ δυό του γεροδεμένα χέρια ως τὸν εὐρανό ή, χαϊδεύοντάς μου τὰ μαλλιά, μου έξιστορούσε τὴν ιστορία τῶν ανθρώπων έτσι όπως ξεκίνησαν από τὰ πρωτόγονα δάση για να θάσσουν έως εκεί όπου ο' νους θαμπώνεται, στην εποχή τῶν ωραίων έκπληρώσεων.

—Παιδί μου, μου έλεγε, δεν υπάρχει τίποτα πὸ δυνατό στὸν κόσμο από τούς ανθρώπους. Ό,τι βλέπεις γύρω σου έχει τὴ σφραγίδα τῆς μεγαλωσύνης τους.

—Κι' όμως, πατέρα, τὸ άντιμιλούσα, σὺ ὁ ίδιος δεν είπες ὅτι δεν υπάρχει τίποτα πὸ άδύνατο απ' αὐτούς;

Κείνος τότε μουδειχνε τὴ θάλασσα έτσι όπως άκίνητοῦσε, άλλοτε χωρίς πνοή, σαν πεθαμένη γυναίκα, κι' άλλοτε όπως ήρωικά πολεμοῦσε μέρες ολόκληρες τὸν άνεμο.

Έτσι μοιάζουν και οί άνθρωποι, έλεγε. Όπως τὰ κύματα τῆς θάλασσας.

Όστερα ο πατέρας μου μιλούσε για τούς ανθρώπους, για τις πράξεις τους. Μου μιλούσε για τις μεγάλες πολιτείες πού υπήρχαν πίσω από τούς ὀρίζοντες, για τὴν καλωσύνη και τὴν κακία.

—Παιδί μου, με συμβούλευε, στὸ κάθε σου ήγμα θ' απαντήσεις τὸν έχθρὸ και τὸν φίλο. Πόσο δύσκολο είναι να τούς ξεχωρίσεις!...

Έγὼ δὲν τὸν πολυτίστησα. Έτσι, όπως ή ζωή θέλησε να μου προσφέρει στα πρώτα μου χρόνια για σύντροφο τ' ὄνειρο και μιὰ παιδική φίλη, τὴν Ισιμίνη, έτοιμη να μεταλλάξει σε γαλάζιο τὸνο τὴν κάθε, έστω και τὴν πὸν περιλπὴ μου, στιγμή, πὼς να μην έχω δικαιολογημένες αντιρρήσεις στα λεγόμενά του:

Όταν θα μεγάλωνα, σκεφτόμουν, θα γινόμεν ναυτικός. Πάνου στη θαλασσοδαρμένη μου γέφυρα θα περιδιάβαζα ὄλες τις γνωστὲς κι' άγνωστες χώρες. Θα προσπαθοῦσα να γνωρίσω τὴν ζωή, τὴν περιπέτεια, τὸ σμίξιμο και τὸ πάλεμα με τὸ θάνατο.

Μέρες ολόκληρες με χαμένη κατεύθυνση θα πορευόμουν σε άφιλόξενο πόντο. Όσπου κάπου θα εὔρισκα, κάπου μακριά, τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς. Πέρα ὅμως από τὰ γνωστά, πέρα από τις επαναλήψεις.

Ό πατέρας άκουγε πάντοτε χωρίς μιλιὰ τὰ πολυδαίδαλά μου ὄνειρα. "Ήξερε πὼς στα σωθικά μου υπήρχε μιὰ φωτιά, ένας δαυλὸς άνομένος. Όπως και στα δικὰ του σωθικά υπήρχε κάποτε.

—Παιδί μου, με ξανασυμβούλευε, να προσέξεις πολύ. Ό κάθε άνθρωπος κρύβει κι' άπόνα μαχαίρι κι' από μιὰ σκέψη πονηρὴ. Να προσέξεις.

—Πατέρα, ψιθύριζα, εσύ τὰ λὲς αυτά; Έσύ, πού ή ζωή σου και ή κάθε σου έκφραση ήταν ένα τραγούδι αγάπης και στους έχθρούς σου ακόμα;

Κείνος καθότανε στὸ πιάνο, στὸν εβένινο έξομολογητή του, ήρεμος, με τὰ μάτια του, γκριζοπράσινα, χαμένα πέρα, πέρα μακριά, ὄξω από τὸ παράθυρο, από τούς κήπους, από τὴ θάλασσα.

Όπως τὸ κίτρινο φῶς σχεδίαζε στην άσκητική του μορφή ένα χρυσὸ περίγραμμα και τὰ λεπτά, μακριά του δάκτυλα ἔδιναν τὴν ψυχὴ του ολόκληρη στ' άσπρα κόκκαλα, τίποτα χωρίς άρμονία δεν υπήρχε στὸ μικρὸ μας δωμάτιο, τίποτα τὸ χωρίς λυρική άνάταση.

Ἡ μελωδία, ἕνα πρελούδιον σὲ σὶ ἔλασσον, πλημμυρισμένη ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ συνθέτου, μὲ μιά χωρὶς ἀνταμοιβή ἀγάπη, μιά αὐτοπάρνηση γιὰ κάτι τὸ χιμαιρικό μὲ τραβοῦσε, ὅσο κι' ἂν ἡ παιδική μου ψυχὴ ἀνοίγεται νὰ ὑποταχθῇ, στὸ μακρινὸ κοιμητήριον, ὅπου ὁ πατέρας στοργικά εἶχε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια σκάψει τὸ βαθύ, χωμάτινον λάκκον τῆς πεθομένης ἀγάπης του.

Κάποτε-κάποτε μιά νότα, μιά συγχορδία, θέλοντας νὰ ἐναντιωθῇ στὸ λυγμικὸ τῆς πεπρωμένο, ξέφευγε γιὰ νὰ σχεδιάσει μιά μηδαμινὴ κατάφαση, ἕνα μικρὸ ναί, ἀλλὰ τὸ θέμα εἶχε μιά τόσο τρομαχτικὴ δύναμη, ἕνα τόσο χωρὶς ἐλπίδα ρυθμό... Συχνὰ τὸν ρωτοῦσα; γιατί ἔγραφε θλιβερὲς μελωδίες, γιατί δὲν πίστευε σὲ κάτι, δὲν πολεμοῦσε γιὰ κάτι.

—Πιστεύω, μού ἀντιμιλοῦσε· ποίος λέει πὼς δὲν πιστεύω; Πιστεύω περισσότερο κι' ἀπὸ τοὺς νέους ἀκόμα, γιατί ξέρω, ἡ ζῶη μου τόμαθε, ν' ἀγαπῶ χωρὶς νὰ περιμένω ἀνταμοιβή, χωρὶς νὰ θέλω ἀντοπόδοση.

—Κάτι τέτοιο ἀγαπῶ κι' ἐγώ, πατέρα, συνέχισα. Ἀγαπῶ μὲ μιά λατρεία χωρὶς φῶς, μὲ μιά δύναμη ποὺ θέλει νὰ σπαταληθῇ χωρὶς νὰ ζητᾷ πληρωμὴ, μὲ τὴν ἀγάπη τὴν χωρὶς ἀνταμοιβή. Κι' ὅμως τὰ μάτια μου ποτὲ δὲν ἔχουν βραχὴ ἀπὸ δάκρυα, οὔτε τὰ δάκτυλά μου δὲν σχεδιάσανε ποτὲ λυγμικὰ συμπλέγματα μέσα στὸ σκοτάδι.

—Εἶσαι τόσο νέος, μού ἀντιμιλοῦσε, τόσο πολὺ νέος. Βλέπεις μονάχα τὶς μακρινές, φανταστικὲς, ὁάσεις, τὶς μισοχαμένες πολιτείες ποὺ δὲ θὰ περιδιαβάσεις ποτὲ τοὺς δρόμους τους. Κι' ὅμως τριγυρνᾶμε ἔλοι σὲ μιά ἔρημο ποὺ γεμίζει μὲ σκόνη τὰ μάτια. Πὼς ν' ἀγωνιστεῖ;

Πόσο ἀληθινὲς βρίσκω τώρα τὶς κουβέντες αὐτὲς τοῦ πατέρα... Πόσο γεμάτες ἀπὸ τὴν πίκρα ποὺ ξεχειλίζει τώρα καὶ τὴ δική μου καρδιά, ποὺ δὲ μ' ἀφήνει, ὅπως τότε νὰ δοθῶ, ὅσο κι' ἂν τὸ θέλω, σὲ κάτι ποὺ ἐκ τῶν προτέρων θὰ ξέρω τὴν προσοσία του...

Φυσικὰ κείνος, ἔτσι ὅπως βρῆκε τελειωτικὰ ἕνα πιστὸ ἐξομολογητὴ, τὴν τέχνη του, τὴν μόνη ποὺ δέχεται τὴν ἀγάπη μας χωρὶς ὑπολογισμό ἢ ὑστεροβουλία, εἶναι κατὰ βάθος ὁ πῶς ἤρεμος, ἀλλὰ μήπως ἂν ἕνα ἔστω καὶ ρυτιδωμένο χέρι προχωροῦσε γιὰ νὰ χαϊδέμει τὸ χέρι του κι' ἕνα χιονισμένο κεφάλι τοῦ εἶδεινε καὶ τὴν πιὸ ἐλάχιστη ὑποψία πίστεως, δὲν θὰ τὰ ἐγκατέλειπε ὅλα, καὶ τὸν σύντροφο ἀκόμα τῶν βραδυνῶν του ἀναζητήσεων—τὸ πιάνο του—γιὰ νὰ ριχθῇ χωρὶς κἂν νὰ περιμένει ἕνα σημάδι σωτηρίας σ' ἕνα ἐπικίνδυνον ταξίδι χαμένου πολιτικοῦ; Ἐτσι, δυστυχῶς, εἴμαστε ἐμεῖς, ἐμεῖς ποὺ ξεκινήσαμε ἀπὸ τὸ πέλαιο, μιά ναυτικὴ συντροφιά, γιὰ νὰ πνιγοῦμε σ' αὐτό.

Προσκυνᾶμε γιὰ θεὰ μας τὴν περιπέτεια, τὸ παιγνίδι τοῦ Ἐρωτα καὶ τοῦ Θανάτου, τὸ ριψοκίνδυνον πάλεμα κορμὶ μὲ κορμί. Χαρίζουμε τὰ πάντα, ὡς καὶ τὴν ψυχὴ μας ἀκόμα, στὸν ἄνεμο, στὸν ἄνεμο τῶν ἀνοιχτῶν θαλασσῶν καὶ ἀγαπάμε τὸ κάθε τι ποὺ θὰ περάσει ἀπὸ κοντὰ μας, ποὺ θὰ μᾶς ἀκουμπήσει μὲ τὴν ἄκρη τῆς ἐσθήτας του.

Ἐστερα θυμάμαι τὸν πατέρα στὶς ὥρες τῆς δημιουργίας του, τὶς βραδινὲς ὥρες, ποὺ ὅλα σιωποῦσαν στὸ σπίτι. Ἐτσι, ὅπως οἱ νότες καὶ τὰ θέματα σχεδιάζανε μιά μαγικὴ φαντασμαγορία γύρω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό μου καὶ τ' ὄνειρο ποὺ ρχότανε γιὰ νὰ μὲ βρεῖ τραγουδοῦσε κι' αὐτὸ ἄλλοτε μιά περίλυπη σονάτα κι' ἄλλοτε κάποιο παρήγορον μινουέττο, μού ξενάδινε ὅτι ὀλόκληρη τὴ μέρα προσπαθοῦσαν νὰ μού κλέψουν οἱ ἄνθρωποι, τὴν ἀγάπη μου, ποὺ σημαίνει παντοτινὸ δέσιμο μὲ κάτι.

Αὐτὲς τὶς ὥρες κανένας δὲν περπατοῦσε στὸ σπίτι, δὲν ἀκουγότανε βῆμα πουθενά. Ἀκόμα κι' ἡ μητέρα δὲν ἄνοιγε τὸ πορτόφυλλο τῆς βεράντας γιὰ νὰ συζητήσῃ, ὅπως τὸ συνήθιζε ὅλες τὶς νύχτες, μὲ τ' ἄστρα, ἀλλὰ, καθισμένη κοντὰ στὴ λάμπα τοῦ πετρόλαδου κεντοῦσε μὲ τὴν φαντασία τῆς κι' αὐτὴ ὅσα προσπαθοῦσαν νὰ ἐκφράσουν τὰ λυρικά σχήματα τοῦ πατέρα.

Καὶ τὸ σκοτάδι μὲ τὶς σκιὲς τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, μὲ τὶς μαβιὲς γωνιὲς ποὺ ἄφηνε γιὰ τοὺς ἀνθρώπινους ρεμβασμούς, ἔστεκε κι' αὐτὸ γεμάτο εὐλάβεια σὰν μόνη συντροφιά τοῦ παράξενου ἀσκητῆ κοντὰ του κι' ὅλα τὰ τύλιγε μὲ τὸ μαῦρο φουστάνι του.

* * *

—Πατέρα, τὸν ρωτῶ, ὅταν ἔρχεται τώρα νὰ μὲ δεῖ, γράφεις ἀκόμα στὸ μικρὸ δωματίκι, στὸ κελὶ σου, κεῖνα τὰ ὄμορφα, ποὺ μὲ νανοζορίζαν, τραγούδια;

Ὁ ἄλλος, γέρος πιά, μ' ἕνα μικρὸ βιβλίον πάντα κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του, δὲν ἀπαντᾷ. Κάθεται μονάχα κοντὰ μου, ὅσο μπορεῖ πιὸ κοντὰ, καὶ μισγᾷ, σὰ νὰ

μιλούσε στον έαυτό του πού παραστράτησε, με μαλώνει με ήρεμο τόνο για την παλιοζωή μου.

—Παιδί μου Τάσο, μου λέει, γιατί θέλησες να πιεις ως τον πάτο το ποτήρι πού σου προσφέρανε οι άνθρωποι; Γιατί δε θέλησες να πιεις ως τον πάτο το ποτήρι πού δε θα μπορούσε να σε προδώσει;

—Γιατί κι' εσύ, μην τὸ κρύβεις, θα δινόσουνα, τὸ ἀπαντῶ... Γιατί λοιπὸν με μαλώνεις ἀφοῦ ἀπὸ τὴν πνοή σου πήρα πνοή, ἀπὸ τὸ χέρι σου κατεύθυνση;

Τότε ὁ γέρος δακρύζει κι' ἐγὼ ντρέπομαι νὰ βλέπω δάκρυα στὰ μάτια του. Βγάζω λοιπὸν τὸ μαντήλι μου καὶ τὰ σκουπίζω.

—Δὲν κάνει, τοῦ λέω, δὲν κάνει νὰ κλαῖς καὶ μάλιστα σὲ τέτοιο περιβάλλον.

Γύρω μας μαζεύονται οἱ φυλακισμένοι καὶ μᾶς κοιτάζουν, ἄλλοι ἀνόητα κι' ἄλλοι περιφρονητικά. Κάπου-κάπου βλέπεις κι' ἕνα πρόσωπο πού δὲν κατάφερε νὰ τὸ κερδίσει ἡ ἀτιμία, πάρα πολλὴ ὅμως σπάνια.

Ἡ μικρὴ κόρη τοῦ διευθυντῆ, ἡ Λόρα, παίζει στὸ πιάνο τὸ τραγούδι τῆς "Ανοιξης — ἀλλὰ γιὰ ποιούς;

* * *

Ὁ κῆπος κατεβαίνει πρὸς τὴ θάλασσα γεμάτος με ὑποσχέσεις καὶ μπουμπουκισμένα κλαδιά. Ὅταν πλησιάζει ἡ "Ανοιξη δὲν μπορεῖς νὰ κρατηθῆς φυλακισμένος πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα.

Ἀῦριο-μεθαῦριο θαρθοῦν καὶ τὰ χελιδόνια. Θὰ χτίσουν τὶς φωλιές τους μέσα στὰ κελιά μας καὶ δεθὰ μᾶς ἀφίσουν νὰ κλείσουμε μάτι μετὸ ἀτελείωτό τους τιτίβισμα.

Ἡ Λόρα θὰ κυνηγάει μετὸ βελούδινο μαῦρο παντελόνι τῆς τὶς πολύχρωμες πεταλοῦδες —μιά "Ανοιξη μέσα στὴν "Ανοιξη— κι' ὁ Βόρις, μαζεύοντας ἀγκαλιές ἀπὸ τὸν κῆπο τ' ἄσπρα τριαντάφυλλα, θὰ θυμάται, ὅσο μπορεῖ νὰ θυμάται ἕνας ἐξόριστος συνταγματάρχης, τὴν πατρίδα του, τὴ χιονισμένη ἡπειρο πού ἄφησε γιὰ πάντα...

—Κάτια, θὰ μονολογεῖ, Κάτια, δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ σκληρὸ στὸν κόσμον ἀπὸ τὸ ξένο χῶμα.

Οἱ φυλακισμένοι, πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα, θὰ βλέπουν τὸν ἥλιο νὰ ἐπιμένει σὲ μιὰ κουραστικὴ ἐπανάληψη, καὶ θὰ γράφουν πάνω στὸ κυρτωμένο τους κορμί μ' ἕνα σουγιὰ τὶς μέρες πού περνοῦν, αἱμάτινες σταλαγματιές.

Τίποτα, θὰ μονολογοῦν, δὲν ὑπάρχει πιὸ σκληρὸ ἀπὸ τὰ στενὰ δωμάτια. Ὁξω ἀπὸ τὸ παράθυρο θὰ ξαπλώνεται ὁ κόσμος γεμάτος ἀνησυχία, μιὰ φουρτουνιασμένη θάλασσα πού δὲν ἔννοεῖ νὰ κοπᾶσει ποτέ.

Οἱ ἄθρωποι θὰ πολεμοῦν, θὰ νικοῦν καὶ θὰ πέφτουν ζητώντας σταγόνες ἀπὸ μιὰν ἀνύπαρκτη εὐτυχία —τί ματαιοπονία...

Οἱ σειρήνες τῶν πλοίων, πού φεύγουν μέσα στὴν πρῶνὴ ἀνοιξιάτικη πάχνη, μοῦ θυμίζουν πὼς τίποτα δὲν ὑπάρχει πιὸ σκληρὸ ἀπὸ τὸ δάκρυ, πού οὔτε ὁ ἄνεμος δὲν δέχεται νὰ τὸ σκουπίσει.

ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ

ΣΤΟΝ ἈΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ

Ὁλόμονος τὸ μονοπάτι πήρες
γιὰ τὸ μεγάλο Δελφικὸ ναὸ σου
γιατ' εἶχες προσταγῆν ἀπὸ τὶς μοῖρες
κάποιο χρῆσμο νὰ φέρεις στὸ λαὸ σου.

Οἱ σφαλικτὲς χρυσὲς ἀνοῖξαν θύρες
στὸ ξαφνικὸ ἀναπάντεχο ἐρχομὸ σου.
Θεϊκὲς ἀντήχησαν στὰ μάκρῃ λύρες,
φῶς γέμισε ὁ ναὸς παντοῦ ἀπ' τὸ φῶς σου.

Ἀνέβης τ' ἀγκαθόσπαρτο ἀνηφόρι,
καὶ μπῆκες μες τὸ σπήλαιο τῆς Ἰδέας.
Σὺ μόνος λειτουργὸς κι' ἀρχιερέας.

Δὲν ἦταν γύρω σου ἄλλοι ρασοφόροι.
Ἄναψες τὸ προφητικὸ λιθάμι,
κι' ἦρθε ὁ χρῆσμός Ἀγάπη νὰ σημάνει.

ΡΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Μέσα στον πανελλήνιο αγώνα για τη λευτεριά, έναντιον του χιτλερικού τέρατος, και της Ιταλικής Ιταμότητας, η πνευματική αντίσταση του Έθνους κατέχει ξεχωριστή θέση.

Δέν εΐχεν άκόμα καλά-καλά στεριώσει στα χρυσοπόρφυρα σπλάχνα του Έρου Βράχου της Άθηνας τό κοντάρι με τόν άγκυλωτό σταυρό, και οι Έλληνες λογοτέχνες εΐχαν άρχισει κιόλας τήν κρυφή αλλά άδυσώπητη μάχη τους, που κράτησε ψηλά τό φρόνημα του σκλαβωμένου Έθνους σ' όλη τή διάρκεια της μαύρης κατοχής.

Όπως στο είκοσιένα, έτσι και τώρα, πολλά στίπια της Άθηνας εΐχανε γίνει «κρυφά σκολειά». Έκει μέσα, με τό πρόσχημα κοσμικών συγκεντρώσεων και πάρτυ, κάτω από τή μύτη του Γερμανού και του Έταλου, οι ποιητές μας και οι συγγραφείς μας, άπάγγελναν ποιήματα ή έδγαζαν λόγους που, άν δέν εγέμιζαν τό άδειο στομάχι τών σκλάβων, γέμιζαν όμως τήν ψυχή τους από Έλλάδα και από πίστη για τόν τελικό θρί-αμβο του Έρου άγώνα για τή λευτεριά και τς αιώνιες ήθικες αξίες του ανθρώπου. Η πίστη αυτή του λαού, στάθηκε ο κυριώτερος τροφοδότης της καρτερικότητάς του στα δεινά της κατοχής, και της άκλόνητης αντίστασής του, μιάς αντίστασης καθολικής, τραγικού μεγαλείου, που όμοια τής δέν έχει να έπιδείξει άλλη κατεχόμενη χώρα.

Ό θάνατος του Κωστή Παλαμά, της «ποιητικής δρυός» της νεώτερης Έλλάδας, στις 27 Φεβρουαρίου 1943, άποκάλυψε μιά πτυχή από τή μεγάλη πνευματική και ήθικη αντίσταση του Έθνους, που εΐχε καλλιεργηθή μυστικά και άθουρβα.

Τό πρωί της Κυριακής 28 Φεβρουαρίου 1943, ημέρα της κηδείας του Ποιητή, ήταν ένα από τήν άόφανα εκείνα πρωινά, που μοναχά ή Άπτική άνοιξη ζέρει να στέλνει, μαζί με τά πρώτα χελιδόνια της, για να προαναγγείλουν τόν έρχομό της.

Καθώς ανέβαινα βαρύν τήν όδόν Άναπαύσεως, που φέρνει στο Α΄ Νεκροταφείο Άθηνών, συλλογίζομουν πόσο άδοξα και μοναχικά θα περνούσεν από τή ζωή στο θάνατο ή πνευματική μας δοξα, μέσα στον πυρετό του άγώνα για τήν αυτοσυντήρηση και κάτω από τό φίμωτρο και τή μπότα του κατακτητή. Όταν, όμως, αντίκρυσα τόν ευρύχωρο περίβολο της έκκλησίας, έτριψα τά μάτια μου. Ένας λαός δλόκληρος εΐχε μαζευτεί εκεί εύλαβικά για ν' άποχαιρετήσει τόν Ποιητή του Γένους, που εΐχε σήσει χωρίς να προφτάσει να δει και να τραγουδήσει με τή χάλκινη φλογέρα του, τήν Έθνικη Άνάσταση και τή Λευτεριά. Ένα λεπτό πριν, ούτε μπορούσα να φανταστώ αυτή τή συγκινητική λαϊκή έξόρμηση, που ήταν ένα μπουκέτο από διανοούμενους, υπαλλήλους, έπιστήμονες, εργάτες, άκόμη και μικρά παιδιά, μαθητές και λουστράκια. Κι' όλο αυτό τό πλήθος, εΐχεν έρθη στη μαρμαρίνη πολιτεία τών νεκρών, χωρίς καμιά πρόσκληση, καμμία όργάνωση. Τους εΐχεν οδηγήσει ή καρδιά τους, αυτή ή σίγουρη πυξίδα της ανθρώπινης πορείας, που δέν κατέχει τά μυστικά της σοφίας, αλλά αίσθάνεται, διαισθάνεται και δε λαθεύει ποτέ.

Πλησίασα έναν ζυπόλυτο γέροντα, ήλιοκαμένον, με ροζιασμένα χέρια, και με άκάθαρτα κι' άχτένιστα μαλλιά.

—«Γιατί βρίσκεσαι εδώ», τότε ρώτησα.

—«Κηδεύεται ο Παλαμάς!», μου άπάντησε φυσικώτατα. «Δέν τό ξέρεις;»

—«Ποιός Παλαμάς;»

Με κοίταξε με περιφρόνηση.

—«Ό Ποιητής μας!»

—«Και τί ξέρεις άσού γι' αυτόν; Διάβασες τά τραγούδια του;»

—«Έγώ είμαι έγράμματος άνθρωπος, μου εΐπε. Δέν εδιάβασα τίποτα. Χρόνια άκούω να μιλάνε γι' αυτό τό όνομα, χωρίς καλά-καλά να καταλαβαίνω τί και πώς. Άλλά έχω άκούσει πώς έγραφε ποιήματα για τήν πατρίδα, για τά χρόνια τά παλιά και τά τωρινά, για τά βάσανά της, για τούς άγώνες της, για τς θυσίες της και για τή δόξα της. Κάτι λέει μέσα μου, πώς ήτανε μεγάλος άνθρωπος και δε θάπρεπε να μάς τόν πάρει ο Θεός τώρα που είμαστε σκλάβοι...».

Άφησα συγκινημένος τόν άπλοϊκό άνθρωπο και προχώρησα προς τήν είσοδο της έκκλησίας. Χρειάστηκε να καταβάλω πολλούς κόπους για να καταφέρω να τρυπώσω μέσα. Ό ναός ήταν άσφρακτικά γεμάτος. Γλυστρησα προς τ' άριστερά και σκαρφάλωσα στην έσωχη ενός παραθυριού. Άπό κει ψηλά έβλεπα θαυμάσια. Τό δο-

ξασμένο φέρετρο, τὸ ἀγκάλιζεν ἡ γαλανόλευκη, σὰ νάθελε νὰ ζεστάνει τὴν ψυχὴ τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνισμοῦ, ποὺ εἶχε συμπυκνωθῆ τὴν ὥρα ἐκείνη στὸ ἥρωϊκὸ πνεῦμα τῆς ποίησης τοῦ Παλαμά. Ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία ψάλθηκε μέσα σὲ κατανυκτικὴ σιγὴ, ποὺ τὴ διέκοπτε πότε-πότε κάποιοι λυγμοί, αὐθόρμητος φόρος τιμῆς πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τροφοδότησε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τριῶν ἑλληνικῶν γενεῶν μὲ τὰ ἀγνό-τερα ὕλικά τῆς σκέψης καὶ τῆς φαντασίας.

Εὐθύς ἀμέσως ὁ Ἄγγελος Σικελιανός, ἡ ἄλλη μεγάλη κατοπινὴ ἀπώλεια τοῦ νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ, μὲ τὴ γνωστὴ βροντώδη φωνή του, ἀπεχαιρέτησε τὸν Πατρι-ἄρχη τῆς Ποίησης, μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐμπνευσμένα ποιήματά του, ποὺ τελειώνει μ' αὐτὸ τὸ συναρπαστικὸ τετράστιχο:

Ἥχηστε οἱ σάλπιγγες! Καμπάνες θροντερές
δοῆστε σύγκορμη τὴ χώρα πέρα ὡς πέρα!
Βόγγα, παϊάνα! Οἱ σημαῖες οἱ φοβερές
στῆς Λευτεριάς ξεδιπλωθῆτε τὸν ἀέρα!

Καὶ τότε, μπροστὰ στὸ Γερμανὸ ἀξιωματικὸ τοῦ ναυτικοῦ, ποὺ εἶχε ἐξυσιοδο-τηθῆ ἀπὸ τὸ Γ' Ράιχ νὰ πασαθεῖ τιμητικὰ στὴν κηδεῖα τοῦ Ποιητῆ (Ὁ Χίτλερ... βαύμαζε τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα!) ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησίασμα ξέσπασε σὲ χειροκροτή-ματα καὶ ζητωκραυγές! Δὲν ἐπρόκειτο πιά γιὰ κηδεῖα ἀλλὰ γιὰ γιορτὴ ἀναστάσι-μη, ποὺ προμηνοῦσε τὴν Ἀνάσταση τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους. Ὁ θάνατος τροφο-δοτοῦσε μὲ τὸ μεγαλεῖο του τὴ ζωὴ.

Μόλις τέλειωσε ὁ Σικελιανός, μιὰ χλωμὴ μορφή προχώρησε πρὸς τὸ φέρετρο. Ἦ-ταν ὁ Σωτῆρης Σκίπης, μακαρίτης τώρα πιά κ' αὐτός, ποὺ μὲ φωνὴ σθησμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση, ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλει :

«Μέσ' ἀπὸ τ' ἀόρατα τὰ κάγκελα
τῆς ἀπέραντης μας φυλακῆς...»

Νέα χειροκροτήματα, νέες ζητωκραυγές. Καὶ ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ἐκεῖ, ἄ-ναυδος μπροστὰ στὸ φέρετρο, ἔνοιθε τὶς φλόγες τῆς Ἑλληνικῆς ὀργῆς νὰ τὸν περι-ζώνουν.

Τώρα ἡ ἐκφορά εἶχε φτάσει μπροστὰ στὸ νιοσκαμένο τάφο. Πρῶτος καὶ καλύτε-ρος ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς, κρατώντας ἓνα δάφνινο στεφάνι. Καὶ τὴν ἱερὴ στιγμή, ποὺ ἡ Ἄττικὴ γῆ ἐτοιμαζόταν νὰ δεχθεῖ σὰ ἐλεύθερα σπλάχνα τῆς τὸ ἀγιασμένο σῶ-μα τοῦ ποιητῆ τῆς, ποὺ τὴν ὥρα ἐκείνη συμβόλιζε τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ ἠθικὸ φλάμ-πουρο τῆς ἐθνικῆς μας ἀντίστασης, ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ προχώρησε ἓνα βῆμα, ἄφησε τὸ στεφάνι ἀπάνω στὸν τάφο καὶ στάθηκε προσοχή. Μὰ ἐκείνη ἀκρι-βῶς τῆ στιγμῆ γένηκε τοῦτο τὸ συγκλονιστικὸ κ' ἀναπάντεχο: Ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη, ποὺ στεκόταν ἐκεῖ μπροστὰ, ἐρμηνεύοντας τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ, γιὰ τὴ βεβήλωση τοῦ Ἱεροῦ Τάφου ἀπὸ τὸν κατακτητὴ, ἄρχισε νὰ ψάλλει, μὲ τὴ φλογισμένη βραχνὴ φωνὴ τῆς, τὸν Ἐθνικὸ Ὑμνο:

«Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή!»

Ἀμέσως ἡ φωνὴ τῆς σκεπάστηκε ἀπὸ τὶς χιλιάδες φωνές τοῦ πλήθους, ποὺ σκορ-πισμένο ὁλόγυρα στὸν τάφο τοῦ Ποιητῆ, ἄρχισε κ' αὐτὸ νὰ ψάλλει τὸν Ὑμνο:

«Ἀργεῖε νάλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
κί' ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατί τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά».

Κί' ὅπως τὸ πλήθος ἦταν σκορπισμένο στὶς ἐδαφικὲς ἀνωμαλίες τοῦ χώρου ἐ-κείνου κί' ἔψελνε κουνώντας τὰ χέρια ρυθμικά, σὰν νᾶδινε κάποιο μυστικὸ ὄρκο, ἔσθη-σαν οἱ αἰῶνες ἀπὸ τὴ μνήμη μου κ' εἶχα γίνει ξαφνικὰ θεατῆς κάποιας ἀρχαίας τρα-γωδίας μὲ πολυάνθρωπο χορὸ. Μπροστὰ στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου ξεδιπλώνονταν ὁ-λόκληρο τὸ αἰῶνιο Ἑλληνικὸ μεγαλεῖο στὴν ἐνιαῖα μορφή του.

Καὶ κατάχλωμος ὁ Γερμανός, ἀποσβολωμένος, σὲ στάση προσοχῆς, ἔβλεπε τὸ σῶμα τοῦ ποιητῆ νὰ κατεβαίνει σὰ σκοτάδια τοῦ τάφου καὶ τὴν ἀδούλωτη ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας νὰ φτερουγίζει στοὺς καταγάλανους οὐρανοὺς, μέσα στὴν ἀποθέωση τοῦ ἀνοιξιάτικοῦ Ἀττικοῦ φωτὸς καὶ μέσα στὸ παρθενικὸ ὄραμα τῶν ἀνθισμένων μυγα-λιῶν...

ΕΚ ΠΡΟΜΕΛΕΤΗΣ *

Ὁ Κωστής ἔδωσε τὶς πρώτες τσαπιές ἀνόρεχτα. Λίγο ἀπ' τὸ νερὸ τοῦ κεντρικοῦ αὐλακιοῦ προθυμοποιήθηκε νὰ μπεῖ στ' αὐλάκι ποῦ ὀδηγοῦσε στὸ περιβόλι τοῦ Κωστή καὶ προχωροῦσε κελαρηστὸ κοῖ γρήγορα νὰ βροσίει τὶς πατάτες, τὶς ντοματιές, τὶς φασουλιές καὶ τὰ λογιῆς-λογιῆς δέντρα, ποῦ κάνανε νὰ φαίνεται σωστὸ, παράδεισος κείνος ὁ γκρεμὸς ποῦ ζαλιζόσουν ν' ἀναμετρήσεις τὸ ὕψος του.

Ὁ Κωστής ἔδωσεν ἀκόμα μερικές τσαπιές, τὸ ἴδιο ἀνόρεχτες, ἐξακολουθώντας νὰ ὀνειροπλεῖ καὶ νὰ συλλογίζεται τὰ τωρινά, τὰ περασμένα, τὰ μελλούμενα, τὴ συφορά του, τὴν κατάντια του, τὶς σκοτοῦρες του. Μπήκε ἀκόμη λίγο νερὸ στ' αὐλάκι, ἐνῶ τὸ πολὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ ξεφεύγει ἀπ' τὶς ἀναριωμάδες καὶ τὶς τρύπες ποῦ ἄφηνεν ἀνάμεσα στὶς πέτρες καὶ τὰ χαλίκια ἢ ἀφηρημάδα κι' ἢ ἀδεξιότη τοῦ Κωστή.

Στὸ τέλος ὅμως τίναξε πρὸς τὰ πίσω τὸ κεφάλι, διώχνοντας ἔξω, μακρῶς, τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ὀνειροπόληση κι' οἱ τσαπιές ἄρχισαν νὰ πέφτουν τώρα πιὸ δυνατὲς καὶ πιὸ ἐπιδέξιες.

— Ἐπρεπε νάχα φέρεῖ τὸ φτυάρι, συλλογίστηκε. Αὐτὲς εἶναι δουλειές τῶ, γυναικῶν. Καταλαβαίνει ἓνας ἄντρας ἀπὸ ποτίσματα;

Ὡστόσο τὰ κατάφερε ἄρκετά καλά, καὶ τὸ περισσότερο ἀπ' τὸ νερὸ ἔπεφτε τώρα στὸ περιβόλι τοῦ ἀπὸ ἓνα γκρεμὸ, σχηματίζοντας μικροσκοπικὸ καταρράκτη. Ὑστερα σκορποῦσε καὶ διακλαδίζονταν σὲ χίλιους μαιάνδρους ἀνάμεσα στὶς φασουλιές, τὶς ντοματιές καὶ τὶς πατάτες τῆς πρώτης δόμης, τῆς πιὸ ψηλῆς. Ἀπὸ κεῖ καὶ πᾶνω ἄρχιζε τὸ δάσος. Περιφέρειαι τοῦ Δασονομείου.

Ὁ Κωστής στάθηκε γιὰ λίγο παρακολουθώντας τὸ νερὸ ποῦ μοιραζόνταν μονάχο του σχεδόν, ἔξω ἀπὸ δυὸ-τρὶς μικρὲς τσαπιές δικές του, καὶ εἰσχωροῦσε ἀπὸ ἓνα σωρὸ μικροσκοπικὰ αὐλάκια κάτω ἀπ' τὴν πυκνότες φασουλιές καὶ τ' ἄλλα λαχανικά.

— Τί μαστορικὰ ποῦ τάφτιαξε ἢ μακαρίτισσα!, συλλογίστηκε. Σιγὰ-σιγὰ θὰ χαλάσουν ὡστόσο, καὶ πῶς θὰ τὰ φτιάξω ἐγὼ ἔτσι ὁμορφα γιὰ νὰ ποτίζεται τὸ περιβόλι γρήγορα καὶ κανονικά!

Κι' ἀναστέναξε βαθεῖα.

Ὑστερα μετάπεσε στὴ συλλογὴ.

Δέκα δλάκερα χρόνια! Δέκα καὶ παραπάνω. Δέκα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε ποῦ εὐτυχισμένους γαμπρὸς πρωτῶρθε σὲ τοῦτο τὸ χωριό. Μὰ ἦταν ποτέ του ἀληθινὰ εὐτυχισμένος; Θυμάται σὰν ὄνειρο τὴν ἡμέρα ποῦ κάτω ἀπ' τοὺς χαρμόσυνους ἤχους τῆς καμπάνας καὶ μὲ τὰ βιολιά μπροστά, ξεκίνησε ἀπ' τὸ χωριό του συνοδευόμενος ἀπ' τοὺς γονιοὺς, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του, νὰ ρθῆ ἔδω νὰ παντρευθῆ.

Ὅλα ἦσαν χαρούμενα, ὅλα ἀνάσταναν ἀπὸ εὐτυχία. Ὡστόσο, σὰν ἦταν νὰ στρίψουν τὸ βουναλάκι τοῦ Προφήτη Ἡλία καὶ τὸ ἀγαπημένο του χωριό, ποῦ τὸν γέννησε καὶ τὸν ἀνάθρεψε, νὰ κρυφτῆ πειὰ ἀπ' τὰ μάτια του, ἐνωίωσε ἓνα σφίξιμο στὴν καρδιά κι' ἓνα δάκρυ νὰ σπρώχνει ἐπίμονα τὴ γιορταστικὴ ξεγνοιασιά καὶ νὰ θέλει, σώνει καὶ καλά, νὰ προβάλει βαρὺ κι' ἄρμυρὸ στὸ πεζογελαστὸ του βλέφαρο.

Κι' ἄργότερα, σὰν τέλειωσε ὁ γάμος κι' οἱ γονιοὶ του καὶ τ' ἀδέρφια του τὸν σφίζανε στὴν ἀγκαλιά τους καὶ τὸν ἀποχαιρετήσανε μὲ κλάματα, ἔκλαψε ἀληθινὰ, ἔκλαψε, σὰν ἀνοίωθε τὸν ἑαυτὸ του ἐγκαταλειμμένο, ἔρημο, ὀρφανό.

Κι' ὅμως δὲν μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς πῶς δὲν τὴν ἀγαποῦσε τὴ μακαρίτισσα. Καὶ θάταν σίγουρα εὐτυχισμένος ἂν μπορούσε νὰ τὴν πάρει στὸ χωριό του, στὸ σπίτι του, νὰ ζήσουν ἐκεῖ στὰ γινώριμα του μέρη, νὰ δουλεύουν μοζὶ στὰ γινώριμα περιβόλια, νὰ χτυποῦνε μαζὶ τοὺς γινώριμους βράχους, νὰ τοὺς ἀναγκάσουν, κάτω ἀπὸ τὴ βαρεῖα τους ἀνάσα, νὰ γάλουν πρασινάδα, τροφή, χρήματα.

Κάτω ἀπ' τὴ βαρεῖα τους ἀνάσα γάλανε καὶ τοῦτοι δῶ οἱ βράχοι πρασινάδα, τροφή, χρήματα. Μὰ εἶναι βράχοι ξένοι, ποῦ ὅσο κι' ἂν τοὺς δούλεψε δέκα χρόνια τώρα, ποτέξ δὲν ἐνωίωσε τὸ φιλικὸ τους γνέμιμο, ποτέξ ἓνα χοιμόγελο ἀγάπης δὲν φώτισε τὸ συννεφιασμένο μούτρο τους.

Τὸ νερὸ στὸ μεταξὺ πότισε μονάχο του ὀλάκερη τὴ δόμη καὶ γκρεμιζόταν τώρα ἀπὸ καμιά δεκαερίαν μεριές στὴν πιὸ κάτω δόμη. Ὁ Κωστής τινάχτηκε ἀπ' τὴν πικρὴ

* Ἡ νουβέλλα «Ἐκ προμελέτης» ποῦ ἀρχίζει νὰ δημοσιεύεται σὲ συνέχειες ἀπ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» πήρε τὸν ἔπαινο στὸν «πρῶτο Διαγωνισμό Πεζογραφίας» Ζ. Εὐσταθίου.

του όνειροπόληση, φούχτωσε τὸ τσαπὶ κι' ἔτρεξε. Ἦταν φόβος νὰ φουσκώσει ἡ δόμη ἀπ' τὰ νερά πού εἰχωρούσαν μέσα ἀπ' τὶς τρύπες τῆς κοί νὰ γκρεμιστῆ.

Τρυπώνοντας κάτω ἀπ' τὶς πυκνὲς φασουλίες, πού σκαρφαλωμένες πάνω στὰ ψηλὰ σπηλιόματά τους καὶ γέρνοντας τὶς κορφές τους ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, σχηματίζουν σπηλιές ἀδιάπεραστες ἀπ' τὸν ἥλιο, ὁ Κωστής κατάφερε ψηλά-χρημλά μὲ μικρὲς ἀδέξιες τσαπιές νὰ διοχετέψει τὸ νερὸ σ' ὅσες μεριές δὲν μπόρεσε νὰ πάει μοναχὸ του ἢ δὲν κατάφερε νὰ ποτίσει χортаστικά τὰ λαχανικά. Ὑστερα τὸ γύρισε στ' αὐλάκι πού κατέβαινε στὴ δευτέρη δόμη.

Ἄφινος καὶ πάλι τὸ νερὸ νὰ κάνει μοναχὸ τῆ δουλειά του, συνέχισε τοὺς πικροὺς συλλογισμοὺς του.

Ἦταν φτωχὸς, μὰ δουλευτῆς. Μὰ τὸ χωριὸ του ἦταν μικρὸ καὶ κακορρίζικο. Λιγостὰ τὰ χτήματα, λιγостές οἱ δουλειές. Ἐνῶ σὲ τοῦτο τὸ κεφαλοχώρι καὶ τί ὀρίζοντες δὲν ξανοιγόντουσαν μπροστά του! Φτάνει νᾶχε λίγη τύχη. Λίγη τύχη, π' ἀνάθεμά την! Τί όνειρα ἔκανε μὲ τὸν ἐρχομὸ του ἐδῶ! Τί όνειρα, πού ἡ όμορφιά τους θάμπωσε καὶ θλόωσε, ὡς κι' αὐτὸ τὸ παράξενο αἰσθημα τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ὀρφάνειας, πού σὰν βραχνὰς πάντα τὸν συνώδεψε στὰ δέκα χρόνια τῆ; σκληρῆς πορείας του. Τί όνειρα! Καὶ τί γκρέμισμα φριχτὸ ἀπ' τὸ ὕψος τῶν χρυσῶν φτερούγων τους!

Λίγη τύχη, π' ἀνάθεμά την! Λίγη τύχη μονάχα ἔφτανε! Μὰ πού!... Καταραμένη μοῖρα!...

Ἔτυχαν καὶ κείνες οἱ ἄρρώστειες. Πότε τὸ στομάχι του, πότε τὸ σηκότι του, πότε τὰ ἔντερα του. Πότε πυρετοὶ τὸν πιάνανε, πότε πούντες! Πῶς γένηκε ἔτσι! Πῶς γενήθηκε ἔτσι φιλάσθενος, ἀδύνατος, κοκκαλιάρης! Καλὰ τὸ, βγάλανε Σαρακοστιανὸ σὲ τοῦτο τὸ χωριὸ! Τοῦ ταίριαζε τὸ παρατσούκλι. Μὰ ὡστόσο τὶ ἐπιπρόσθετες ἀγωνίες καὶ πίκρες δὲ δοκίμασε ἐξ αἰτίας του... Σαρακοστιανός! Στῆν ἀρχὴ πού τοῦ τὸ βγάλανε τοῦ ἐρχόταν νὰ πορακαλέσει τῆ γῆ ν' ἀνοίξει νὰ τὸν καταπιεῖ! Τοῦ τὸ φωνάζανε μὲ τρόπο, δῆθεν κρυφά, γιὰ νὰ μὴ τ' ἀκούσει. Κι' ὅμως γιὰ νὰ τ' ἀκούσει τοῦ τὸ φωνάζανε, καὶ κείνος τ' ἄκουε πολὺ καλά, μὰ καμινώταν πῶς δὲν ἄκουε. Τί μαρτύριο, τί ἐξευτελισμός!

Ὑστερα σιγά-σιγά συνήθισε. Μικροὶ-μεγάλοι πειὰ δὲν τὸν ξέραν μ' ἄλλο ὄνομα. Σαρακοστιανὸ τὸν φωνάζανε κι' αὐτὸς σὲ τοῦτο τὸ ὄνομα ἄκουε. Ὡς κι' ἡ γυναικα του, σὰν ἤθελε νὰ τὸν πικάρει, σὰ ἦταν θυμωμένη γιὰ πικραμένη μαζί του —καὶ πότε δὲ ἦταν! — Σαρακοστιανὸ τὸν φωνάζε, κι' ἔπαιρνε ἡ φωνὴ τῆς ἑνοῦ τόνο εἰρωνείας καὶ περιφρόνησης.

Δὲν περνοῦσε καλά μὲ τῆ μακαρίτισσα. Τώρα πειὰ μποροῦσε νὰ τὸ μολογήσει στὸν ἑαυτὸ του τουλάχιστο. Ἰσαμε τώρα οὔτε στὸν ἑαυτὸ του δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ παραδεχτῆ. Μὰ τώρα τὶ σημασία εἶχε! Πάει πειὰ κείνη. Συχωρέθηκε. Λίγο αὐτὸς μὲ τὴ ἀνημπορίε του, λίγο κείνη μὲ τῆ γκρίνια τῆς καὶ τὴν ἔλλειψη στοργῆς ἀπὸ μέρους τῆς, ἔκαμα, τῆ ζωῆ τους σχεδὸν ἀνυπόφορη. Σχεδόν! Γιὰτὶ εἶχαν καὶ τὶς καλές τους στιγμές, ἂν καὶ τόσο λίγες, τόσο σπάνιες! Ὡστόσο κάτι ἀξίζαν. Κἀτι τέτοιες στιγμές ἔκαναν νὰ ξεχνιοῦνται βδομάδες, μῆνες γκρίνιας, καυγάδων, πίκρας, κακοπέρασης.

Δὲν τοῦδειξε στοργὴ ἡ μακαρίτισσα. Δὲν τοῦδειξε κατανόηση. Δὲν ἔσκυψε ποτὲς τῆς πάνω ἀπ' τὸ ποινεμένο του κορμὶ μὲ συμπόνια, μὲ ἔνδιαφέρον, ποτὲς τῆς μ' ἕνα γλυκὸ ἄγγο, μ' ἕνα γλυκὸ χᾶδι δὲν πᾶσκιζε νὰ γλυκάνει τὸ, πόνο του, νὰ τοῦ χαρίσει τὴν ἔλπιδα, νὰ τοῦ δώσει τῆ χαρὰ! Ποτὲς τὸ χέρι τῆς δὲν τοῦ χᾶιδεψε στεργικά τὸ φλογισμένο του μέτωπο.

Μονάχα τὰ λεφτὰ πού φεῖγανε κοίπαζε, τὰ λεφτὰ πού ξεδεύονταν στοὺς γιαιτροὺς καὶ στὰ φάρμακα ἔκλαιγε. Στενοχωριόταν ἀπ' τὶς δουλειές πού μένανε πίσω ἢ πού δὲν γινόντουσαν κανονικά, πικραίνονταν ἀπ' τὶς στερησίες πού ἐπέβαλλε τοῦτο τὸ συχνὸ καταξόδιασμα, κι' ὅσο ἦταν τοῦτος ἀρρωστιαρῆς τόσο καὶ κείνη γενόταν πικραντέρη κι' ἔστοζε χαλῆ σὲ κάθε λόγο καὶ σὲ κάθε πράξη τῆς.

Κι' ὅμως σκοτωιόταν στὴ δουλειὰ κι' ἀναπλήρωνε τὶς ζημιές πού τοὺς δημιουργοῦσε ἡ ἀνημπορία του. Κεῖνα τὰ λίγα κτηματάκια πού τοῦ δώσανε τὰ βρήκε σχεδὸν ἔρημα κι' ἐγκαταλελειμμένα. Μερικὲς γέρικες κερασιές, κάμποσες μισοξεραμμένες μηλιές, πού τὰ λιγοστὰ μῆλα πού κάνανε ἦταν κι' αὐτὰ σκουληκιασμένα κι' ἄχρηστα. Καὶ κάμποσα ἄλλα δεντρά, πού καὶ νὰ καρπιζανε οἱ καρποὶ τους ἦταν σχεδὸν ἄχρηστοι, κανένα εἰσόδημα δὲ δίνανε. Κἀτι μπουρνελιές, κἀτι παλιοκορυδιές, πού ποτὲς τους γερὸ καρῦδι δὲν κάνανε, κἀτι σοκιές, πού τὶς ρημάζαν τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, καὶ κἀτι θεροκοκκιές, μὲ κἀτι βερόκοκα μικρὰ σὰν κεράσια. Τοῦ δώσανε καὶ δυὸ ἄμπε-

λάκια, μακρυά, σχεδόν στη Λεμύθου πέρα, πάνω σ'ε κάτι απότομες πλαγιές που δυσκολεύουσιν νά σταθής, ὄχι νά δουλέψεις, νά σκάψεις, νά κλαδέψεις, νά τρυγήσεις! Καί τὸ λιγοστό τους χῶμα τόπαιρνε κάθε χειμῶνα ἢ βροχή, ἔτσι πού ἀπόμεινε ξερός βράχος νά συγκρατεῖ μόλις τὰ μισοξεραμένα κλήματα. Τί νά σκάψεις καί τί νά κλαδέψεις!

Ρίχτηκε ὡστόσο μὲ τὰ μούτρα στὴ δουλειά, δούλεψε σάν σκυλλί, σάν μαῦρος, σάν εἰλωτας. "Αχ, καί νά μὴν ἦταν ἡ ἀνημπορία του! "Αχ, καί νά μὴν ἦταν οἱ ἀρρώστειες του, πού τοῦ ρουφούσανε τὸ αἷμα σάν βδέλλες, πού τότε στράγγιζαν ὡς τὴ στερνὴ σταλογματιά, πού τοῦπαίρναν καί τὴ στερνὴ δεκάρα πού κατάφερνε νά οἰκονομήσει!

"Εσκαψε, κλάδεψε, ξεχέρσωσε, φύτεψε, ἔχτισε δόμες, δόμες πολλές πού θέλουν δουλειά, ξεθῶμα. Ξανακινούργισε ἀπ' τὴν ἀρχὴ καί περβόλια κι' ἀμπέλια. Τὰ παλιά τὰ δέντρα, τὰ ξεραμένα καί τ' ἄχρηστα τὰ ξερρίζωσε. Φύτεψε νέα. Κι' ὥσπου νά δυναμώσουν φύτεψε κάθε χρῶνο ἕνα σωρὸ λαχανικά, πατάτες, ντομάτες, κολοκύθια, φασόλια, ὡς καί μελιτζάνες, πού κανένας ὡς τότε δὲν σκέφτηκε νά καλλιεργήσει στὸ χωριό.

Τί νά σοῦ κάνουν ὁμως τὰ κινούργια περιβόλια! Ὡς πού νά μεγαλώσουν τὰ δεντρά νά δώσουν καρπὸ... Βέβαια κράτησε μερικὲς κερασιές ἀπ' τὶς παλιές, τὶς κλάδεψε, τὶς περιποιήθηκε. Μὰ ὡστόσο... "Ε, ξενοδούλεψε κιάλια στὰ χτήματα τῶν πλουσιῶν, ἔκανε κι' ἄλλες δουλειές, ὡς καί τὸν καρετζὴ τὸ χειμῶνα, ὡς καί τὸ νεροκουβαλήτὴ τὸ καλοκαίρι, κουβαλώντας θειοῦχο στοὺς ξένους πού θέλανε νά κάνουν μπάνια. "Ὅ,τι τοῦ περνούσε, τέλος πάντων, ἔκανε, ὅσο τοῦ ἐπιτρέπαν οἱ ἀνημπορίες του κι' οἱ ἀρρώστειες του.

"Αχ!, γιὰτί νὰν' ἔτσι ἀρρωσιάρης! Ποιὸς ἔφταιγε; Οἱ γονιοί του; Τὸ χωριὸ του; Ποιὸς; Ποιὸς! Τί καλά πού θά ζούσε ἂν ἦταν κι' αὐτὸς γερός σάν τοὺς ἄλλους! Θὰ περνούσε φτωχικὰ βέβαια, μὰ καλοῦστικα δὲ θά γκρινίαζε ἢ γυναικία του, δὲ θάχανε στερήσεις!

"Ἐνὸ ἔτσι!... Τόσοι κόποι πηγαίνανε χαμένοι. Τόσες προσπάθειες ἐξανεμίζονταν σὲ μιὰ μέρα, σὲ μιὰ ὥρα! Καί τὸ κακὸ ὅσο πήγαινε καί χειροτέρευε. Γέννες τῆς γυναικας του, ἀρρώστειες δικές του, τὰ παιδιὰ, ἕνα σωρὸ ἔξοδα ὡς πού νά τ' ἀναστήσουνε, νὰ τὰ βάλουε στὸ σχολεῖο...

Τινάχτηκε καί πάλι πασκίζοντας νά διώξει μακρυὰ τὶς σκέψεις του. "Ἐγιναν πολὺ πικρές, πολὺ ὀδυνηρές. "Αρχισον νὰ τοῦ προκαλοῦν σχεδόν σωματικὸ πόνο. Ταχτοποίησε τ' αὐλάκια τοῦ νεροῦ ἔτσι, πού νά ποτιστῆ κανονικὰ ὅλη ἡ δόμη, κι' ὕστερα ἔστριψε τὸ νερὸ νὰ κατεβεῖ στὴν τρίτη δόμη. Τούτ' ἡ δόμη ἦταν πιὸ παλιά ἀπ' τὶς ἄλλες καί τὰ δεντρά πού εἶχε στὶς ἄκρες τῆς -κερασιές πού περισσότερα- ἦσαν πιὰ ἀρκετὰ μεγαλωμένα. Ἀκούμπησε στὸν κορμὸ μιᾶς κερασιάς δρίσκοντας ἔτσι ξεκούραση καί ταυτόχρονα προστασία κάτω ἀπ' τὴν πυκνὴ φυλλωσιά τῆς ἀπ' τὶς καυστικὲς ἀχτίνες τοῦ ἡλιοῦ πού ξεπρόβαλαν τώρα ἀπ' τὸ σπητὸ βουνό, πού ὀρθωνόταν στ' ἀνοσιολικὰ κι' ἐπιζητούσαν νὰ καταχτήσουν ἀπιαχτικὰ τὴ στενὴ κοιλάδα πού ὡς τώρα προστατευόταν ἀπ' τὴν καυστικὴ μανία τους.

Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸ κομψὸ δέντρο, ἔργο τῶν χειρῶν του, τοῦ ξανακούρδισε καί πάλι τὸ ρολόγι τῶν ἀνανηίσεων. Εἶχε μπροστά του τὶς τρεῖς δόμες πού, μαζί μὲ τὶς ἄλλες, δυὸ πού εἶχε πίσω του, τὶς πήρε μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς του ἀπ' τὸ ἀδυσώπητο βουνὸ πού ὀρθωνόταν σχεδόν κάθετα μπροστά του.

Ναί, μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς του. Πέτρες, βράχους ριζωμένους βαθεῖα μὲς' στὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ, ἔπρεπε νὰ τοὺς τσακίσει, νὰ τοὺς συντρίψει, νὰ τοὺς ξερρίζώσει μὲ τ' ἀσθενικά του χέρια, μὲ τ' ἀρρωστημένο του κορμί. Θάμνους αἰωνόβιους, ἀγριόδεντρα μὲ βαθεῖες καί πολυδαίδαλες ρίζες, ἔπρεπε νὰ τὰ ξερρίζώσει, νὰ τὰ ἐξαφανίσει, γιὰ νά κάνει τόπο, ν' ἀνοίξει χῶρο γιὰ τὴν ἡμερὴ καλλιέργεια πού δίνει ψωμί, πού χαρίζει ζωὴ. Ξεχέρσωμα, ξεδέντρισμα, ξεβράχισμα, κι' ὕστερα χτίσιμο τῶν δόμων μὲ ξερολιθιές, ἴσασμα, φύτεμα, ὀπίσσια. Πόση δουλειά, πόσος ἀγώνας! Μὰ καί τί ἀποτέλεσμα! Ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ ἀγριοῦ βουνοῦ δημιούργησε ἕνα σωστὸ παράδεισο!

Αὐτὸς, μὲ τ' ἀσθενικά του χέρια, μὲ τ' ἀρρωστημένο του κορμί! Βέβαια, βοήθησε κι' ἡ μακαρίτισσα. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ μολογήσει. Εἶχε βέβαια τὶς γκρινιές τῆς, τοῦ πέταγε βέβαια τὰ πικροχόλα τῆς λόγια, τοῦρριχνε τὶς περιφρονητικὲς ματιές τῆς, τοῦ πέταγε κατάμουτρα τὰ εἰρωνικά χαμογέλια τῆς ἢ καί τὰ χανάνα τῆς. Στάθηκε ὁμως κι' αὐτὴ στὸ πλευρὸ του, δουλεutinά σκληρὴ κι' ἀλύγιστη, γιὰ νά δαμάσουν

μαζί την ἀδάμαστη φύση, γιὰ νὰ βγάλουν ἀπ' τὰ ἔγκατα τῆς γῆς τὴ ζῆση τους καὶ τὴν εὐτυχία τους! Τὴ ζῆση, ποὺ δὲν τὴν ἐζήσαν, τὴν εὐτυχία, ποὺ δὲν τὴ βρῆκαν...

Κι' ὁ ἴδρωτας, ποὺ ἔσταξε χίλιες φορές ἀπ' τὸ βασανισμένο τους μέτωπο καὶ πότισε τὴ μούρη γῆ, δὲν βλάστησε τίποτε γιὰ δαύτην, δὲν τῆς δημιούργησε κὰν μιὰν ἐλπίδα ἀναπαύσεως. Μήπως κι' αὐτουνού ὁ ἴδρωτας τοῦ ἀπέδωσε περισσότερα; Μὰ ἐπὶ τέλος αὐτὸς εἶναι ζωντανός, μπορεῖ πάντα νὰ ἐλπίζει. Κι' εἶναι ἡ ἐλπίδα τόσο γλυκὸ πρᾶμα, ἕνα δῶρο θεϊκὸ στ' ἀλήθεια! Ἐνῶ ἐκεῖνη...

Ἔστρεψε ἀργὰ τὸ κορμὶ καὶ κοίταξε πίσω του, κατὰ τὸν ποταμό. Ἐκεῖ, στὴν ἀκροποταμιά, ἦταν δυὸ γέρικες, πελώριες κερασιές. Νά, ἀπὸ κείνη κεῖ βρῆκε τὸ θάνατο, θάνατο φριχτὸ καὶ ἀδικο, δυὸ μῆνες πρὶν ἢ γυναικί του. Ὁ σύντροφος τῆς βασανισμένης του ζωῆς. Βασανιστὴς μαζί καὶ παρήγορος. Βρῆκε ἕνα θάνατο ἀδόκητο, πέφτοντας ἀπὸ κείνο τὸ θεῶρατο ὕψος.

Ἦσαν τὰ μόνο δεντρά, οἱ δυὸ κείνες αἰωνόβιες κερασιές, ποὺ βρῆκε ὁ Κωστής σὲ κείνο τὸν ἐγκαταλειμμένο χερσότοπο. Ἄλλοτες ἦταν, φαίνεται, καλοῦστικο περιβάλλον, μὰ τὸ ἐγκαταλείφανε τὰ πεθερικά του γιὰτὶ ἔπεφτε λιγάκι ἀκροτόπι καὶ καλλιέργησαν τὸ διπλανό, ποὺ ἦταν κάπως λιγώτερο ἀπότομο κι' ἦταν κι' ἡ γῆ καλύτερη. Σὲ τοῦτο τὸ ἐγκαταλειμμένο ἀκροπέβολο εἶχαν ἀπομείνει μονάχα οἱ δυὸ κείνες κερασιές, ἀσάπιστες, ἀπότιστες κι' ἀκλάδευτες, γιὰ νὰ μαρτυροῦν πὼς ἄλλοτες ἐκεῖ ἦταν περιβάλλον.

Ὅλο τὸν τόπο τοῦτο, περιβάλλον καὶ χερσότοπο, τὰ πεθερικά του τὸν δώσανε στὸ γυῖο τους τὸ Δημοστένη, τὸν κουνιάδο του. Ἐπεφτε στὸ μερτικό του. Καὶ σὰν κείνος ξενιτέφτηκε γιὰ νὰ πάει στὴν Αἴγυπτο νὰ δουλέψει, νὰ κερδίσει, οἱ γονιοὶ του καλλιέργησαν τὸ περιβάλλον κείνο γιὰ λογαριασμὸ τοῦ γυιού τους. Μὰ τὸ χερσότοπο, ποὺ οὔτε οἱ ἴδιοι μποροῦσαν νὰ καλλιέργησουν, οὔτε κι' ἐλπίζαν πὼς ποτὲ κανεὶς θὰ μποροῦσε νὰ μπῆξει τσάπα πάνω του, τὸν παραχώρησαν στὸν Κωστή, μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Δημοστένη. Βλέποντας τὴν κακομοιριά του καὶ τὴν ἀναπαράδιά του, τοῦ χάρισαν τὸν τόπο τοῦτο, ἴσως κι' ἔβγαξε τίποτε, κανένα ψευτοεἰσόδημα, μὲ τὴ βαρειά δουλειά, μὲ τὸν πολὺ ἴδρωτα καὶ μὲ τὸν καιρὸ, τὰ χρόνια.

Κι' ὁ Κωστής τὸν δούλεψε, τὸν δάμασε, ἔβγαλε ψωμί ἀπὸ πάνω του. Τί κι' ἂν δὲν τὸ χάρηκε, τί κι' ἂν καταγωνιάστηκε κι' αὐτὸ στὶς ἀρρώστειες του καὶ στὴν κακομοιριά του! Νά το! Ἐδῶ εἶναι, καταπράσινο, δροσερὸ κι' ὑπερήφανο τὸ περιβάλλον του, τὸ ἔργο τῶν χειρῶν του.

Πάλι τὸν ἀπόσπασε ἀπ' τὶς σκέψεις του ὁ κρότος τοῦ νεροῦ, ποὺ ἄρχισε πάλι νὰ γκρεμίζεται ἀπ' τὴ δόμη σ' ἕνα σωρὸ μικροσκοπικοὺς καταρράκτες. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὰ δεντρά ἦσαν πειὰ ἀρκετὰ μεγαλωμένα καὶ χρειαζόντουσαν κανονικὲς λεκάνες γιὰ νὰ ποτιστοῦνε καθὼς πρέπει.

— Ἀχ, αὐτὲς εἶναι δουλειὲς τῶν γυναικῶν, σκέφτηκε πάλι ὁ Κωστής καὶ ρίχτηκε στὴ δουλειά.

Ἐκανε ὥραιες, βαθεῖες λεκάνες στὰ δεντρά καὶ τὰ πότισε χορταστικά. Ὑστερα κατέβηκε στὴν πιὸ κάτω δόμη, καὶ μετὰ στὴν τελευταία. Κάνοντας λεκάνη στὴν πιὸ μεγάλη κερασιά, στὴν ὄχτη τοῦ ποταμοῦ, πελώριου ἀπομεινάριου, ποῖός ξέρε, ποῖας παλιάς καλῆς ἐποχῆς, ὁ Κωστής παράτησε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ τσαπί καὶ κοίταξε πρὸς τὰ πάνω τὸν καταπράσινο γίγαντα.

— Κοιτάξεις τὴν κρεμάλα ποὺ κρέμασες τὴ γυναίκα σου; Τοῦ σφύριξε μιὰ φωνὴ γεμάτη μῖσος, εἰρωνεία, περιφρόνηση, ὅλα ἀνάμικτα.

Ὁ Κωστής τινάχτηκε σὰν νὰ τὸν δάγκωσε ὀχιά. Κοκκινίζοντας καὶ κιτρινίζοντας διαδοχικὰ σὲ μερικὰ δευτερόλεπτα, ἔστριψε ἀργὰ τὸ κεφάλι, σὰν μὲ δέος, πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου βγήκε ἡ φωνή. Πίσω ἀπ' τὸ χαμηλὸ φράχτη τοῦ περιβολιοῦ του, ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ μικροὺς, λεπτοὺς σκλέθρους, τὸν κοίταξε ὁ Δημοστένης, ὁ κουνιάδος του, μὲ ματιά γεμάτη μῖσος, εἰρωνεία καὶ περιφρόνηση, ὅλα ἀνάμικτα.

Ὁ Κωστής κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή τὰ φιδίσια κείνα μάτια. Ὑστερα ἔρριξε τὴ ματιά του στὴ γῆ, δείχνοντας μιὰ παράξενη στενοχώρια, σὰν τὰ λόγια τοῦ Δημοστένη νᾶχαν ἀληθινὸ νόημα. Ἐνα περίεργο αἶσθημα ἐνοχῆς τὸν συνεπῆρε, ἕνα αἶσθημα ποὺ τοῦ φάνηκε σὰν γνώριμο. σὰν νὰ τὸχε δοκιμάσει κι' ἄλλοτες συνειδητὰ γιὰ ἀσυνείδητα.

— Φονιά! Κακοῦργε!, ἔκανε πάλι ἡ φωνὴ μαζεύοντας πλιότερο μῖσος στὸν τόνο τῆς.

Ὁ Κωστής σὰν νάχε μέσα του κάποιο ἐλατήριο ποὺ τοῦ τὸ πάτησαν, ἔκανε

μερικά βήματα άγαρμπα, σαν πηδηχτά, πρὸς τὸ φράχτη με τοὺς μικροὺς σκλήθρους, κοκκινίζοντας πάλι καὶ κιτρινίζοντας πιὸ έντονα.

—Δημοστένη!, ἰκέτεψε καὶ στάθηκε.

—Χαρὰ στὸ κουράγιο!, συνέχισε κείνος. "Ἐχεις τόσο ἀναπαμένη τὴ συνείδηση, ποὺ τολμᾷ ἀκόμα νάρχεσαι σὲ τοῦτο τὸ περβόλι, ν' ἀντικρύξεις αὐτὴ τὴν κερασιά;

—Τί ἔκαμα! Τί φταίω!, ἀνάκραξε θρηνώδικα ὁ Κωστής· καὶ τὸ ξαναπατημένο ἐλατήριο τὸν ἔσπρωξε πιὸ κοντὰ στὸ φραμό. Ξέρεις πολὺ καλὰ πὼς ἡ Ἐλένη ἔπεσε ἀπ' τὴν κερασιά, ἀναπάντεχα, προτοῦ προκάνει κανεὶς ν' ἀντιληφθῆ τί ἔτρεψε. Ζαλίστηκε. Τόπε κι' ἡ ἴδια προτοῦ πεθάνει.

Κι' ὕστερα ἀπὸ μικρὴ σιγὴ συνέχισε:

—Ἦταν κι' ἡ γυναίκα σου κοντὰ, Δημοστένη. Κι' ἡ μάνα σου. Θυμᾶσαι!

Ἄλλος τὸν ἀνάβλεψε ἀγριεμένος.

—Κι' ἡ μάνα μου, ἔ; "Ἐδωσες σ' αὐτὴ τὴ δυστυχισμένη τὴ γρηὰ νὰ πιεῖ αὐτὸ τὸ φριχτὸ ποτήρι. Νὰ δεῖ τὴν κρῆθ τὴς νὰ γκρεμοσακίζεται ἀπὸ κείνο τὸ ὕψος μπροστὰ στὰ μάτια τῆς! Πὼς βάστοςε καὶ δὲν ἔμεινε καὶ κείνη στὸν τόπο! Ἄσυνείδητε! Χαμένο κορμί!

—Μὰ τί φταίω γώ!... Τί φταίω γώ!... Γιατί ἄλο καὶ με βασανίζεις ἔτσι! Πιστεύεις ἐπὶ τέλους στὸ Θεὸ ποὺ σ' ἔπλασε;

—Μὴ κάνεις, βρέ, τὸ θλάκα!, τοῦ ἀναπαήτησε ὁ ἄλλος αὐστηρά. Τῆς μαύρισες τὴν ψυχὴ. Τὴν ἔκανες νὰ περπατᾷ καὶ νὰ διαλογίζεται. Τί, δὲν ἤξερα γὼ τὴν ψυχικὴ κατάσταση τῆς ἀδερφῆς μου; Τί ἔπαθε στὰ κολὰ καθοῦμενα καὶ γκρεμίστηκε ἀπ' τὴν κερασιά; Οὔτε ἓνας κλώνος ἔσπασε, οὔτε κι' ἦταν καμιά πρῶτάρα. Ὅλος ὁ κόσμος παραξενεύτηκε.

Πάλι μικρὴ σιγὴ. Ὁ Κωστής ἔκανε ν' ἀποτραβηχτῆ, νὰ σωθῆ. Ἦταν εὐκαιρία. Μὰ κείνο τὸ διαδολεμένο, τὸ ἀδικαιολόγητο συναίσθημα τῆς ἐνοχῆς τὸν κάρφωσε στὴ θέση του. Τὸν ἔκανε νὰ θέλει ν' ἀκούσει κι' ἄλλα. Νὰ τ' ἀκούσει ὡς τὸ τέλος.

—Τί θέλω νὰ πῶ, βρέ κάθαρμα; Ποίος ξέρει τί συλλογιζόταν ἡ δύστυχη! Ποίος ξέρει τί πικρὲς σκέψεις τὴ βασάνιζαν! Ἄργε δὲν τόκανε καὶ ξεπίθδες;

Ἄ Κωστής τινάχτηκε σὺν νὰ δέχτηκε ἀγαρμπὴ κομουτσιὰ κατὰμουτρα. Βρῆκε τὴ δύναμη ν' ἀποτραβηχτῆ δυὸ-τρία βήματα.

—Φεύγεις, ἔ; Ποὺ πᾶς! Στάσου! Ἐἶσαι φονῆς, μαρέ! Κρεμάλο εἶν' ἐτοῦτ' ἡ κερασιά κι' ἀπάνω στοὺς κλώνους τῆς κρέμασες τὴ γυναίκα σου με τὰ ἴδια σου τὰ χέρια!

Ἄ Κωστής δὲ μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ ἓνα λυγμό.

—Κλαῖς, μαρέ; Ἄμ' τί ἄλλο εἶσαι ἄξιος νὰ κάνεις! Ἄκουσε δῶ, ρέ! Νὰ μὴ ξαναπατήσεις σ' αὐτὸ δῶ τὸ περιβόλι, ἀκούς; Ἄν σὲ ξαναδῶ δῶ μέσα θὰ σοῦ κόψω τὰ πόδια!

Ἄ Κωστής σὲ τοῦτα τὰ λόγια ὠρῶσε τὸ κεφάλι ἀπορημένος καὶ τὸν κοίταξε στὰ μάτια. Σὰν νάρχισε νὰ τὸν ἀφήνει ἡ κακομοιρία του. Κάποιο κίνδυνο μυρίστηκε, ποὺ θὰ τοῦ χρειαζόταν ὅλη του ἡ δύναμη γιὰ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσει.

—Τὸ περιβόλι εἶναι δικό μου, ἀκούς; Συνέχισε ὁ Δημοστένης πιὸ έντονα, ἀντιμετωπίζοντας τὴ ματιά τοῦ Κωστή, ποῦχε μέσα τῆς, τὸ κατάλαθε, τὴν ἀντίσταση.

—Δικό σου; ἔκανε ὁ Κωστής. Καὶ συγκέντρωσε ὅπου τὶς εἶχε καὶ τὶς τελευταῖες του δυνάμεις.

—Δικό μου, ναί! Τόχα χαρίσει τῆς ἀδερφῆς μου. Οὔτε τῆς τὸ πούλησα, οὔτε τῆς τὸ ἔκανα κοτσάνι. Τῆς τῆδωσα ἔτσι. Νὰ φαίει ἓνα κομμάτι ψωμί. Μὰ σὰν κείνη πέθανε, σὰν τὴν πῆθανε, τὴ δυστυχισμένη, δὲν ἔχω ὄρεξη νὰ βλέπω τὰ μούτρα σου δῶ μέσα, μέσα στὸ πατρογονικό μου κτήμα, νὰ χαροματρῶς τὸ δικη τῶν γονιῶν μου. Νὰ γκρεμοσακιστῆς, λοιπόν. Καλὰ βᾶκανες μάλιστα νὰ φύγεις κι' ἀπ' τὸ χωριό. Νὰ πᾶς στ' ἀνάβεμα, ἀπὸ κει ποῦρθε; Καὶ τὰ παιδιὰ τ' ἀναλομβάνω ἐγὼ. Ἐγὼ θάμια ὁ κηδεμόνας τους, ἀλλοίως θὰ τὰ φᾶς κι' αὐτὰ, ὅπως ἔφαγες τὴ μάνα τους.

Οἱ δυνάμεις τοῦ Κωστή ἄρχισαν καὶ πάλι νὰ τὸν ἐγκατολείπουν. Τ' ἀπανωτὰ τοῦτα χτυπήματα τοῦ κουνιάδου του ἦταν ἀναπάντεχα. Ζαλίστηκε. Ὡστόσο κατάφερε νὰ βρεῖ τὴ δύναμη νὰ τοῦ ἀντιμιλήσῃ ἂν κοῖ ἄτονα:

—Ὁρέγεσαι νὰ φᾶς τοὺς κόπους μου, Δημοστένη, ν' ἀδικήσεις καὶ τὰ ὄρφανά, μὰ δὲν θὰ σοῦ γενῆ τὸ κέφι. Κι' ὅσο γι' αὐτὰ ποὺ με κατηγορεῖς γιὰ νὰ πετύχεις τοὺς σκοπούς σου, ἔχει Θεὸ κι' ἄς κρίνει!

Κι' ἀποτραβήχτηκε πάλι κάτω ἀπ' τὴ γιγαντιαία κερασιά, ἀκουμπώντας στὸ

χοντρό κορμό της για να μη πέσει. Ήταν, σαν άποσταμένος, σαν κατατσακισμένος από μιάν άβάσταγη κούραση.

—Καλά, καλά, θα σου δείξω γώ τί θα πεί Δημοστένης!, έκανε ο άλλος, νιώθοντας τὸ συναίσθημα πὼς τοῦ ξέφευγε τὸ θῦμα του. Ἄν δὲν σὲ κάνω γὼ νὰ θέλεις ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ σὲ καταπιεῖ νὰ μὴ μὲ λέν Δημοστένη!

Κι' ἀποτραβήχτηκε, καταλαβόνοντας πὼς κάθε ἄλλος λόγος ἦταν περιττός.

Ὁ Κωστής τρεμούλιασε σὰν νὰ τούρθε ρίγος ξαφνικά. Ἐνας κρύος ἴδρωτας ἄρχισε νὰ τοῦ ὑγραίνει τὸ μέτωπο.

—Λοιπόν, ἔτσι!, συλλογίστηκε. Νὰ μοῦ πάρει πίσω τὸ περιβόλι... Τὸ χωράφι ποῦφτυσα αἶμα ὡς πού νὰ τὸ δημιουργήσω ἀπ' τὸ τίποτε, ἀπὸ ἕνα γυμνὸ βράχο, ὅλο πέτρες καὶ χαμόκλαδα... Ἐ, ὄχι, Δημοστένη! Δὲ θὰ τὸ χάρεις αὐτὸ τὸ πράμα. Ἄς εἶσαι καὶ μυχτάρης!...

Ἐκανε νὰ ἡσυχάσει μὲ τούτες τὶς σκέψεις, μὰ ὁ κρύος ἴδρωτας τοῦ ὕγρανε ξανά τὸ μέτωπο. Ἀληθινά, ὁ τόπος αὐτός ἦταν δικός του, τοῦ Δημοστένη. Τους τὸν χάρισε βέβαια, μὰ ἔτσι, μὲ λόγο μονάχα. Οὔτε κανένα χαρτί κάνανε, οὔτε καὶ κανέναν μάρτυρος ὑπήρχε, πού νὰ μαρτυρήσει πὼς τοῦτο τὸ κομμάτι τοὺς τὸ χάρισε.

Ἡ στενοχώρια εὐνάμωσε. Ἐδέησε νὰ καθήσει γιὰ νὰ μὴ πέσει. Μὰ ἦταν ὡστόσο δυνατὸ ὁ Δημοστένης νὰ τὸ κάνει αὐτὸ τὸ πράμα; Κεῖνο βέβαια δὲν τὸν λυπότανε, μὰ θὰ λυπότανε τουλάχιστο τὰ ὄρφανά. Θὰ θελήσει νὰ δεῖ τὰ παιδιὰ τῆς ἀδερφῆς του νὰ ζητιανεύουν στοὺς δρόμους; Μπᾶ, καὶ γιατί ὄχι; Ἐχει μῆσα ὁ Δημοστένης; Πὼς τὴν ἔκανε τόση περιουσία σὲ λίγα χρόνια μῆσα; Ἐνας πού ἔχει καρδιά κάνει ποτές τέτοια περιουσία σὲ τόσο λίγο διάστημα;

Ἐνοιῶθε καλὰ πὼς δὲν εἶχε νὰ περιμένει ἔλεος. Ὡστόσο δὲν μπορούσε νὰ χωνέψει πὼς ἦταν δυνατὸ νὰ πάνε τόσοί κόποι χαμένοι. Δὲν μπορεῖ, θάτανε κάποιοι νόμος πού νὰ τὸν προστατεύει. Ἀλλοιῶς πᾶ στὸ διάβολο! Τί δικαιοσύνη θάταν αὐτή!

Κάπως ἡσυχασμένος, ἂν καὶ νιώθοντες ὅλοένα ἀνάλαφρες λιγοθυμίες, συνέχισε τὴ δουλειά του, τὴ λίγη δουλειά πού τοῦ ἀπόμεινε. Ὑστερα γύρισε τὸ νερὸ στὸν ποταμό, ἔβαλε τὸ τσαπὶ στὸν ὦμο καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ χωριὸ μὲ δῆμα σερνάμενο, κουρασμένος, συλλογισμένος.

Β'

Ὁ Δημοστένης, χοντρός, κοιλαράς, ροδοκόκκινος, μὲ τὴ ρεπούπλικα στραβά στὴ μεγολότρητη κεφαλαί του, μὲ τὴν κυλόπτα τῆς καθάλλας καὶ τὶς κόκκινες μπότες, σωστός ἀρχοντάνθρωπος, χτύπησε τὴ χοντρή μπαστούνα του μπροστὰ στοὺς πεντέξη χωριανούς, πού καθόντουσαν κείνη τὴν ὥρα στὸν καφενὲ τοῦ Μουτουλιώτη καὶ τοὺς χαιρέτησε μὲ διάχυση.

—Καλησπέρα, παιδιὰ!

Δὲν εἶχε ἀρχίσει ἀκόμα νὰ σουρουπῶνει, μὰ ἡ σκιά τοῦ Πιθαρά ἔπεφτε κιόλας ὡς τὴ μέση σχεδὸν τοῦ ἀνατολικοῦ βουνοῦ. Σὲ μιὰ ὥρα τὸ πολὺ ἡ γιγαντιαία σκιά θὰ δρασκέλιζε τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ, σημάδι πὼς ὁ ἥλιος βούτηξε πιά στὰ μακρυνὰ νερά τῆς Πάφου.

—Καλῶς τὸν κύρ Μυχτάρη. Κάτσε νὰ πάρεις καφέ.

Ὁ Δημοστένης μὲ τὸ «κύρ Μυχτάρη» κοίταξε μὲ τὸ μισὸ μάτι ἀσυναίσθητα τὸ στρογγυλὸ σῆμα πού γιαιλλοκοπούσε στὸ πέτο του. Ἦτανε μιὰ ἐνστικτώδης κίνηση, πού τοῦ χάριζε κάμποσα εἰρωνικά σχόλια, πίσω, φυσικά, ἀπ' τὶς φαρδιές του πλάτες. —Εὐχαριστῶ! Ἐὰ ρίξω μιὰ ματιὰ στὸ μαγαζὶ νὰ δῶ τί κάνει ὁ προκομένος μου.

Καὶ τράβηξε μὲ ἄδρες δρασκελιές καὶ χτυπώντας δυνατὰ τὴ γῆ μὲ τὴ μπαστούνα του κατὰ τὸ μπακάλικό του, πού βρισκόταν κάμποσα μέτρα παρέκει, στὴ γωνιά τῆς πλατέας. Τὸ μπακάλικό, πού μέσα στὸν πόλεμο κι' ὕστερ' ἀπ' αὐτόν, μὲ κάτι ἐλεγχόμενα, κάτι τραφοδοσίες τῶν προσφύγων, κάτι σοῦπα-μοῦπες, τοῦ χάρισε τὴ στρογγυλὴ κοιλιὰ, τὴ χοντρὴ κεφαλαί, τὴ στραβὴ ρεπούπλικα, τὴν κυλόπτα, τὶς κόκκινες μπότες, τὴ χοντρὴ μπαστούνα καὶ κερικὰ ἄλλα ἐνδιαφέροντα πράματα. Ἄ, ναί, καὶ τὸ στρογγυλὸ, γυαλιστερό σῆμα στὸ πέτο.

Βρῆκε τὴ γυναίκα του νὰ κάβεται στὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ μὲ τὸ μωρὸ στὴν ποδιά. Ὁ προκομένος του, ἕνα γερὸ παλληκάρη ὡς δεκατριῶν χρονῶν, μὲ τὸ πλήκιο τῆς Ἐμπορικῆς σχολῆς κερφωμένο, λές, ἀεκόλλητα στὸ κεφάλι του, ἔδινε ρέστα σ' ἕνα πελάτη. Στάθηκε καὶ τὸν κοίταξε ἐρευνητικὰ λίγες στιγμές, ἔμεινε εὐχαριστημένος, χαμογέλασε κάτω ἀπ' τὰ χοντρά ψαλιδισμένα μουστάκια του καὶ ρώτησε:

—“Ε, πώς πάμε;

—Καλά! . . . απάντησε ο νεαρός μ' ένα ύφος σαν να θεωρούσε περιττή την ερώτηση ή την απάντηση αὐτονόητη.

Κι' ο πατέρας, που κατάλαβε, πέταξε τη ρεπούμπλικα σὲ μιὰ γωνιά, τὴ μπαστούνα σὲ μιὰν ἄλλη καὶ πλησίασε τὴ γυναίκα του.

—“Ε, ἔχει ντομάτες, φασόλια, κολοκύθια τὸ περιβόλι; Πρόκανε ἡ γυναίκα νὰ ρωτήσει.

—“Ἐχει τὸν κακὸ μας τὸ φλᾶρο καὶ μένα καὶ σένα!, τὴν ξάφνιασε κείνος, ἔτσι πού τὴν ἔκανε νὰ σηκώσει τὴ ματιὰ της στὸ πρόσωπό του παραξευμεμένη. “Ἐχουμε κείνο τὸ χτικιάρη μὲς' στὰ πόδια μας καὶ περιμένεις νὰ σοδιάσεις;

—“Ἦτανε κει κάτω;

—Πότιζε!

—“Ὡστε αὐριο εἶν' ἡ σειρά μας. Νὰ σηκώθῳ αὐγὴ νὰ μὴν πάει κανένας ἄλλος νὰ μᾶς κόψει τὸ νερό.

—Πάρε καὶ καμιά κοφίνα ἀπ' τὶς μεγάλες, νὰ μαξέψεις τὶς ντομάτες σου καὶ τὰ φασολάκια σου!

—Μ' ἀλήθεια λὲς πὼς τὰ κλέβει ὁ Σαρακοστιανός;

—“Ὀχι, στ' ἀφήνει! Ἀφοῦ σὺ δὲν πατάς, μόνο μούπιασες τὸ μπασταρδέλι σου καὶ κάθισες! . . .

—“Ε, μ' ἀφοῦ ἦταν τὸ μωρὸ ἄρρωστο, τί ἤθελες νὰ κάνω! Νὰ τ' ἀφήσω μονάχο του μὲ πυρετό, νὰ τρέχω στὰ περβόλια; “Ἄς ἔρθῃ κι' ἡ προκομμένη ἡ μάνα σου νὰ μᾶς κοιτάξει καὶ μᾶς λίγο! Κοὶ τούτα ἐγγόνια της εἶναι! Καρφώθηκε στοῦ Σαρακοστιανοῦ καὶ δὲν ἔχει ξεκόλλημα!

—Θὰ τὴν διορθώσω κι' αὐτὴν, ἔνοια σου!

Καὶ τράθηξε κατὰ τὸ καφενεῖο μὲ τὶς ἀδρές του δρασκελιές, χτυπώντας τὶς μπότες του μὲ δύναμη, μιὰ καὶ δὲν κρατούσε τὴ μπαστούνα. Πλησίασε τὴν ομάδα πού εἶχε χαιρετήσει ὑπερίτερα καὶ πού τώρα μεγάλωσε, καὶ στάθηκε σάν βουνὸ ἀπὸ πάνω τους.

—Μὲ τούτο τὸν ἄτιμο τὸ Σαρακοστιανὸ θάχουμε ἄσκημα ξεμπερδέματα! Δὲν ὑποφέρεται, βρὲ ἀδερφέ, δὲν ὑποφέρεται!

—Τί τρέχει, κύρ Μουχτάρη! . . . ρώτηξε ἓνας εὐλαβικὰ καὶ μ' ἐνδιαφέρον.

Ἡ συζήτηση πού εἶχανε σταμάτησε. Ὁ Δημοστένης ρίχτηκε βαρειά στὴν κρεκλα πού τοῦ προσφέρανε.

—“Ἐνα μέτριο βαρύ!, παράγγειλε στὸν καφετζή.

“Ὅλοι κρεμαστήκαν ἀπ' τὰ χεῖλη του.

—Τοῦ χάοισα κοτζὰμ περβόλι. Ξέρετε, κάτω στὸν Κρυὸ Ποταμό. Ἐφτὰ δόμες περβόλι! Μὲ τὴ δουλειὰ καὶ μὲ τὸν ἴδρωτα τῆς μακαρίτισσας τῆς ἀδερφῆς μου τὸ γέμισαν ἀπ' ὄλα. Καὶ ντομάτες, καὶ κολοκυθάκια, καὶ φασολάκια, ἀπ' ὄλα! Κι' ὁμως δὲν εἶν' εὐχαριστημένος, ὁ ἀχόρταγος! Μοῦ κλέφτει καὶ τὰ δικά μου! “Ε, εἶναι Θεὸς αὐτός; Εἶναι δικαιοσύνη; Ἐκανα τόσους κόπους, τόσα ἔξοδα, καὶ νὰ μὴ φάω καὶ γὰ μιά ὀκτὰ πράμα! . . .

—“Ε, μ' αὐτὸ εἶναι ἀχαριστία, εἶναι . . . εἶναι . . .

—Κύριε, εἶναι ἀπὸ κείνα πού τὰ λὲς στὸν ἄλλο καὶ δὲν τὰ πιστεύει. Εὐτυχῶς πού ξέρομε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, εἶδ' ἄλλως νὰ τὸ πείς σ' ἓνα ξένο καὶ νὰ τὸ πιστέψει; Ἀδύνατον! Νὰ τοῦ χαρίσω κοτζὰμ περβόλι, τὸ δικό μου νὰ μὴ ἀξίζει δυὸ δεκάρες μπροστὰ του, καὶ νὰ καταδέχεται ὁ ἐλεεινὸς νὰ . . . νὰ . . . Τί νὰ σοῦ κάνω, μωρὲ Σαρακοστιανέ, τί νὰ σοῦ κάνω, ρὲ κερπόςκυλλο, πού μιὰ νὰ σοῦ δώσω θὰ μείνεις στὸν τόπο καὶ θὰ βρῶ ἄδικα τὸ μελᾶ μου. Εἶδ' ἄλλως ἀπόψε πού σὲ τσάκωσα . . .

—Τὸν ἔπιασες μὲς' στὸ περβόλι σου;

—Εὐτυχῶς πού πρόκαε νὰ περιθῆξαι τὸ φράχτη. Εἶδεμὴ δὲν ξέρω καὶ γὰ τί θὰ γενόταν!

—Ποῦ τὸν βρήκατε καὶ τὸν βάλατε στὸ σπίτι σας!

—“Ἄν δὲν ἔλειπα στὴν Αἴγυπτο ἔδινα γὰ τὴν ἀδερφή μου σὲ τούτο τὸ χτικιάρη, τὸν ἀχαῖρευτο, τὸν κουμαρτζή; Στραβώθηκε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου! Τί νὰ πείς; . . .

—“Ε, ὁ μακαρίτης ὁ Χατζηπέτρος, ἐδῶ πού τὰ λέμε, δὲν εἶχε καὶ τὴ δύναμη νὰ δώσει τῆς Ἑλένης κανένα καλύτερο! “Ε . . . κι' ἡ μακαρίτισσα, καλὴ βέβαια, χρυσὴ καρδιά, μὰ . . . δὲν μπορούσε νὰ τὴν πείς κι' ὁμορφῇ! “Ε, καὶ λιγάκι περασμένη στὰ χρόνια. Θὰ τὸν περνοῦσε τὸ Σαρακοστιανὸ τρία-τέσσερα χρόνια!

—Σιγὰ νὰ μὴ τὸν πέρναγε δέκα! “Ἀκουσε, θεῖέ Μιχάλη! Θὰ μοῦ ὑποστηρίξεις

τώρα τούτο τὸν ἀσουλούπωτο, τὸν ξεβράκωτο, πούρθε στὸ χωριὸ μας ξυπόλυτος καὶ τὸν κάμαμε ἄνθρωπο;

—Μ' ἄκουσες νὰ τὸν ὑποστηρίξω; Λέω μονάχα! Ἦταν ἄνθρωπος τῆς σειρᾶς σας. Ὅπως εἴσατε τότε δηλαδή. Ἐ, δὲν εἶπε; καὶ σὺ νᾶστέλλες ἀπ' τὴν Αἴγυπτο καμμιά ἑκατοστὴ λίρες νὰ τῆς βρῖσκατε κανένα καλύτερο!

—Κοροϊδεύεις, θειὲ Μιχάλη; Πότε πρόκανα νὰ τὰ κερδίσω πού θᾶστέλλα τέτοιο προσὸ στὴν ἀδερφή μου! Ἐκατὸν λίρες τότε εἶναι χίλιες σημερινές!

—Ἐ, τότε τί τὰ θέμε καὶ τὰ συζητάμε! Ἐτσι τάφερε ἢ κατάρα. Τυχερὸ σας ἦταν! Κανένας δὲ φάει!

—Ναί, μὰ τὴν ἔφαγε τὴν ἀδερφή μου μὲ τὶς παραλυσίες του, τὶς σπατάλες του, τὴν ἀναξιοτή του. Ἄιντε καὶ σὺ, θειὲ Μιχάλη, βάλθηκες τώρα δειλιινιάτικα μὲ συγχίσεις!

Τινάχτηκε ὄρθιος ὁ Δημοστένης, στυλώθηκε μπροστὰ στὸν μπάρμπα-Μιχάλη πού τὸν κοίταζε ἡρεμα καὶ στωικά, κι' ἔτοιμάστηκε νὰ πει τὴν τελευταία λέξη.

—Θειὲ Μιχάλη! Ἐύπνα! Εἶσαι γέρος μὰ δὲν ἔμαθες ἀκόμα τὸν κόσμ σου! Τούτος λέγεται φονῆς, ἀκούς; Φονῆς! Ἐπρεπε νὰ τὸν πιάνει ὁ νόμος. Ἐκανε τὴν ἀδερφή μου ἀπ' τὴν δυστυχία καὶ τὴν κακοπέραση νὰ περπατᾶ, νὰ κάθεται, νὰ στέκεται καὶ νὰ διαλογίζεται. Ὡσπου διαλογίσου-δισλογίσου γκρεμίστηκε ἀπ' τὴν κερασιά καὶ ξεμπέρδισε! Γιατί; Γιατί ὁ κύριος ἤθελε νὰ γλεντάει, νὰ σπαταλᾶ τὰ λίγα παραδάκια πού κατάφερνε νὰ βάζει στὴν τζέπη ἀπ' τὸν ἴδρωτα καὶ τὴν περιουσία τῆς γυναίκα του, νὰ τὰ ξοδεύει στὶς παραλυσίες, νὰ γλεντοκοπᾶ ὡς τὰ ξημερώματα, νὰ χαρτοπαίζει, νὰ καταστρέφει τὴν ὑγεία του, νὰ χρεώνεται καὶ νὰ πλερώνει γιαιτροὺς καὶ γιαιτρικά καὶ ν' ἀφίνει τὴ γυναίκα του νηστικιά καὶ κουρελιάρα. Ὅποια καὶ νᾶταν θ' αὐτοκτονοῦσε στὸ τέλος. Τί θᾶκανε; Εἶναι χρόνια τούτα, δὲν εἶναι μῆνες, δὲν εἶναι μέρες!

Καὶ τράθηξε ἀγέρωχα κατὰ τὸ μαγαζὶ του.

—Μὰ τί παραλυσίες ἔκανε ὁ φουκαρᾶς ὁ Σαρακοσιανός! παρατήρησε δειλὰ καὶ σιγανόφωνα ὁ Δημήτρης ὁ Φοινιώτης.

—Τὸν ἀκούς τούτο τὸν φαντασμένο; ἔκανε ὁ γέρο-Μιχάλης. Τὸν ἔκανε τὸν ἄνθρωπο ὡς καὶ κλέφτη!

—Ἐ εἶναι βέβαια ὁ Σαρακοσιανὸς ἀχαίρευτος, ἀρρωστημένος, μὰ . . .

—Ἄλλο τὸνα, ἄλλο τᾶλλο!

Σουρούπωσε. Κεῖνη τὴν ὥρα πρόβαλε ὁ Σαρακοσιανὸς ἀπ' τὴ γωνιά τοῦ δρόμου. Εἶχε ἕνα βαρὺ μποξιά φορτωμένο στὸν ὦμο κι' ἀκουμπούσε μὲ τὸ τσαπὶ σὰν μπασοῦνι.

—Κόπιασε, Κωστή, νὰ ξεκουραστεῖς, τοῦ φώναξε ὁ γέρο-Μιχάλης.

Ὁ Κωστής κοντοστάθηκε, εὐχαριστημένος ἀπ' τὸ κάλεσμα. Δὲν τὸν εἶχανε καὶ πολυσυνηθισμένο στὶς εὐγένειες. Πλησίασε τὴν παρέα, καλησπέρισε, ἀκούμπησε τὸ βαρετὸ μποξιά καὶ τὸ τσαπὶ σὲ μιὰ καρέκλα, καὶ κάθησε μὲ στεναγμὸ ἀνακούφισης.

—Ἐνα βαρὺ γλυκὺ!

—Δυὸ-τρεῖς ἀπ' τὴν παρέα σηκωθήκανε νὰ φύγουνε γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ. Ἀντίκρισαν τὸ Δημοστένη νὰ κοιτάζει ἀγριωπᾶ πρὸς τὸ μέρος τους, ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιῦ του.

Τοῦ Δημοστένη τούρθε ξαφνικὰ μιὰ ἔμπνευση. Ἐδωσε ἕνα σάλτο καὶ τράθηξε κατὰ τὸ σπίτι τοῦ Σαρακοσιανοῦ χωρὶς ν' ἀπαντήσει στὴ γυναίκα του πού τὸν ρωτοῦσε πού πάει.

Βρῆκε τὴν ἡμέρα του νὰ βάζει στὰ παιδιά νὰ φάνε. Ἡ Νίτσα, ἐννῆα χρονῶν κορίτσι, χλωμὴ κι' ἀδύνατη σὰν τὸν πατέρα της, ἔκοβε ψωμὶ σὲ χοντροκομμένες φέτες. Ὁ Τάκης, πέντε χρονῶν, καθόταν δίπλα στὴ γιαιγιά του μ' ἕνα κουτάλι στὸ χέρι καὶ παρακολουθοῦσε μ' ἀνυπομονησία τὸ φαί πού τὸ ἀδειάζε ἢ γρηά ἀπὸ ἕνα μικρὸ κατσαρόλλι στὰ πιάτα. Καὶ σὰν τὸ πιάτο του γέμισε ἔχειλο, χύμηξε νὰ τὸ καταδροχθίσει ἂν ἦταν δυνατὸ μὲ δυὸ-τρεῖς κουταλιές, ξεχνώντας νὰ ζητήσῃ ψωμί. Ἡ ἀδερφή του μαλλώνοντάς τον τοῦμπηξε μὲ τὸ ζόρι στὴ χούφτα μιὰ χοντροκομμένη φέτα.

—Φάε καὶ ψωμί! Καὶ σιγὰ-σιγὰ! Δὲν θὰ φύγει τὸ φαί ἀπὸ τὸ πιάτο σου! Γρουσουζή!

—Γιατί λές ἔτσι στὸ μωρό, κόρη! τὴ μάλλωσε ἢ γρηά. Κοίτα τὸ πιάτο σου ἐσὺ καὶ μὴ σὲ νοιάζει!

Καί γυρίζοντας στο μικρό, τούπε χαδιάρικα.

—Φάε, μαρό μου, όρφανό μου!... Μή τήν άκους αύτή τήν τρελλή!

‘Ο Δημοστένης ξερόβηξε δυνατά και δρασκελίσε τó κατώφλι.

—Ταΐζεις τά Σαρακοστιανάκια σου;

—Πές τουλάχιστο ένα καλησπέρα, Δημοστένη!, τόν στραβοκοίταξε ή γρηά.

—Καλησπέρα γρηά!

Κι' αλλάζοντας ύφος.

—“Άκουσε μητέρα! ‘Εγγόνια σου είναι κι' αύτά, δέν λέω. Μά τί νά σου πώ!

Μου κάνει κακό νά σέ βλέπω νά ξεχνάς πώς ό πατέρας τους έφαγε τήν κόρη σου ά-
φοι τής έκανε τή ζωή κατάμαυρη!

—Καί τί θέλεις!... Νά τ' άφίσω τ' άθώα τ' άρφανά πεταμένα στους δρόμους;

—Γιατί στους δρόμους; ‘Εχουνε πατέρα, άς φροντίσει για δαύτα! Παιδιά του
είναι!

Κι' ύστερα παίρνοντας ύφος έντονο, άγριωπό.

—Στό ξανάπα και στό ξαναλέω, γρηά! Αυτός ό χτικιάρης μάς έφαγε τήν ‘Ελέ-
νη μας. Αυτός ό ξένος, ό άλήτης, ό παρείσακτος, είναι τώρα θronιασμένος άφέντης
μέσ' στό σπίτι μας, στό σπίτι σου, μέσ' στό πατρογονικά μας χτήματα. Τό νοιώ-
θεις αύτό ή δέν τό νοιώθεις; Καί σύ του δίνεις συχωροχάρτι, τόν παραστέκεις, τού
κρατείς τό σπίτι σου σά μάνα! Μά τί καρδιά έχεις μέσα σου, δέν μου λές;

—Έίσαι άψύς Δημοστένη! Τράβα στή δουλειά σου, και δέν χρειάζομαι παραγ-
γελιές!

—Κοίτα φαγιά που σάς ταΐζει!.. Πατάτες νερόβραστες! ‘Αμ' μπορεί νά σάς
ταΐσει κι' άλλοιώς; ‘Ελα στό σπίτι μου, μητέρα, νά περάσεις σά βασίλισσα. Νάχεις
και του ποτιού τά γάλα.

—‘Εδώ μέσα γεννήθηκα και δώ μέσα θά πεθάνω, Δημοστένη. Κατάλαβέ το
μιά για πάντα!

Κείνος έκανε κίνημα ζωηρής άδημονίας κάνοντας δυό-τρία νευρικά δήματα μέσα
στήν κάμαρα.

—Μά τί κάθομαι και συζητώ με μιά μισοπάλαβη! Παλαβός δέν είμαι και γώ;
Κάνε ότι σου λείι τó ξεροκέφαλό σου, μά ξέρε το: τ'όχω μεγάλο παράπνο που άρρώ-
στησε τό μικρό μας κι' ούτε πετάχτηκες μιά ώρα νά δεις τί γίνεται ή πώς τά βολεύει
ή νύφη σου!

—Ψέματα λές! Πήγα δυό φορές, Κι' ή νύφη μου έχει τή μάνα της!

Καί γύρισε στό μικρά, που τρομαγμένα άπ' τήν άναπάντεχη συζήτηση παρά-
τησαν τά κουτάλια μέσα στό πιάτα και κοιτάζανε πότε τή γιαγιά τους, πότε τó θείο
τους, μη τολμώντας νά συνεχίσουν τό φαί.

—Φάτε τό φαί σας, μάτια μου, και μήν άκούτε τί λείι ό θεός σας. Χωρατεύει!

Και στό ένθαρρυντικά λόγια τής γιαγιάς τους ξανάπιασαν με πιότερη ζέση τά
κουτάλια. Σέ μερικά λεπτά τά πιάτα άδειάσανε. ‘Η γρηά έμεινε και τά κοιτάζε συλ-
λογισμένη, περίλυπη. ‘Υστερα τούς έβαλε στό πιάτα τους μερικές κουταλιές άπ' τό
δικό της πιάτο, και με άφηρημένες κινήσεις, άνόρεχτα, κατάφερε νά φάει τό λιγοστό
φαί που τής άπόμεινε.

Στό μεταξύ ό Δημοστένης πηγαινοερχόταν μες στή χωματένια κάμαρη, με περ-
πατησιές μικρές μα βαρείες.

—‘Ετσι άργεί πάντα τούτος ό προκομένος; ‘Ε, βέβαια, τί άνάγκη έχει! ‘Αφοι
σέ δρηκε έσένα δούλα του νά του προσέχεις τούς μπασάρδους του, νά τούς ταΐζεις,
νά τούς πλένεις, νά τούς κοιμίζεις. . .

‘Ακούστηκαν περπατησιές στήν αύλή. ‘Ο Δημοστένης παραμέρισε άπ' τήν πόρ-
τα που βρισκόταν κείνη τή στιγμή κι' άφισε τόν Κωστή νά περάσει. Αυτός κοιτάζε
κλεφτάτα με κάποια δόση άνησυχίας τόν κουνιάδο του κι' άκούμησε σέ μιά καρέ-
κλα τό φορτίο του.

—Καλησπέρα σας!

Κανένas δέν του άπάντησε. ‘Ο Δημοστένης στυλώθηκε στή θέση που βρισκόταν
και τόν κοιτάζε σάν νάβρισκε ένδιαφέρον στις κινήσεις του. ‘Ο Κωστής έρριξε στενο-
χωρημένος μιά ματιά στό Δημοστένη, ύστερα στή γρηά και στό παιδί, που μέναν
άκίνητα με τά μάτια κατεβασμένα, ως κι' ό μικρός ό Τάκης που μονάχα τά χεράκια
του κουνιόντουσαν μηχανικά, φτιάχνοντας μικρά κουβαράκια άπ' τή ψύχα του ψωμιού
που βρισκόταν σκορπισμένη στό τραπέζι.

‘Ο Κωστής γιά νά κάνει κάτι, ἔλυσε τὸ μποξιά.

—Φέρε κανένα ἀγγεῖο νά βάλουμε τὶς ντομάτες, εἶπε χωρὶς πεποίθηση στὴ γρηά, σάν νά τὸλεγε στὸν ἀέρα.

‘Η γρηά οὔτε κουνήθηκε. ‘Ο Κωστής ἔβγαλε τὸ καπάκι ἀπ’ τὸ μεγάλο μπακιρένιο τέντζερον κι’ ἔβαλε μέσα τὶς ντομάτες, ὕστερα πήρε τὸ κόσκινο καὶ τὸ γέμισε μὲ φασολάκια. Τὰ κολοκυθάκια τ’ ἀκούμπησε στὸ πεζούλι. Καὶ τὸν μποξιά τὸν πέταξε πάνω στὸ κρεβάτι.

—‘Εφερες μπόλικο πράμα, τοῦπε ὁ Δημοστένης μὲ κάποια δόση ἀδικαιολόγητης εἰρωνείας.

—Ναί! ‘Εκλεψα βλέπεις κι’ ἀπ’ τὸ περιβόλι σου!

‘Ο Δημοστένης τινάχτηκε σάν νάφαγε χαστούκι:

—Τί;... Τί;... Τί;...

—Δὲν ντρέπεται, Δημοστένη, νά λὲς τέτοια πράματα στὰ καφενεῖα; Τί νά σοῦ κλέψει κανεὶς! ‘Ολες-ὄλες πέντε ρίζες ντομάτες ἔχεις καὶ μισὴ δόμη φασόλια, ἀπειροπλοῖα καὶ μισοξεραμμένα.

‘Ο Δημοστένης πλησίασε ἀργὰ τὸν Κωστή. ‘Η κίνηση ἦταν ἀπειλητική, μὰ τὸ ὕφος δὲν ἦταν. ‘Ωστόσο ὁ Κωστής σκιάχτηκε πρὸς στιγμή.

—Ποιὸς σοῦπε τέτοια κουβέντα!... .

—Νά, μοῦ τῶπαν στὸ καφενεῖο!

‘Ο Δημοστένης σήκωσε καὶ τὰ δύο του χέρια καὶ τοῦδωσε ἕνα φάσκελο κατὰμουτρα ποῦ παρὰ λίγο ὁ Κωστής νά χάσει τὴν ἰσορροπία.

—Νά!... φωτιά νά σὲ κάψει, ἠλίθιε! Σὲ κοροϊδεύουν καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνεις!

—Κόντηνε τὰ χέρια σου, Δημοστένη, ἀκούς; εἶπε ἔντονα ὁ Κωστής μὲ τὴν καρδιὰ λαχταριστὴ καὶ ξωμακραίνοντας μπᾶς καὶ τοῦρθεῖ δεύτερη δόση φάσκελλα.

Τὰ παιδιὰ ἀλαφιάστηκαν ἀπ’ τὴ σκηνὴ αὐτὴ ποῦχε κάποια θιασιότητα. ‘Ο Τάκης ἔμπηξε τὰ κλάματα, ἐνῶ ἡ Νίτσα ἀθόρυβα σκούπιζε τὰ δάκρυά της μὲ τὰ χέρια της. ‘Η γρηά ἀδιάφορη στὴ συζήτησή τους πάσκιζε νά ἡσυχάσει τὸ μικρὸ παίρνοντάς το στὴν ἀγκαλιά της καὶ προσπαθώντας νά τὸ κοιμήσει.

—‘Ακουσε δῶ, ρὲ κύριε, ἔκανε ὁ Δημοστένης, ποῦ μᾶς φοβεριζεις κιόλας καὶ μᾶς διατάξεις νά κοντήνουμε τὰ χέρια μας, ξέρεις γιατί ἤρθα ἀπόψε στὸ ρημάδι σου; Πρέπει νά μοῦ ξοφλήσεις κείνο τὸ χρέος. ‘Εκανα κάποια ἀγορὰ καὶ χρειάζομαι παράδες.

Τὰ γόνατα τοῦ Κωστή λυγίσανε. Τὸ μέτωπό του ἄρχισε νά παγώνει καὶ νά ὑγραίνεται.

—Μὰ καλά, τὰ λεφτὰ τῶν κερασιῶν τὰ πήρες. Τί ἄλλο θέλεις! Σιγὰ σιγὰ!

—Ποιὰ λεφτὰ τῶν κερασιῶν, ροὲ χαμένε! ‘Αφοῦ τὰ παραπάνω τὰ σήκωσες ἀπ’ τὴ Συνεργατικὴ. ‘Ολες-ὄλες δεκαπέντε λίρες δὲν πήρα;

—‘Ε αὐτὰ ποῦ μποροῦσα. ‘Ηθελα καὶ νά ζήσω. Καὶ γὼ καὶ τὰ παιδιὰ μου. Κι’ ἔπειτα πόσα ἦσαν ὄλα-ὄλα ξέρεις. ‘Αφοῦ εἶσαι Πρόεδρος τῆς Συνεργατικῆς.

Αὐτὰ δὲν μὲ νοιάζουν. ‘Εγὼ τοὺς παράδες μου θέλω! ‘Απόψε ἤρθα ἀπλῶς νά σὲ προειδοποιήσω. Κάνε τὸ λογαριασμό σου. Σ’ ἕνα μῆνα τὸ ἀργότερο τοὺς παράδες μου τοὺς θέλω.

Καὶ βῆκε φουριαστός. Οὔτε καληνύχτα, οὔτε τίποτε. ‘Ο Κωστής γύρισε πρὸς τὴ γρηά.

—Εἶδες τὰ καμώματα τοῦ γιουῦ σου;

—Χτύπα μαζί του! ‘Εμένα νά μὴ μ’ ἀνακατώνεις!

Καὶ συνέχισε τὸ ναυούρισμα τοῦ μωροῦ ποῦ ἄρχισε ν’ ἀποκοιμείται. ‘Υστερα σηκώθηκε καὶ τῶβαλε στὸ κρεβάτι του. ‘Η Νίτσα ἔπιασε ἕνα ψευτοπλέξιμο μὲ κάτι βελόνες κομμένες κι’ ἕνα χοντρὸ ἀγαρμπο μαλλί. ‘Ο Κωστής ἔπεσε σὲ μιὰ καρέκλα βαθεῖα συλλογισμένος. Σὲ λίγο ὁμως σηκώθηκε, τεντώθηκε καὶ κοίταξε τ’ ἀδειανὰ πιάτα ποῦχαν ἀπομείνει πάνω στὸ τραπέζι.

—‘Εφάγατε, κόρη; ρώτηξε τὴν κόρη του. Μοῦ φυλάξατε καὶ μένα;

—Δὲν ξέρω! ἔκανε ἀνόρεχτα τὸ κορίτσι.

—Κάνε καμιὰ ντοματοσαλάτα καὶ φάε! τοῦ φώναξε ἀπότομα ἡ γρηά πλησιάζοντας στὸ τραπέζι.

—‘Εγὼ καὶ νηστικός νά μείνω δὲν μὲ νοιάζει. Μὰ μὲ παίονεῖ τὸ παράπνοο νά βλέπω τόση κακία γύρω μου. ‘Αφοῦ μαγεῖρες ποῦ μαγεῖρες, βάλε δύο πατάτες παραπάνω γιὰ μένα! Δὲν εἶναι δικές μου οἱ πατάτες; Δὲν εἶναι δικό μου τὸ λάδι, τὸ

άλατι, ή φωτιά, ή κατσαρόλα; Γιατί δηλαδή! . . .

—Ναί, όλα δικά σου είναι! Δέν στά κλέφτει κανείς. Νά τά χάρεσαι! Μά δου-
λες μή γυρεύεις. Πάρτο απόφαση!

‘Ο Κωστής έκανε μιá χειρονομία άπελπισία. Τά μάτια του δουρκώσανε. ‘Υ-
στερα πήρε μιá καρέκλα, τήν τράβηξε μπροστά στή γρηά και κάθησε.

—‘Ακουσε, μητέρα. . . άρχισε κάπως συνεσταλμένα:

Μά κείνη τόν αντίκοψε μ’ έκπληκτη είρωνεία.

—Μητέρα; . . .

‘Υστερα συνέχισε άπότομα, σχεδόν άγρια.

—Και πότε με ξανάπες μητέρα και με λές τώρα θρέ γάδαρε! Γρηά πάνω, γρηά
κάτω μ’ είχες πάντα. Τώρα μ’ έκανες μητέρα;

‘Ο Κωστής τάχασε. Κοκκίνησε, ξεροκατάπιε. Κείνο τó παράξενο αίσθημα ένο-
χής που τó ρχόταν συχνά τόνιοιθε νά μεγαλώνει μέσα του.

—Μέ συγχωρείς. . . βέβαια. . . μά. . .

‘Η στενοχώρια του έδωσε μιá λάμψη θριάμβου στά μάτια τής γρηάς. ‘Ο Κω-
στής σηκώθηκε. Έκαψε δυό-τρεις βόλτες μέσα στήν κάμαρα, ύστερα στάθηκε μπρο-
στά τής.

—Δέν μπορούμε, σάν θέλουμε, νά ζήσουμε καλά, άρμονικά, σάν μιá οίκογένεια
που είμαστε; ‘Οχι για μένα, πίστεψέ με. Μά για τά παιδιά. Στό χέρι μας δέν είναι;

—Τά παιδιά καλά περνούν. (Μέ είρωνεία). Σ’ έπιασε τώρα ή έννοια τών παι-
διών! Δέν είναι για τούτα τ’ άρφανά, θρέ γάδαρε, που κάθομαι δω μέσα; Είναι για
τά μούτρα σου; Δέν σε φτάνει πού με βρήκες καλόβολη και κάθομαι και στ’ αναθρέ-
φω και κακοπερνώ και γώ μαζί σας που θά ζούσα βασίλισσα στού γιουί μου, και
μούχεις και παράπονο;

—Δέν έχω παράπονο. Λέω μονάχα άφού μαγειρεύεις που μαγειρεύε νά τρώω
και γώ ένα πιάτο φαί. Τί, νά μαγειρεύω ξεχωριστά τó φαί μου; Και σάν πλένεις τά
ρούχα σου και τά ρούχα τών παιδιών. . . .

‘Η γρηά τόν αντίσκοψε άγριαπά.

—Νά σου πλένω τώρα και τά λερωμένα σου, έτσι; Σάν θέλεις δουλες δρίσκες
μπόλικες. Έμένα νά μ’ άφίνεις ήσυχη. ‘Οπως θέλεις κάμε τó κουμάντο σου. Καλά
έφαγες τήν κόρη μου, μή θες, μή με φάς και μένα!

Πάλι έννοιωσε με τούτο τόν λόγο σάν μιá καμουτσιά κατάμουτρα. Τινάχτηκε.
Μά γρηγόρα ήρέμησε πάλι. ‘Η άπελπισία έπνιξε τήν άγανάχηση. ‘Η γρηά σηκώθηκε.

—‘Αίντε, Νίτσα, νά κοιμηθούμε. Είναι άογά.

‘Ο Κωστής κοντοστάθηκε λίγο μπροστά τής.

—Καλά! ‘Οπως θέλεις! Ένα πράμα θά σου πώ άκόμα, τó στερνό. Ούτε νη-
στικός μπορώ νά μένω, ούτε άπλutos, ούτε άπεριποίητος. Κι’ έχουν και τά περβό-
λια ένα σωρό δουλειές. ‘Οσο ζούσε ή μακαρίτισσα έτρεχεσ όλο στά περβόλια, νά
ποτίσεις, νά τρυγήσεις, νά σκάψεις άκόμα. Τώρα τά παρήτησες όλα σύξυλα. Δέν
μπορώ νά τά κάνω όλα μοναχός μου. Μούπες νά βρώ δουλά. Έτσι που πάμε, έκει θά
καταλήξουμε. Μά οι δουλες θέλουν έξοδα. Δέν θά άδικήσω έτσι τά όρφανά;

—Κόψε τó λαιμό σου! Σκοτίστηκε τώρα για τά όρφανά! ‘Ο ύποκριτής! ‘Αίντε
κόρη, πάμε!

Και τράβηξε τή μικρή από τó μπράτσο και μπηκν στό σώσπιτο νά κοιμηθούν.
Προτού δρασκελίσουν τó κατόφλι ή μικρή γύρισε κι’ έριξε μιá ματιά στόν πατέρα
τής. ‘Ο Κωστής δέν μπόρεσε νά ξεχωρίσει τί έλεγε κείνη ή ματιά. ‘Ηταν συμπόνοια;
‘Ηταν μίσος; ‘Ηταν περιφρόνηση; ‘Ηταν αίνιγμα τούτο τó κορίτσι. Αίνιγμα σωστό.
Ποιός ξέρει τί δασκάλεμα θά τούς κάνει ή γρηά! Ποιός ξέρει πόσες φορές στούς δυό
τούτους μήνες τ’ άθώα πλάσματα δέν θάκούσαν πώ; σκότωσε τή μάνα τους, πώς
στήκε ή αίτία τής δυστυχίας τής, τού θανάτου τής!

Ρίχτηκε βαρύς στήν καρέκλα, ακούμπησε με τούς άγκώνες στό τραπέζι, έκρυψε
στίς φούχτες τó πρόσωπο και πάσκιε νά κλάψει. Μά δέν τά κατάφερε. Κι’ όμως ή
καρδιά του ήταν μαλακιά, τó δάκρυ του πάντα εύκολο. Τώρα δέν μπορεί νά κλάψει. Τά-
ρα που πρέπει νά κλάψει, νά χυθεί έξω ό βούρκος που σωρεύτηκε μέσα του και τού
πλακώνει τή ψυχή, δέν μπορεί.

Βγήκε στήν αυλή. ‘Ο υχτερινός άέρας τού δρόσισε τó μέτωπο, τού ξεκαθάρισε

κάπως τὸ μυαλό. Δὲν εἶχεν ὄρεξη οὔτε νὰ φάει, οὔτε νὰ κοιμηθεῖ. Ἀφουγκράστηκε γιὰ μιὰ στιγμή τοὺς θόρυβους τῆς νύχτας. Ἐνα ραδιόφωνο, κάποιο τραγούδι παράφωνο, φωνές μεθυσμένων. Θόρυβοι ποὺ κατάστρεφαν τὴν ἡμερὴ καλοκαιριάτικη νυχτιά. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεθύμησε ἄλλους θόρυβους, πιὸ ἀγνοῦς, ποὺ μιλοῦσαν πιὸ πολὺ στὴν ψυχὴ. Κι' ἔπειτα αὐτὰ τὰ ηλεκτρικά! Πῶς τοῦδιναν στὰ νεῦρα! Ἦταν ἀκόμα νωρίς. Θ' ἀργοῦσαν νὰ σβήσουν.

Τράβηξε κατὰ τὸ Βρυσί. Οἱ σκέψεις του σ' ὄλο τὸ δρόμο χυμοῦσαν νὰ τὸν πνίξουν, νὰ τὸν κατακλύσουν. Μὰ τὶς ἀπόδωχνε ἀποφασιστικά. Δὲν ἤθελε νὰ τὶς σπαταλήσει μέσα στοὺς ηλεκτροφωτισμένους, τοὺς ἀκόμα πολυθόρυβους καὶ πολυσύχναστους δρόμους.

Πῆγε καὶ τρύπωσε ἀνάμεσα σὲ δυὸ πυκνόφυτα περβόλια, στὸν ὄχτο τ' αὐλακιοῦ, μὲ τὴν ποταμιὰ ν' ἀπλώνεται στὰ πόδια του, κατασκοτεινὴ, μυστηριώδικη. Ἐδῶ οἱ θόρυβοι τῆς νύχτας, οἱ φωνές τῆς φύσης τοῦ γέμιζαν βάλαμο τῆ ψυχῆ. Ἀρχισὲ ν' ἀναπνέει πιὸ λήφτερα, νὰ σκέφτεται πιὸ ξάστερα.

Ἐ λοιπόν, ἦταν ἔνοχος ἀπέναντι στὴ μακαρίτισσα. Ἐκεῖνο τὸ νεφελάδικο, τὸ σκοτεινὸ συναίσθημα ἔνοχης ποῦνοιῶθε πάντα, ξεκαθάριζε τώρα. Ναί! Ἦταν ἔνοχος! Ἦταν ἔνοχος ἔστω κι' ἂν εἶχε κι' αὐτὴ τὸ φταιξιμό της, ἦταν ἔνοχος ἔστω κι' ἂν δὲν ἦταν στὸ χέρι του ν' ἀλλάξει τὰ περιστατικά τῆς ζωῆς του, ἔστω κι' ἂν δὲν ἦταν ἀξίος νὰ κυβερνήσει τὸν ἑαυτὸ του. Ἐκούσια ἢ ἀκούσια ἦταν ἔνοχος.

Δὲν τὴν ἀγάπησε ποτές του. Τὴν ἀγάπησε καμιὰ φορὰ, Δὲν καλοθυμῶταν. Ἦσως στὴν ἀρχή. Μὰ πάλι ἀμέθελα. Πόθο βέβαια, πολλὲς φορὲς ἔνοιῶθε. Καὶ κάμποσες φορὲς, πρὸ πάντων ὕστερα ἀπ' τὶς ἀρρώστειες του, τυφλωμένος ἀπ' τὸν πόθο ριχνῶταν ἀπάνω στὸ κορμί της σὰν νάθελε νὰ τὸ λυώσει, νὰ τὸ ἐκμηδενίσει. Ἦταν καλὸ τὸ κορμί της, ἔλκυστικό. Μὰ κείνη ἦταν ἀσχημὴ, ἀσχημὴ καὶ μεγάλη. Τελευταία ἀσπρίσανε καὶ τὰ μαλλιά της. . . ., πέσανε καὶ τὰ δόντια της. . . . σούρωσε ἀπ' τὴ ζήλεια, τὸ μίσος, τὴν κακομοιρία.

Ὅχι, ὄχι, δὲν πρέπει νὰ σκέφτεται ἔτσι. Κάνει ἀμαρτία. Ἐπρεπε νὰ τὴν ἀγαπᾷ. Ἦταν γυναίκα του, μάννα τῶν παιδιῶν του. Ἐπρεπε! Μὰ μήπως τὰ αἰσθήματα γεννιοῦνται κατὰ παραγγελίαν; Ὅχι βέβαια. Μὰ ἐδῶ ἦταν ἡ ἔνοχὴ του, ἔνοχὴ ἔστω καὶ ἀκούσια. Ἐπρεπε! Κι' ὅμως οὔτε κἂν προσπάθησε, οὔτε στάθηκε ποτέ του μιὸ λεπτὸ νὰ τὴν κοιτάξει βαθύτερα, νὰ συλλογιστεῖ τὰ προβλήματά της, νὰ τὴ νιώσει, νὰ καταλάβει ἔστω πῶς ἦταν κι' αὐτὴ ἕνα πλάσμα ποῦ, ὅσα κι' ἂν ἦσαν τὰ ἐλαττώματά του, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ στοργή, εἶχε δικαίωμα ν' ἀπαιτήσει στοργὴ ἀπ' τὸν πατέρα τῶν παιδιῶν της, ἀπ' τὸ σύνηθο τοῦ βίου της. Ἦταν ἔνοχος, ἦταν φριχτὰ ἔνοχος!

Μὰ καὶ κείνη ἢ εὐλογημένη τὸν ἀποπῆρε ἀπὸ μιὰς ἀρχῆς, τοῦ πῆρε τὸν ἀέρα, τοῦκαψε τὸ βῆχα. Οἱ δουλειές δὲν πῆγαιναν καλὰ ἀπ' τὴν ἀρχή. Οἱ σχέσεις τους στράβωσαν ἀπ' τὶς πρώτες μέρες. Κείνος φανταζόταν τὰ πράματα καλύτερα ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, κείνη εἶχεν ἄλλες ἰδέες σχετικὰ μὲ τὸ γάμο τους ποῦ ἀποδείχθηκαν λαθεμένες. Δυσκολευόντουσαν πολὺ νὰ τὰ βγάλουν πέρα κι' αὐτὸ ἔκανε τὸ χαρακτήρα της ποῦ ἦταν ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ ἀψύς, πιὸ ἀψὺ ἀκόμα. Αὐτὸς τῆς ἔλεγε ποῦ καὶ ποῦ καὶ καμιὰ κουβέντα ἡμερῆ. Ἐκεῖνη ποτές! Πάντα μὲ τὰ μούτρα κατεβασμένα, πάντα μ' ἕνα πικρόλογο λόγιο στὸ στόμα. Πῶς νὰ τὴν ἀγαπήσει! Πῶς νὰ νιώσει στοργὴ γιὰ ἕνα πλάσμα ποῦ ἦταν φανερὸ τὸ ἴδιο συναίσθημα δὲν μποροῦσε νὰ φωλιάσει στὴν ψυχὴ του!

Ἐπειτα κείν' ἢ ζήλεια, κείν' ἢ ζήλεια! Ἄν καμιὰ γειτόνισσα, καμιὰ συγγένισσα περνοῦσε καλύτερα ἀπὸ κείνη, ἂν ντυνόταν καλύτερα, ἂν ἔδλεπε χαρὰ, γέλιο στὸ πρόσωπό της, τὴν ἔκανε ν' ἀφρίζει ἀπ' τὸ κακὸ της καὶ νὰ ξεσπάει ἀπάνω του. Ὅλη τὴ δυστυχία της κι' ὅλη τὴν εὐτυχία τῶν ἄλλων τὴν ἀπόδιδε σὲ μερικὲς ψωρολίρες ποῦ εἶχαν οἱ ἄλλοι παραπάνω κι' αὐτοὶ λιγώτερο. Ἄν πᾶσκιζε νὰ τὴν μεταπείσει, νὰ τὴν κάνει νὰ σκεφτεῖ τὸ λογικὰ, κείνη ἀγρίευε περισσότερο. Ἐτσι μὲ τὸν καιρὸ ἀδιαφόρησε κι' αὐτός. Κι' ἡ ἀμοιβαία ἀδιαφορία τοὺς ἔκανε σὰν ξένους.

Ἦρθαν ὕστερα οἱ ἀρρώστειες του καὶ τὰ πράματα δὲν ἔμειναν μονάχα στὴν ἀδιαφορία. Ἦν δυστυχία τους, ἢ φτώχεια τους, ἢ κακομοιριά τους, δὲν ἦταν πειὰ φανταστική. Ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ πραγματική. Κι' ἡ ἀδιαφορία ἔγινε μίσος. Ὡς τὰ τώρα τὴ θεωροῦσε σὰν ἕνα πλάσμα ἄκαρδο, σκληρὸ, καὶ τῆς φερνῶταν ἀνάλογα. Ἄντι νὰ τὸν συμπονᾷ ποῦ γεννήθηκε ἔτσι φιλάσθενος, ποῦ ὑπόφερε τόσο, ὄχι βέβαια ἀπὸ φταιξιμό του, ἀντὶ νὰ τὸν περιποιεῖται, νὰ τοῦ γλυκαίνει τὸν πόνο τῆς ἀρρώστειας μὲ τὸ ἐνδιαφέρο της, μ' ἕνα γλυκὸ λόγο, τὸ ἐνάντιο τοῦδινε τὴν περιφρόνησὴ

της για την άνημποριά του, τὸ μῖσος της πού οἱ ἀρρώστειες του γενόνταν ἀφορμὴ νὰ δυστυχᾶει κι' αὐτὴ μαζύ του.

Κι' ἔβλεπε σ' αὐτὴ της τὴ στάση τὸν ἐγωϊσμό, τὸ ἐνδιαφέρον ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, σὰν νάταν ὑποχρεωμένο τὸ σύμπαν νὰ νοιάζεται γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὴν καλοπέρασή της. Καὶ τὴν μισοῦσε γι' αὐτὰ. Μὰ τώρα ἄρχισε ν' ἀμφιβάλλει ἂν ἦταν σωστά τὰ συναισθήματα πού τοῦ γεννοῦσε ἡ στάση της. Δὲν ἦταν ἄραγε αὐτὸ πού ἐνοιῶθε ὁ ἴδιος ἐγωϊσμός ἴσως χειρότερος ἀπ' τὸ δικό της; Εἶχε ἀπαίτηση κείνη νὰ παραβλέπει τὴν ἀνημποριά του, τὴν ἀναξιοτή του, τὴν ἀρρωστημάρα του. Γιατὶ ἦταν πράματα πού δὲν τὰ ἐξουσίαζε ὁ ἴδιος, πού δὲν πῆγαζαν ἀπ' τὴ θέλησή του. Αὐτὴ δὲν μπορούσε νάχει τὴν ἴδια ἀπαίτηση ἀπ' αὐτόν; Νὰ παραβλέπει κι' αὐτὸς τὴ ζηλοφθονία της, τὸ πικρόλογο τοῦ χαρακτήρα της, τὸ ἀπότομο τῶν τρόπων της, τὴν ἔλλειψη στοργῆς, κατανόησης; Δὲν ἦσαν κι' αὐτὰ φυσικὲς ἀνημποριὲς πού δὲν τὶς ἐξουσίαζε, πού δὲν πῆγαζαν ἀπ' τὴ θέλησή της;

Πῶς δὲν τὰ σκέφτηκε ὅλ' αὐτὰ προτύτερα, ὅταν ἦταν ἀκόμη καιρός; Ἄν στὰ πικρόχολα της λόγια τῆς ἀπαντοῦσε μ' ἕνα γλυκὸ λόγο, ἂν στὰ ζεσπάζματα τῶν νεύρων της ἀντιδρούσε μὲ μιὰ χειρονομία παρηγοριᾶς κι' ἀγάπης, πόσο διαφορετικὰ θάταν τὰ πράματα! Δὲ θὰ μετριάζοταν ἄρα γε μὲ τὴν ἀμοιβαία κατανόηση ἢ ἀρρωστημάρα κι' ἡ ἀνημποριά του, ἡ ἀναξιοτή του, ἡ φτώχεια τους, κι' ἡ κακομοιριά τους; Μαζὺ δουλεύαν τὰ κορμιά τους καὶ χῶρια ἀρμένιζαν οἱ ψυχὲς τους. Μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ἀρμονία στὰ ἔργα τους, μπορούσε νὰ προκύψει ἀγαθὸ ἀπὸ ἕνα ἀγῶνα σὰν ἔλειπε ἡ θαλπωρὴ τῆς συναίσθησης ὅτι ὁ ἀγῶνας αὐτὸς ἦταν κοινὸς καὶ ἴσα μοιρασμένοι οἱ καρποὶ του, γλυκοὶ ἢ πικροὶ ἀδιάφορο, ὅποιοι κι' ἂν ἦσαν;

Ἦταν φοβερὴ ἡ εὐθύνη του, ἀναμφισβήτητη ἡ ἐνοχί του. Κατάστρεψε τὴ ζωὴ τους, τὴν εὐτυχία τους, ναι, ναι, τὴν εὐτυχία τους. Μιὰ χειρονομία νάκανε, ἕνα λόγο νάλεγε. Μὰ καὶ τὰ δυὸ τὰ περίμενε ἐγωϊστικὰ ἀπὸ κείνην. Γιατὶ; Ἰατὶ; Δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ ἄντρας; Δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ ἀρχηγός, ὁ ὀδηγός; Φοβήθηκε μήπως τῆς προσπέσει, μήπως μειωθεῖ ὁ ἐγωϊσμός του; Τί σημασία εἶχε τοῦτο σὰν τὸ ἀποτέλεσμα θάταν ἡ ἀρμονία, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀμοιβαία κατανόηση, ἡ εὐτυχία τέλος πάντων!

Μὰ περίμενε ἀληθινὰ καμιὰ τέτοια πρωτοβουλία ἀπὸ μέρους της; Σκέφτηκε στ' ἀλήθεια ποτές του πῶς ἂν τοῦλεγε ἕνα γλυκὸ λόγο, ἢ τοῦκανε κάποια χειρονομία ἀγάπης, ἂν τοῦ πρόσπεφε τέλος πάντων, ὅλα θὰ γεννιότουσαν μέλι-γάλα; Ἀμφέβαλλε; Ὅχι, ποτές του δὲν τοῦ πέρασε τέτοια σκέψη. Ὅχι, δὲν ἦταν ἐγωϊσμός, δὲν ἦταν ἀντρίκεια περηφάνεια. Ἦταν μιὰ κτηνώδικη ἀδιαφορία, μιὰ ἐγκληματικὴ ἐγκατάλειψη στὴ ροὴ τῶν πραγμάτων.

Ἦταν ἕνας φονῆας, ἕνας ἐγκληματίας. Φονῆας τῆς γυναίκας του, φονῆας τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἶχε δίκαιο ἢ γρηά, εἶχε δίκαιο ὁ Δημοστένης. Κείνη ἡ μοιραία κερασιά ἦταν ἡ κρεμάλα πού πάνω στοὺς κλώνους της κρέμασε τὴν ἄμοιρη γυναίκα του μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, ἀφοῦ πρῶτα τὴν καταβασάνισε μιὰ ὀλόκερη δεκαετία, μιὰ δεκαετία πού γιὰ τὶς ἄλλες γυναῖκες ἦταν ἡ πιὸ εὐτυχισμένη περίοδος τῆς ζωῆς τους.

Κουράστηκε. Τοῦτοι οἱ ὀδυνηροὶ συλλογισμοὶ τοῦ προκαλέσανε φυσικὸ πόνο στὸ μυαλό. Ἔστρεψε τὴν προσοχή του γύρω του. Οἱ πηχτὲς σκιὲς τῶν δέντρων ἔπεφταν μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς ρεματιάς κάνοντας τὴ νύχτα τριπλοσκότεινη. Μέσα στὸ σκοτάδι τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ μουρμούριζε πότε ἤρεμα κι' ἀπαλά, πότε κροτώντας θορυβώδικο σὰν κατακυλοῦσε ἀπὸ ψηλὰ χτυπώντας στὰ βράχια, πότε τραγοῦδ στὰ σὰν περνοῦσε μέσ' ἀπὸ αὐλάκια συναντώντας στὸ δρόμο του μικρὲς πετρίτσες ἢ φουντες ἀπὸ χόρτα. Καὶ τρυπώντας τοὺς πολυκοίκιλους θόρυβους τοῦ νεροῦ τὸ μονότονο τραγοῦδι τῶν γρύλλων ἔμοιαζε σὰν τὸν καμβά πού ἀπάνω του κεντοῦν λουλούδια καὶ πουλιὰ οἱ κοπελιές.

Σηκώθηκε. Δὲν ἐνοιῶθε νύστα, μὰ ἔπρεπε νὰ πάει σπῆτι. Ἦταν ἀργά. Τοῦ ρχόταν νὰ ξαναπιᾶσει τὶς σκέψεις γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ χρέους του. Ὁ Δημοστένης ἦταν σκληρός, ἀμείλικτος. Τόξερε. Ἔλεος δὲν περίμενε. Μὰ τί θὰ τὸν ὠφελοῦσαν οἱ σκέψεις; Θὰ πᾶσκιζε νὰ δουλέψει ὅσο βαστοῦσαν τὰ κότσια του, σ' ὅποια δουλειὰ καὶ νάταν. Καὶ θάκανε ὅση οἰκονομία μπορούσε. Κι' ἄς τὸν βοήθαγε ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸν ξαναπιᾶσε ἢ ἀρρώστεια. Γιατὶ τότες...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

MERVYN JONES

Τ Ο Π Ο Δ Ι *

Τὸν ἔμπασα μὲ βία στὸ ταξί καὶ φώναξα «Κολάπα!» στὸν ὁδηγὸ ἐνῶ στὸ μεταξὺ ἄρχισε νὰ μαζεύεται ἕνα μικρὸ πλῆθος περιέργων. Μέσα στὸ ταξί ὁ Σμῶλλεϋ γρήγορα ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτό του. Ἀπολογήθηκε ταπεινὰ γιὰ τὴν ἐνόχληση ποὺ μούκανε κι' ἔπαιρνε ὄρκο πὼς δὲν ἤξερε τί τοῦ ἦρθε. Δὲν εἶχα τί νὰ πῶ. Ὅταν γυρίσαμε στὸ νοσοκομεῖο μίλησα αὐστηρὰ στὴ νοσοκόμο καὶ τῆς παράγγειλα μὴ τῆς ξεφύγῃ ὁ Σμῶλλεϋ ἀπὸ τὸ μάτι. Παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη ποὺ σκόπευα· ἔμεινα μὲ τὸ Σμῶλλεϋ ἴσαμε τὸ γεῦμα κι' ἔστειλα νὰ φωνάξουν τὸν Γκάν.

Δὲν εἶπα στὸ Γκάν τί συνέβη, μόνο πὼς ὁ φίλος του ἦτανε σὲ μιὰ νευρική ὑπερδιέγερση καὶ πὼς τότε βρῆκα νὰ γυρίξῃ στὴν πόλη. Ὁ Γκάν ἔμεινε ὅλο τὸ δειλινὸ κι' ἐγὼ πῆγαινα μὲ κάθε εὐκαιρία. Ἰσαμε τὸ βράδυ συμφωνήσαμε πὼς ἡ κατάσταση τοῦ Σμῶλλεϋ κι' ἡ κουβέντα του ἦταν τόσο ὁλότελα φυσιολογική ποὺ δὲν ἔκρινα ἀναγκαῖο νὰ τὸν φυλάξουμε ὅλη τὴ νύχτα μόλο ποὺ τόσο ὁ Γκάν ὅσο κι' ἡ νοσοκόμος προσφέρθηκαν νὰ μείνουν.

Πῆγα νὰ πλαγιάσω μετὰ ποὺ δειπνήσα στὴ Λέσχη Ἀξιωματικῶν ὅπου ἔπαιξα μιὰ δυὸ παρτίδες σκάκι. Δὲ μοῦ κολλοῦσε ὕπνος κι' ἔτσι διάβασα γιὰ λίγο, στὸ τέλος ὅμως ἀποκοιμήθηκα βαρεῖα.

Δὲν ξέρω τί ὥρα ἦταν σὰ μὲ ζύπνησαν· ὅμως ἦταν ἀκόμη σκοτεινά. Ἄκουσα νὰ χτυποῦνε βαρεῖα στὴν πόρτα. Πῆδησα ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι' ἀνοῖξα. Ἦταν ὁ κλητήρας τοῦ νοσοκομείου ποὺ κοιμῶταν κι' ὄλας ἐκεῖ.

«Μπορεῖτε νὰ ρηθῆτε, κύριε, ἀμέσως; Ἐχω αὐτοκίνητο».

«Τί συμβαίνει;»

«Ἔνα σοβαρὸ δυστύχημα, κύριε.»

«Μποροῦσα νὰ τὸ μαντέψω αὐτό», εἶπα νευρικά. «Τί εἶδους δυστύχημα;»

«Ὁ στρατιώτης Σμῶλλεϋ κουτσούρεψε τὸ πόδι του, κύριε.»

Δὲ θυμάμαι πὼς βρέθηκα στὸ νοσοκομεῖο. Ἀργότερα πρόσεξα, ὅταν ἦταν πιὰ φῶς, πὼς φοροῦσα ἀκόμα τὶς πιζάμες μου. Ἦταν ἀλήθεια. Ἐξω ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο, κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ Σμῶλλεϋ, ἦταν ὅ,τι χρειάζεσταν γιὰ κατάσβεση μιᾶς πυρκαϊᾶς. Ὅλες οἱ στρατιωτικὲς μονάδες ἔχουν πολλὰ τέτοια χρειάζομενα, σὰν κάδους ἄμμου καὶ νεροῦ, ἕνα ξινάρι, ἕνα τσεκούρι καὶ κάτι ἄλλα. Στὶς περισσότερες μονάδες αὐτὰ εἶναι μόνο γιὰ τὸν τύπο. Εἶναι θαμμένα κόκκινα, ἢ κόκκινο καὶ μπλε ἂν εἶναι πυροβολικό, κι' αὐτὸ εἶναι ὅλο. Ὁμως ὁ δικός μας συνταγματάρχης εἶχε τὴ γνώμη πὼς τὰ ἐργαλεῖα ἔπρεπε νάβαι πάντα ἔτοιμα γιὰ χρῆση καὶ γι' αὐτὸ ἀνάθεσε σ' ἕνα τροχιστὴ νὰ τ' ἀκόνισῃ γιὰ νάβαι ἡ κόψη τους πάντα καλή. Ὁ Σμῶλλεϋ εἶχε χρησιμοποίησῃ αὐτὸ τὸ τσεκούρι.

Τὸ κόψιμο στὸ δεξιὸ του πόδι ἦταν βαθύ, μ' ἕνα χτύπημα. Κάποιος εἶχε τυλίξει τὸ πόδι μὲ πανὶ καὶ τόβαλε σὲ μιὰ λεκάνη. Ἡ νοσοκόμος κι' ὁ ἄλλος νοσοκομειακὸς κλητήρας καταγνόνταν μὲ ἐπιδέσμους κι' αἰμοστατικά. Ὁ Σμῶλλεϋ εἶχε λιποθυμήσει.

Ἐκαμα ὅ,τι μπορούσα, ποὺ δὲν ἦταν καὶ πολλὰ, καὶ τηλεφώνησα στὸ Γενικὸ Νοσοκομεῖο γιὰ ἕνα φορεῖο.

Τὴν ἐπομένη—ἢ μάλλον τὴν ἴδια μέρα γιατί ἡ αὐγὴ μὲ βρῆκε στὸ νοσοκομεῖο—εἶχε μαθευθῆ σ' ὅλο τὸ τάγμα. Μὲ σταμάτησαν δέκα φορές μέσα σὲ μιὰ ὥρα νὰ μὲ ρωτήθουν πὼς ἦταν ὁ Σμῶλλεϋ. Τοὺς εἶπα, κι' ἦταν ἡ ἀλήθεια, πὼς μὲ ἄμειρη περιθάλψῃ δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος ἀπὸ γάγγραινα ἢ ἄλλη ἐπιπλοκή καὶ πὼς μὲ καιρὸ ὁ Σμῶλλεϋ θὰ γινόταν ἐντελῶς καλὰ—μόνο χωρὶς τὸ δεξιὸ του πόδι. «Ὅπως καὶ νάχη, ἐξασφάλισε τὴν ἀπόλυση του» παρατήρησε ὁ ἐπιλοχίας. Οἱ περισσότεροι ζητοῦσαν νὰ μάθουν πὼς ἔγινε αὐτό. Εἶπα, ἡ ἀλήθεια καὶ πάλι, πὼς ἦταν ἀπὸ τὶς περιπτώσεις ποὺ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ξηγήσῃ.

* * *

Τὸ πρῶτὸ ἦταν πολὺ προχωρημένο ὅταν μὲ φώναξε ὁ συνταγματάρχης.

«Ἀσκημὴ ἢ ὑπόθεση αὐτῆ τοῦ στρατιώτη Σμῶλλεϋ», ἄρχισε. «Ἐσεῖς, γιατρέ, τί ιδέα ἔχετε;»

«Βρίσκουμαι σὲ τόσο σκοτάδι, ὅσο κι' ὅποιος ἄλλος, κύριε. Μπορῶ νὰ σὰς πῶ μονάχα τί ἔγινε κι' αὐτὸ εἶναι ὅλο».

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

«Χμ! Ήταν ήδη στο νοσοκομείο, δεν είναι; Τί ήταν—ή θλάση του μους στην πυγμαχία;»

«Έν μέρει, κύριε.»

«Ω, τί άλλο;»

«Τόν παρακολουθούσα για μιὰ νευρική πάθηση. Για βδομάδες ύπόφερε από κάτι στο μυαλό. Είχα κανονίσει νά τόν δη ένας ψυχίατρος σήμερα τὸ πρωὶ ἂν δὲν γινόταν αὐτό.»

«Κατάλαβα. Καὶ τώρα θάβελαι νὰ ἐχτιμήσετε τὴ θέση μου, γιατρέ. Καθῆστε ὁμῶς. Ἐπρεπε νὰ σὰς ἔλεγα ἀπὸ πρὶν, ἡ σκέψη ὁμῶς αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης μ' ἔκανε νὰ ξεχάσω κάθε εὐγένεια. Αὐτὸ είναι, ἂν εἶναι ἀλήθεια, ὅπως φαίνεται νάναι, πὼς πήγε καὶ κουτσούρεψε τὸ πόδι του μ' ἕνα τσεκούρι. Ἐχω καθῆκο νὰ τὸν πάρω στρατοδικεῖο γιὰ κακόβουλο ἐκούσιο πλήγωμα. Ὅταν γιατρευτῆ, φυσικά. Κι' εἶναι αὐτὸ κάτι πὸν δὲ θάβελαι νὰ κάνω, καὶ δὲν πιστεύω οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξήγηση. Ἐχω καλὴ ἰδέα γι' αὐτόν. Δὲν νομίζω νάναι ἀπὸ κείνου πὸν μὰς στέλλουνε τελευταῖα πὸν κόβουνε κανένα δάχτυλο γιὰ ν' ἀπολυθῶνε, ὄχι ὁμῶς καὶ πόδι. Εἶναι τόσο ἀπίστευτο, ἂν μὲ καταλαβαίνετε. Ὅ,τι καὶ νὰ ποῦμε τὰ πόδια χρειάζονται καὶ σ' ἕνα πολίτη. Καὶ δὲν πιστεύω πὼς ὁ Σμῶλλεῦ ἦταν ἀπὸ κείνους. Σταθερός, πρόθυμος λ'εἶ ὁ διοικητῆς τοῦ λόχου του. Φυσικά, κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸχω προσέξει, πρὸ πάντων στὶς ἀθλοπαιδιές.»

«Εἶμαι βέβαιος πὼς ἔχετε δίκαιο, κύριε. Ἡ ἐξήγηση δὲν εἶναι καθόλου πιθανή». «Μ' εὐχαριστεῖ πὸν ἡ ἐπιστήμη συμφωνᾷ μαζὺ μου. Πάει καλά, ἂν τώρα ἐσεῖς κι' ὁ ψυχίατρος ὁ φίλος σας μπορεῖτε νὰ πιστοποιήσετε—τίμια ὁμῶς, ἔ, πὼς ἦταν σὲ διανοητικὴ ταραχὴ τὴν ὥρα πὸν τόκανε, πὼς ἦταν ἀνεύθυνος τὸν πράξεών του, εὐκολα ξεμπερδεύουμε. Οὔτε ζήτημα κατηγορίας τότε. Μιὰ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ, καὶ τελειώνει. Θὰ γυρίση σπῆτι του καὶ θὰ πάρη τὴ σύνταξή του. Μένει τὸ ζήτημα, ἂν μπορεῖτε νὰ τὸ κάνετε αὐτό;»

«Μπορῶ, χωρὶς κανένα δισταγμό. Τὸ ἴδιο, ἐλπίζω, κι' ὁ ψυχίατρος σὰν τὸν ἐξέταση. Ἀκόμα νὰ τὸν δῶ ξέρετε.»

«Ἄ, καλὰ! Τότε φροντίστε γι' αὐτό. Κι' εἰδοποιεῖστε με. Ὅσο γιὰ μένα θὰ εὐχαριστηθῶ ἂν δὲν πάθῃ τίποτε ἄλλο τὸ παιδί. Ἄρκετὰ ὅσα ἔπαθε.»

Δὲν ξανάδα τὸν Σμῶλλεῦ. Ὁ ψυχίατρος, πὸν φαντάζουμαι θὰ τοῦ πήρε ὅλη τὴν ἱστορία, τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ δη κανένα ἀπ' ὅσους τὸν γνωρίσανε στὴν περίοδο τῆς διαταραχῆς—πρὸς μεγάλη φούρια τοῦ Γκᾶν καὶ τοῦ Νάθωλ.

Μόλις πὸν μπορούσε νὰ κινηθῆ τὸν ἔστειλαν πίσω.

* * *

Δὲν πέρασε καιρὸς καὶ πήγα στὸ Κασμίρ μὲ ἄδεια μακρὰς ἀπουσίας. Δὲν ζήτησα νὰ μοῦ στέλλουν τὰ γράμματα πὸν μοῦ ἔρχονταν. Κι' ἔτσι σὰ γύρισα βρῆκα ἕνα σωρὸ νὰ μὲ περιμένουν. Ἦτανε κι' ἕνα ἀπὸ τὸν Σμῶλλεῦ. Καθαρογραμμμένο μὲ τὸ μᾶλλον παιδικὸ γράψιμο, πὸν τόσο συχνὰ βρίσκει καν.νας ἀνάμεσα στους στρατιῶτες!

Πολὺ καλογραμμμένο. Ἐγραφε σύντομα πὼς ἀπολύθηκε μὲ σύνταξη κι' ἦταν τώρα στὸ σπῆτι του: βοηθοῦσε ξανά στὸ βιβλιοπωλεῖο κι' εἶχε καιρὸ νὰ διαβάξῃ ὅσο ἤθελε. Δυὸ θαυμαστικὰ ζητοῦσαν νὰ τονίσουνε τὸ καλυμμένο ἀστεῖο. Καμμιά μνεῖα γιὰ τὰ γεγόνῳτα στὶς Ἰνδίες, γιὰ τὸ πὼς τοῦ φαινότανε χωρὶς τὸ ἕνα πόδι ἢ γιὰ καμμιά ἐνόχληση πὸν τυχὸν νὰ ἐξακολουθοῦσε. Ἡ τελευταία παράγραφος ἦταν εὐχαριστίες γιὰ ὅλες μου τίς φροντίδες, ἀπολογία γιὰ τὴν τὸση ἐνόχληση πὸν μοῦ εἶχε δώσει κι' εὐχὲς νὰ μὲ βρῆ τὸ γράμμα του τόσο καλὰ ὅπως μ' ἀφήκε ὅταν ἔφυγε. Σὲ ὑστερόγραφο μοῦ ζητοῦσε νὰ δώσω τοὺς χαιρετισμούς του στὸ στρατιῶτῆ Γκᾶν καὶ στὸ στρατιῶτῆ Νάθωλ. Αὐτὸ ὅλο.

Τὴν ἐπόμενη πήγα στὴν ὁδὸ Πάρσι Παζάρ, γιὰ τὸ ζητιάνο. Δὲν ἦταν ἐκεῖ.

Μεταφρ. Ν. ΧΑΤΖΗ·ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

JEAN MORÉAS

Σ Τ Ρ Ο Φ Ε Σ

Πρῶτα πεθάνουν οἱ χαρές, οἱ ἐλπίδες μας κατόπιν, κι' ἔπειτα πᾶν ξωπίσω τους οἱ ἀγάπες μας κι' οἱ φόβοι· κι' ὅταν πεθάνουν ὅλ' αὐτὰ, ὦ, τί μεγάλο δέος, ἢ γῆ τὴν τέφρα τῆς ζητεῖ. Πληρώνουμε τὸ χρέος...

Μεταφρ. ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

Τὸν προσεχὴ Μάιο συμπληρώνονται 500 χρόνια ἀπὸ τὴν πώση τῆς Πόλης. Κι' ὅμως, σὰν νάνα χθές πὸ τὸ ἔθνος ἔζησε τὸ μεγάλο δράμα τοῦ 1453. Ἡ μνήμη τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸ κρατᾷ ἀχικό πάντα — ὅλη τὴν ἱστορικὴ του ἀλήθεια καὶ μ' ὄλους τοὺς θρύλους καὶ τοὺς καημούς του.

Ἡ φυλὴ μας, βέβαια, γνώρισε πολλὰς δόξας καὶ πολλὰς δοκιμασίας. Σεισμούς συγκλονιστικούς καὶ πετάγματα αἰθέρια. Κανένα γεγονός, ὅμως, δὲν κέρδισε τὴ συνείδηση τῆς ρωμοσύνης τόσο ὀλοκλήρωτικά ὅσο τὸ κατοράκιμα τοῦ Βυζαντίου. "Ὅλα τ' ἄλλα ἀπέμειναν ἱστορία μονάχα. Τοῦτο γίνηκε ἓνα μὲ τὸν ἑαυτό μας καὶ πάθος πρωτόφαντο. Δὲς καὶ ζυμώθηκε μ' ὀλόκληρη τὴν παράδοσή μας καὶ ὀλόκληρο τὸν ἑαυτό μας.

Ἡ ἐξήγηση δὲν εἶναι δύσκολη. Τὸ 1453 κατάνησε ἓνα μεγαλεῖο Πανελληνίου. Σύντριψε δεσμούς προαιώνιους. Καταπλήγωσε ὀλόκληρη τὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους. Κι' ἔταξε ὀλόκληρη τὴ φυλὴ νὰ δουλεύει κάτω ἀπὸ τὸ θέλημα δυνάστη βάρβαρου κι' ἀπαίσιου. Ἦταν ἓνα τρομακτικὸ χτύπημα τοῦ φιλότιμου ἑνὸς κόσμου πὸ ἀπὸ καταβολῆς του δὲ ζοῦσε παρὰ γιὰ νὰ δημιουργεῖ καὶ νὰ ὀδηγεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πείσμα γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ καὶ τὸ ξανάφτιαγμα τῶν χαμένων στάθηκε μοναδικὸ στὴν ἱστορία μας. Ἀφοῦ ξεπρόβαλε σὰν μανιασμένη φωτιὰ τὴν ἴδια ὄρα τῆς πώσης. Σὰν φωτιὰ πὸ δὲν ἔκαψε μόνο τὰ στήθια, μὰ πὸ κι' ἀνέβαινε σὰν ὄρκος ὡς τὸ Θεό.

Ἡ ἀναπόληση τῶν περασμένων, ὁ πόνος τοῦ σήμερα, ἡ σκληρὴ πάλη γιὰ τὴν ἀνάσταση — ὅλα αὐτὰ συνδύασαν τὸ 1453 μὲ κάθε πτυχὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ λαοῦ μας καὶ τὸ στήλωσαν μὲ τρόπο κάθετο μέσα στὴν ψυχὴ του. Γίνηκε φυλαχτό, γίνηκε τραγοῦδι, γίνηκε βίωμα.

Ἔτσι δὲ χρειάζεται νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ μελετήσουμε σήμερα γιὰ νὰ δώσουμε νόημα στὴν τραγικὴ ἑλέτη. Τὸ νόημα αὐτὸ τὸ νιώθει ὁ καθένας μας μέσα του. Πού, ἰδιαίτερα φέτος, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ σῦρει κάπως ἐπίσημα τὰ θήματά του ὡς τὸ βωμὸ τοῦ 1453, γιὰ νὰ προσκυνήσει καὶ ν' ἀναπολήσει. Ἡ 29 τοῦ Μᾶη δὲν εἶναι, βέβαια, μέρα πρόσφορη σὲ πανηγυρισμούς. Δίνει, ὅμως, μὰ ἑξαρετικὴν εὐκαιρίαν γιὰ τὸ γιόρτα-

σμα τοῦ ἀκατάλυτου καὶ τοῦ ἀδιάσπαστου τῆς ρωμοσύνης.

Ἄξιζει νὰ θυθῆσαι κανεὶς τὸ βλέμμα του μέσα στὸ σκληρὸ διάστημα τῶν 500 χρόνων πὸ μᾶς χωρίζει ἀπ' τὸ 1453. Θὰ θαμπώσουν τὰ μάτια ἀπὸ τῆς ἀστροπαῆς πὸ συνθέτουν τὴ σχετικὴ ἱστορία. Κι' ἡ καρδιά θ' ἀναγαλλιάσει γι' αὐτὸ πὸν εἶμασαν κι' ἑξακολουθοῦμε νὰ εἶμαστε οἱ Ἕλληνες. Πάντα νέοι, πάντα πάνοπλοι, γιὰ τὰ ὄραία καὶ τὰ μεγάλα. Ζωντανοὶ καὶ περὶφανοὶ πάντα.

Ἡ 29 τοῦ Μᾶη 1953 ἄς ἀφιερωθῆ, λοιπόν, στὸ μεγαλεῖο τῆς Φυλῆς. Κι' ἄς ετοιμάσουμε, σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀνάλογες γιορτὲς. Μάλιστα, ἄς σκεφτοῦμε καὶ γιὰ ἓνα πανελληνίου γιορτασμὸ στὴν Ἀθήνα.

Στὴν Κύπρῳ τὴ σχετικὴ πρωτοβουλία χροῆς ἔχουν ν' ἀναλάβουν ἡ Ἐθναρχία κι' οἱ διάφοροι πνευματικοὶ ὀργανισμοί. Πὸν πρέπει νὰ φροντίσουν καὶ γιὰ τὴν κατάλληλὴ ἐκπροσώπηση τοῦ νησιοῦ μας στὸ Ἐ Βυζαντινολογικὸ Συνέδριο Θεσσαλονίκης.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Σκιῶν κατάλογος.

Δὲ ξέρω γιὰτί, κάθε φορὰ πὸ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τῶν πεθαμένων καθηγητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου σὸ μνημόσυνο τῆς Γιορτῆς τῶν Γραμμάτων—αὐτὸ φαντάζομαι γίνεται καὶ μὲ τὰ μνημόσυνα τῶν καθηγητῶν τῶν ἄλλων Γυμνασίων—μουρχειται στὴ μνήμη ὁ «νεῶν κατάλογος» τῆς Ἰλιάδας, μὲ τὰ ὀνόματα κυρίως τῶν ἡρώων, πὸν τράβηξαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πλοίων γιὰ τὴν Τροία. Δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ παράθεση πολλῶν ὀνομάτων στὴ σειρά, πὸν κάνει ν' ἀναπλασθῆ ἡ «ὁμοία παράστασις». Κάτι βαθύτερο, κάποια ὁμοιότητα περιεχομένου, θὰ συνδέει σίγουρα τῆς δυὸ παραστάσεις, σὲ βαθμὸ πὸν νάνα ἀδύνατο ν' ἀρχίσει ἡ μία καὶ νὰ μὴ ξεπηδήσει ἀπ' τὸ ὑποσυνείδητο ἡ ἄλλη.

Οἱ ἀρχαῖες μορφὲς τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων, πὸν ἀφῆκαν τὰ ἐνκτίμενα πολεῖεθρα καὶ τὰς ἐρατεινὰς πόλεις» κι' ἔπρεξαν σὸ πεδίο τῆς μάχης, γιὰ νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν τιμὴ τῆς Ἑλλάδας, καὶ πὸν πήγαιναν στὴ μάχη

ἤτε πῶρ αἰδήλων ἐπιφείει ἄσπετον ὕλην οὐρεον ἐν κορυφῆς

ἔχουν πολλὴ ὁμοιότητα μὲ τῆς ἐπίσης

ἀρχαϊκὲς μορφὲς τῶν πεθαμένων ἡρώων καθηγητῶν, πού ἀφίκαν ἐπίσης ἐντίμωνα πτολίεθρα κ' ἔτρεξαν «ἔθνεα πολλά» γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴ μάχη τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ διαφωτισμοῦ τῆς Κυπριακῆς νεολαίας. Σὲ κάθε ὄνομα πού μνημονεύεται, προβάλλει καὶ μιὰ μειλίχια φρυσιογγωμία, ἕνας σοβαρὸς ἀγωνιστὴς, μιὰ θυσία στὸ βωμὸ τῆς νεολαίας, στὸ βωμὸ τῆς Κύπρου, στὸ βωμὸ τῆς Μεγάλης Πατρίδας.

Οἱ μορφὲς ποῦνα πιεὸ κοντὰ μας χρονικά, ζωντανεύουν μὲ τὴ φωνὴ τους, τὴς νιώσεις τους, τὴν ἀρετὴ τους, τὴν ἄμεση γνωριμία πού τοὺς εἶχαμε. Οἱ πιεὸ παλῆς προβάλλουν σὰ θαμπὲς εἰκόνες, σὰ σθημένα σύμβολα ἐνὸς παρελθόντος, πού δικαιοματικά φωτίζεται καὶ ζωντανεύει στὸ κοινὸ μνημόσυνο καὶ προβάλλουν σὲ κάθε ἐκφώνηση τοῦ «Σκιῶν καταλόγου», ὅπου ἐκφωνεῖται ὄχι μονάχα τὸ ὄνομα μὰ καὶ τὸ ἐπίθετο τῶν νεκρῶν, ἔτσι πού νὰ ζωντανεῖ ὄχι μονάχα ἡ ἀόριστη ψυχικὴ προσωπικότητα τοῦ νεκροῦ, μὰ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἡ ἀτομικὴ προσωπικότητα, μὲ τὴν ὁποία πέρασε ἀπ' τὴ ζωὴ, προβάλλουν, λέω, ὀλόκληρες ἐποχές, ὀλόκληρες μορφὲς, ὀλόκληρες σκηνὲς ἀπὸ τὴ δράση τῶν μορφῶν, ζωντανέμενες ἀπ' τὴν ἱεροπραξία καὶ τὴ φωτεινὴ ἀκτινοβολία τῆς στιγμῆς.

Κοίταξα τὰ πρόσωπα ὄλων τῶν μαθητῶν κ' ὄλου τοῦ ἐκκλησιασματος τὴν ὥρα τῆς ἐκφώνησης τοῦ καταλόγου. Δὲν εἶχαν τὴ συνηθισμένη ἐκφραση ἀδιαφορίας, πού ἔχουν στὴν ἀνάγκη τοῦ καταλόγου ἄλλων νεκρῶν. Μιὰ ἱερὴ σιγή, μιὰ γαλήνια κάλυψη ἦταν διάχυτη σ' ὄλους. Σωποῦσαν ἀτάλντα κ' αὐτοὶ οἱ μικροὶ μαθητὲς. Ἡ πιεὸ λαμπρὴ, ἡ πιεὸ καρποφόρα σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ νησιοῦ ξεδιπλώνεται μπροστὰ τους κ' ἡ ἱεροπρέπεια τῶν σκιῶν πού ξεπηδοῦσαν ἀπ' τὴν ἀσφοδελὸν λειμῶνα, ζωντανέμενες ἀπ' τὴν ἐκφώνηση, γιὰ νὰ γυρίσουν σύντομα, γοργές, φτερωτές ὀπτασίες, πίσω στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς αἰωνιότητος, ἔπνευε κάθε σκέψη, κάθε εἰκόνα τῆς στιγμῆς.

Ὅπως τὸ διάβασμα τοῦ «νεῶν καταλόγου» ζωντανεῖ τὸ ἔπος καὶ τὴ δόξα τοῦ Τρωϊκοῦ ἀγῶνα, ἔτσι κ' ἡ ὁμαδικὴ ἐκφώνηση τοῦ «σκιῶν καταλόγου» ζωντανεῖ τὸ ἔπος καὶ τὴ δόξα τοῦ ὁμαδικοῦ ἔργου τῶν ἑκατοντάδων νεκρῶν πνευματικῶν ἐργατῶν τοῦ Νησιοῦ, πού, ἂν χριθεὶ σάν ἔργο μονάδων, μορεῖ νὰ μὴν ἐκτιμηθεῖ ὅσο πρέπει, ἐνῶ σάν ἔργο ὁμαδικό, εἶναι ἀξιολογώτατο, καὶ τέτοια

πρέπει νὰ παραμείνει στὴ θύμηση καὶ τῶν τωρινῶν κ' αὐτῶν πού πρόκειται νὰ σοθοῦν.

Τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο δὲν τὸν κέρδισαν μόνοι τους, οὔτε ὁ Ὀδυσσεὺς οὔτε ὁ Διομήδης οὔτε ὁ Νέστορας, μὰ ὄλοι μαζί. Καὶ τὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ μάχη τῆς Κύπρου δὲν τὴν κέρδισε, οὔτε ἕνας, οὔτε δυὸ, μὰ ὄλοι οἱ πνευματικοὶ ἐργάτες, πού μνημονεύονται ἱεροπρεπῶς σὲ κάθε μνημόσυνο τῆς Γιορτῆς τῶν Γραμμάτων, σ' ὄλες τὶς πόλεις τοῦ Νησιοῦ, κ' ἄλλοι ἀκόμα, πού δὲν περιλαμβάνονται στοὺς καταλόγους. Θάπρεπε νὰ γίνεαι ἕνας πλήρης, γενικὸς «σὺν κατὰλογος» τῶν νεκρῶν καθηγητῶν τῆς Κύπρου, πού νὰ μνημονεῖται σ' ἕνα κοινὸ Παγκύπιο μνημόσυνο. Γιατὶ στοὺς καθηγητὲς δὲ χρωστάει μονάχα ἡ πόλι πού δίδαξαν μὰ ἡ Κύπρος ὀλόκληρη.

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΤΟΜΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Δραπέτες.

Τότε δὲν ἦμουνα δάσκαλος ὅταν τὸν συνάντησα στὸ δρόμο Ξαναμμένο, σωστὸ δραπέτη. Ἦταν ἕνα ἀγῶρι 13 χρονῶν, γερό, ζωηρό. «Πὼς ἐδῶ;», τὸν ρώτησα. «Ἐμῶνα ἀπὸ τὸ σχολεῖο» μ' ἀπάντησε ἀδίσταχα μ' ἕνα τόνο θριαμβευτικὸ....

Ἀπὸ τότε, πᾶνε τώρα δέκα πέντε τόσα χρόνια, γνώρισα ἀρκετοὺς δραπέτες ὁ καθένας καὶ μιὰ ἔχωση ἱστορία, ὅμως ὄλοι τους μὲ τοῦτο τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ: μιὰ ψυχικὴ ἀρρώστεια.

Θάταν μεγάλο παιδαγωγικὸ λάθος ἂν τὸν κάθε δραπέτη τὸν θεωροῦσαμε ἕνα πού «ἀπὸ τεμπελιά ἀποφεύγει τὸ σχολεῖο». Τέτοια εἶναι ἡ ἐξήγηση πού δίνουν πολλοὶ γιὰ τοὺς «ἀπόντες», ὅμως λίγη ἔρευνα θὰ δείξει ἕνα πολὺ διαφορετικὸ λόγο τῆς ἀπουσίας. Ὁ Γ. δὲ θέλει νὰ πάη σχολεῖο γιατί δὲν πάει καλὰ μὲ τὸ δάσκαλο του. «Ὅλο ἐμένα ξετάζει καὶ μὲ τίς πὸ δύσκολες ἐρωτήσεις γιὰ νὰ μὲ τσακώση νὰ μὴ ξέρω κ' ἔτσι νὰ μοῦ θάλῃ κακοὺς βαθμοὺς».

Δὲν εἶναι λίγες φορὲς πού τὸ παιδὶ σχηματίζει, δίκαια ἢ ἀδίκαια, τὴν ἀντίληψη πὼς ὁ δάσκαλος του εἶναι φιλέδικος.

Ὁ Ζ. κάνει πολλὲς ἀπουσίες σ' ἕνα ἰδιαίτερο μάθημα, τὴ Γεωγραφία. «Δὲ μ' ἀρέσει ἡ Γεωγραφία, ὄλο ὀνόματα» τί μὲ νοιάζει γιὰ τοὺς Κινέζους;»

Μιὰ περίπτωση πού δὲ δημιουργήθηκε ἡ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα οὔτε πείσθηκε τὸ παιδὶ γιὰ τὸ ἀναγκαῖο κ' ὠφέλιμο

του μαθήματος' έλειψε λοιπόν το ενδιαφέρον κι' ήρθε σά συνέπεια ή άπουσία. 'Ο Ρ. ποτέ δέν πήγε σχολείο χωρίς τον έξαναγκασμό του πατέρα. Μά και πάλι θά βρη εύκαιρία νά «δρατετεύση». Τόν βρίσκανε τότε πάντα σ' ένα μαγαζογιούδικο, άνασχομυλωμένο μ' ένα σφυρί. «Γιατί έφυγες;» «Γιατί δέ θέλω τό σχολείο, όλο άκίνητος σά σανίδι, μ' άρέσει νά πελεκώ σανίδια».

Κίνηση, λοιπόν, ήθελε τό παιδί, πού όμως ή άκαδημαϊκή διδασκαλία του στερούσε και δέν τούμενε παρά νά δρατετεύσει.

'Ο Κ. μάς συγκινεί μέ την ιστορία του. «Ψές ό πατέρας γύρισε μεθυσμένος, μάλλώσανε μέ τη μητέρα και τη χτύπησε, τό ίδιο και τό Γιάννη, τό μεγάλο μου άδελφό πού πήγε νά τους χωρίση. Δέ θέλω ούτε στό σπίτι νά γυρίσω ούτε στό σχολείο νάρχουμαι». Και χώνει τό πρόσωπο του στις χούφτες του και κλαίει.

'Εδω, βέβαια, ό δάσκαλος δέ μπορεί νά κάνει και πολλά. 'Ακριβώς άπ' έδω πρέπει ν' άρχίζει ή Πολιτεία. Ν' άπομακρυνθή τό παιδί από τό κακό οικογενειακό περιβάλλο και νά τοποθετηθή εκεί πού, πάνω άπ' όλα, θά βρη στοργή και κατανόηση, κι' άμέσως, προτού δημιουργηθή «τραύμα» στη ψυχή του.

Μιά παρένθεση: 'Η περίπτωση του Ρ. νομίζω πώς έχει ξεχωριστή σημασία για τόν τόπο μας. Τά σχολεία μας δυστυχώς δέν είναι τόσο ποιζιλα για ν' ανταποκρίνονται στις διάφορες απαιτήσεις κι' ανάγκες των τροφίμων τους. Κι' αυτό άκόμη τό σύστημα τής έγγραφής των παιδιών μας σ' άνώτερες σχολές πούλν άπέχει από τό σωστό. Οί γονιοί πού κοιτάζουνε την «κλίση» του παιδιού τους στέζουνε μονάχα σάν έξαίρεση. Οί πότεροι στέλλουνε τό παιδί τους στό κοντινότερο Γυμνάσιο ή Λύκειο, εκεί ποί έχουνε και κανένα συγγενή, γιατί έτσι θάνα, λογαριάζουνε, οικονομικότερο. 'Άλλοι τό στέλλουνε εκεί πού κι' άλλοι χωριανοί στείλανε τά δικά τους. «Νά μάθει γράμματα»: αυτή είναι ή επιθυμία των γονιών, μά για ποιο σκοπό και άν είναι ή κατάλληλη μόρφωση για τό παιδί τους, δέ φαίνεται νά τό σκέφτηκαν καμιά φορά, ούτε πάλι, άπ' ό,τι ξέρω, γίνηνε καμιά προσπάθεια από τους άρμόδιους νά τους διαφωτίσουνε γι' αυτό. Ποσο άνεργάμισα παραφροσύνη φαίνεται κι' από κάτι πού παρατηρείται συχνά, σά δηλαδή μένει στην ίδια τάξη ένας μαθητής σ' ένα σχολείο, νά φεύγει και νά πηγαίνει σ' άλλο κι' ίσως και σέ τρίτο άκόμη,

σάμπως σκοπός νάνα νά πάρει ένα δίπλωμα όποιο και ό,τι και νάνα.

Μέ τά πού πάνω δέ θέλω νά νομιστεί πώς ύποστηρίζω τό συχνά λεγόμενο στην έποχή μας πώς «τό παιδί έχει πάντα δίκαιο». Θά δεχόμουνα τό αξίωμα αυτό μέ μιá προσθήκη: «τό φυσικό λ ο γ ι κ ό παιδί έχει πάντα δίκαιο». Κανένας όμως εκπαιδευτικός δέ μπορεί νά ξεί σέ τόση αυταπάτη πού νά πιστεύει πώς τό χ ά θ ε π α ι δ ί είναι φυσιολογικό. 'Η ανθρώπινη φύση πούλν άπέχει από τό ισορροπημένο και φυσιολογικό—θά σήμαινε τότε τό άρμονικό πούνα τό ίδιο μέ τό ιδεώδες κι' ό άνθρωπος θά έκανε νάνα άνθρωπος μέ την ιδανική αυτή μορφή—και βέβαια πούλν περισσότερο τό παιδί πού είναι άκόμα «έν τώ γίνεσθαι». 'Ετσι τό κάθε «δύσκολο» παιδί άς μη τό βλέπουμε σά «θύμα» του σχολείου ή του περιβάλλοντος γενικά μά άς αναζητήσουμε νά διευκρινίσουμε, κατά πόσο ή άνωμαλία όφείλεται σ' έξωτερικούς ή έσωτερικούς παράγοντες. 'Η διαπίστωση αυτή θά μάς εύκολώνε στη λήψη των όρθών μέτρων χωρίς όμως νά περιμένουμε τά ίδια καλά άποτελέσματα σ' όλες τις περιπτώσεις. 'Ας θυμηθούμε την παρουσία «τόν άράτη σατονίζεις τό σαπουνί μόνο χάνεις». Σωστά, μ' άν δέν αλλάξει ή «άράκη» φύση τουλάχιστο διατηρείται καθαρή και προλαμβάνεται ή κακή της επίδραση στους άλλους. 'Ο εκπαιδευτικός πρέπει νά ικανοποιηθεί μέ τη σέψη πώς έντοπίζει τό κακό, πού συνεχώς, σάν άρρώστεια άγίαρευτη, θά οδηγεί τό υποκείμενο στόν άφανισμό. Δέ μπορεί ή ζωή νά μη έχει τις τραγωδίες της. Κάτι ξέρανε οί άρχαιοί σά λέγανε «Φύσιν πονηράν μεταβαλείν ού ράδιον».

Ν. ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

'Αγγελου Δ. Φουριώτη: Πνευματική Πορεία. Μαυρίδης, 'Αθήνα 1952, σ. 352.

Τό βιβλίο αυτό είναι καλό σημάδι για τη σοβαρότητα μέ την όποία ή νέα γενεά αντικρύζει τά πνευματικά μας ζητήματα, ιδιαίτερα τη λογοτεχνική παραγωγή τής τελευταίας τριακονταετίας. Γιατί, άν δέ γνωρίσουμε, πλατιά και βαθιά, τί κάναμε ως τώρα, δέ θά μπορούσαμε νά στηρίξουμε γερά τό σημερινό κι αύριανό έργο μας. Θά χιζόμαστε άλόγιστα πάνω στην άμμο ή θά χιζόμαστε και θά χαλούμε και θά ξαναχιζόμαστε όσόντου μεστώσουμε μέ την προσωπική μας πείρα—άν,

δέβαια, προφτάσουμε. Ἡ παράδοσή μας, ὅποια καὶ νάνα, μᾶς εἶναι πολὺτιμος ὁδηγὸς γιὰ νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὰ καλά της καὶ ν' ἀποφύγουμε τὰ λάθη της.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ἡ «Πνευματικὴ Πορεία» τοῦ κ. Α. Φουριώτη εἶναι πολὺ καλὸ σημάδι. Δὲν εἶναι, δέβαια, ἡ πρώτη ἐκδήλωση στὸ σημεῖο αὐτό. Ἄλλοι, παλαιότεροι καὶ νέοι, προηγήθηκαν μὲ παρόμοιες μελέτες περισσότερο ἢ λιγώτερο γενικευμένες ἢ ειδικευμένες. Ἄλλὰ ἡ ἀφιέρωση ἐνὸς τόσο μεγάλου καὶ λεπτομερειακοῦ κριτικοῦ βιβλίου σ' ἓνα σύγγραφο, νέο ἀκόμη, συγγραφέα μας — στὸ Θανάση Πετσάλη—πρῶτη φορὰ γίνεται. Ἡ κριτικὴ ἐξέταση τοῦ ἔργου του πλαισιώνεται, σ' ἀδρές γραμμές, ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς τελευταίας πενηκονταετίας· ὅμως ἐπίκεντρο μένει ὁ Πετσάλης καὶ ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή του. Ὅλες οἱ γραμμὲς σάμπως ἀπ' αὐτὸν νὰ ξεκινοῦν καὶ σ' αὐτὸν συγχλίνουν. Κι αὐτὸ γίνεται ὄχι μόνο γιὰ τὸ Πετσάλη εἶναι τὸ θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ κι ὁ κριτικὸς ἀγαπάει ὑπερβολικὰ τὸ θέμα του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ κ. Φ. φαίνεται νὰ μὴ ἔχει σὲ πολλὴ ἐχτίμηση τὴν ἄλλη νεοελληνικὴ πεζογραφία μας.

Ἡ προκατάληψη αὐτὴ εἶναι τὸ βασικὸ λάθος τῆς «Πνευματικῆς Πορείας». Γιατὶ ἀντὶ νὰ γίνῃ τὸ βιβλίον αὐτὸ μὴ ἀντικειμενικὴ καὶ ἥρεμη θεώρηση τῆς πεζογραφίας μας τῶν 50 τελευταίων χρόνων καὶ ἰδιαίτερα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ Πετσάλη, ξεστράττει σὲ ἀκρίβη καὶ ἀσθητικὴ πολεμικὴ, σὲ τυφλὲς παρεξηγήσεις, σ' ἐξοφθαλμὲς ἀντιφάσεις, καὶ σὲ γενικὲς ἢ posteriori συμβουλές, πού, καὶ ἂν ἀκόμη ἦταν ὀρθές — πρᾶμα πολὺ συζητήσιμο—μὰ καὶ δὲν μποροῦν δέβαια νὰ ἐφαρμοσθοῦν πᾶς σ' ἔργα παρουσιασμένα ἀπὸ καιρὸ, καταλήγουν σ' ἀλόγηστη καὶ ἄδικη καταδίκη τους.

Ὅμως, ἂς δοῦμε ἀπὸ πῶς κοντὰ τὸ ἔργο. Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ 32 κεφάλαια, γενικὰ καὶ ειδικὰ, μικρὰ καὶ μεγάλα, πού συχνὰ διασταυροῦνται, ἐπαναλαμβάνονται, καὶ ὄχι σπάνια ἀλληλοσυγκρούονται. Στὰ δύο πρῶτα κεφάλαια προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νὰ δώσει τίς γενικὲς ἀπόψεις του γιὰ τὴν λογοτεχνία, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνία τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ἐπανέρχεται ὅμως στὰ ζητήματα αὐτὰ συχνὰ καὶ παρακάτω. Στὰ ἐπόμενα κεφάλαια παίρνει χρονολογικὰ ἕνα-ἕνα τὰ ἔργα τοῦ Πετσάλη, καὶ προσπαθεῖ νὰ τ' ἀναλύσει ἀσθητικὰ καὶ κριτικὰ στὴν οὐσία καὶ στὴ μορ-

φή τους, καὶ νὰ τὰ τοποθετήσει μέσα στὴν ἐποχὴ τους, τόσο σὰν ἀποτελέσματα τῆς ὅσο καὶ σὰν πνευματικὲς ἐκδηλώσεις ἀνεξάρτητες. Ἔτσι δημιουργεῖ εὐκαιρίες ν' ἀναφερθεῖ ξανά καὶ ξανά σὲ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ θέμα του, νὰ δοκιμάσει συγχρίσεις μὲ ἄλλα ἔργα ἑλληνικὰ καὶ ξένα, νὰ ἐκφέρει γνώμες γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ διάθρωψη, γιὰ τὴν πολιτικὴ, πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας — καὶ τοῦ κόσμου ὅλου, κάποτε—νὰ διατυπώσει ἀφορισμοὺς ἀσθητικῆς καὶ κριτικῆς, καὶ ἀκόμη νὰ παραθέσει πληροφορίες γνωστὲς γιὰ λογοτεχνικὰ εἶδη μέσα κ' ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ τὸ βιβλίον εἶναι παραφροστωμένο μὲ ἀτελεῦττες ὑποσημειώσεις, πού μποροῦν δέβαια νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση ἐπιστημονικῆς κ' εὐσυνείδητης ἔρευνας, ὅμως εἶναι κάποτε φροτικὴ ἐπίδειξη γνώσεων—ὅπως δὲ καὶ ἀρκετὰ μέρος τοῦ βασικοῦ κειμένου.

Γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πετσάλη ἔχει ἀπόλυτο, καὶ συχνὰ δικαιολογημένο, θαυμασμὸ ὁ κ. Φ. τόσο σὰν περιεχόμενο ὅσο καὶ σὰ μορφή, τόσο στὰ πρῶτα του δευτέρω δὴματα ὅσο καὶ στὴν κατοπινὴ ἐξέλιξη καὶ ὀλοκληρωμένη ἀνθρώπῃ του. Τὸ ἀντικρύζει μὲ πραγματικὴ ἀγάπη, τὸ ἀναλύει προσεχτικὰ καὶ λεπτομερειακὰ, καὶ τὸ τοποθετεῖ πολὺ ψηλότερα ἀπ' ὅ,τι ἄλλο ἔδωσε ἡ νεοελληνικὴ πεζογραφία στὶς ἀνάλογες, καὶ στίς προηγούμενες ἀκόμη, περιόδους τῆς. Τὰ ἐλάχιστα λάθη, πού ἔδω κ' ἐκεῖ κάποτε πού κρίνει, τὰ ὑποτονίζει καὶ διάζεται νὰ τὰ προσπεράσει γιὰ νὰ σταθεῖ πολὺ στ' ἀναμφισβήτητα ἢ αὐτὸν χαρίσματα τὸν, πού εἶναι πολλὰ καὶ σημαντικὰ. Ὁ ἄκρατος θαυμασμὸς του τὸν ὀδηγεῖ συχνὰ σ' ἄδικες κρίσεις γιὰ τοὺς ὁμότεχους τοῦ Πετσάλη, σὲ σημεῖο πού, στοιχεῖα κ' ἐκδηλώσεις πού καταδικάζει ἀνεπιφύλακτα σ' αὐτοὺς, νὰ γίνονται τίτλοι τιμῆς γιὰ τὸν Πετσάλη. Ἀναφέρω μὴ περιπτώσεις: Ὁ κ. Φ. ἐπανειλημμένα καταδικάζει τοὺς λογοτέχνες τοῦ μεσοπόλεμου, γιὰτὶ εἶδαν, λέει, τὴν ἐποχὴ τους σὰν ἐποχὴ παραμυθῆς καὶ τὴν ἀποδόσανε πρῶτα, χωρίς νὰ τῆς ἀλλάξουν τὸ χαρακτήρα, δίχως νὰ δοῦν τὰ καλά της μόνο στοιχεῖα ἢ νὰ ἐφεύρουν—πλαστογραφώντας, μίπως, τὴν ποικιλιότητά· ἄλλες καλὲς κ' αἰσιόδοξες καὶ ρόδινες καταστάσεις, χωρίς, τάχα, καμμίαν προσπάθεια νὰ τὴν καθοδηγήσουν καὶ νὰ τὴν ἀνηψώσουν. Καὶ τοὺς καταλογίζει μεγάλη εὐθύνη ὄχι μονάχα γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ ποῖόν τοῦ ἔργου των, ἀλλὰ προ-

πάντων γιατί σπρώξανε, λέει, τὸ ἔθνος σὲ ἠθικό, κοινωνικό καὶ πολιτικό ἔξερση: καὶ κάνανε τὸ φοβερό αὐτὸ ἐγκλημα: καὶ ὅλοι—ἐχτός ἀπὸ τὸν Πετσάλη! Ἄνεξάρτητα τοῦ ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθινός ὁ ἰσχυρισμός αὐτός, ἄς κοιτάξουμε τί λέει ὁ ἴδιος ὁ κ. Φ. στὴ σ. 128 συγκεφαλαιώνοντας τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὶς «Γερές καὶ ἀδύναμες γενεές» τοῦ Πετσάλη: «Ἄν ἡ Μαρία Πάρνη θέλησε νὰ κατακτῆσει, ν' ἀνέβει, κ' ἂν γι' αὐτὸ τὸ ἀνέβασμα θυσίασε τὰ πάντα, ἂν ὁ Ἀλέκος Πάρνης θέλησε νὰ ἐπιβάλλει (sic) τὶς ἀογές του μ' ἓνα κίνημα, ἂν ὁ Πέτρος Πάρνης (ὁ ἀπόγονος) νιώθει ἀπομονωμένος, ἂν κ' οἱ τρεῖς, ὡς ἄτομα, δὲν συνθέτουν κάτι τὸ συγκλονιστικό, δὲν φ τ α ἰ ε ἰ ὁ Θ. Π., φ τ α ἰ ε ἰ ἢ τ ᾶ ἔ η π οὐ π ῆ ρ ε γ ι ᾶ π ρ ὄ τ υ π ὄ τ ο υ κ α ἰ τ ῆ ς ὀ π ο ἴ α ς μ ᾶ ς ἔ δ ο υ σ ε τ ὸ ὅ λ ο ξ ὄ ν τ α ν ο π ο ρ ο τ ρ α ἰ τ ο». Τώρα, γιατί αὐτὴ ἡ ἴδια οὐσία—ἡ πιστὴ ἐξεικόνιση μᾶς ἐποχῆς καὶ μᾶς κοινωνικῆς τάξης—εἶναι προτέρημα στὸν Πετσάλη ἀλλὰ ἀσυγχώρητο ἐλάττωμα στοὺς κάπως παλαιότερους καὶ σύγχρονους του συγγραφείς, εἶναι κάτι πὸν μένει σκοτεινὸ καὶ ἀναπάντητο. Κι αὐτοὶ γράφαγε μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα καὶ περιγράφανε ὁ ζωντανέψανε ὅ,τι εἶδαν καὶ ἀκούσαν! τὴν τότε πραγματικότητα. Γιατί, τάχα, νὰ φταῖνε αὐτοὶ γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῆς καὶ ὅχι καὶ ὁ Πετσάλης; Βέβαια, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲ φταῖνε κανένας λογοτέχνης. Ὁ κριτικὸς μονάχα φταῖνε γιὰ τὴν ἐξοφθαλμὴ ἀντίφασί του.

Ἐκεῖνοι πὸν ὑποφέρουν χειρότερα ἀπὸ τὴν επικριτικὴ διάθεση τοῦ κ. Φ. εἶναι οἱ: Τεοξάκης, Βενέξης, Θεοτοκάς, Μυσιβήλης, Καραγιάννης. Κύριος ὅμως στόχος τοῦ κ. Φ. εἶναι ὁ Τεοξάκης πὸν ἐπανεπιλημμένα τὸν χιτυπᾷ καὶ δὲν τοῦ βρίζει τίποτε καλὸ, σωστό, ἄξιο, ἐχτός ἀπὸ τὴν «Πριγκιπέσσα Ἰκαμώ», πὸν ἀπορεῖ μάλιστα πὼς εἶναι δυνατό νὰ τὴν ἔγραψε ὁ Τεοξάκης! (πρόβλ. σημ. 3, σελ. 298-300). Ἄλλὰ ἡ ἀντίφραση καὶ ἡ σύγκριση παρουσιάζεται κ' ἐδῶ. Στὴ σ. 202 σημ. 1 καταδικάζει τὸν Τεοξάκη, ἀλλὰ ἀμέσως παρακατῶ στὴ σ. 2 γράφει: «Τὰ μόνον μισοστορήματα πὸν θὰ σταθοῦν... κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τὰ ἑξῆς:... «Παρακμὴ τῶν Σκληρῶν» Α. Τεοξάκη...» Καὶ στὴ σ. 255 σημ. 1, ἀναφέροντας κ' ἐγκρίνοντας τὶς γνώμες τοῦ Π. Σπανδωνίδη γιὰ τὴν ἐθνικὴ λογοτεχνία, γράφει: «Ἀκολουθώντας τὶς σκέψεις τοῦ Π. Σπανδωνίδη... καταλαβαίνουμε, πόσο μεγάλη στέκεται ἡ

συμβολὴ τῶν Πετσάλη, Τ ε ρ ξ ᾶ κ η, Ποσειδάκη κλπ. στὴ δημιουργία μᾶς ἐθνικῆς λογοτεχνίας».

Μπορεῖ νὰ ἐχτιμάς ἓνα συγγραφέα ὅσο θέλεις καὶ νὰ τὸν ἀνεβάσεις ὅσο ψηλά, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφεύγεις σ' ἄδικες κρίσεις καὶ ἀστήροχτες κατηγορίες τῶν ἄλλων. Σίγουρα δὲν τοῦ χρειάζεται τοῦ Πετσάλη τέτοιου εἶδους ὑποστήριξη κ' ἔπαινος γιὰ νὰ πάρει τὴν ἕψηλὴ θέση πὸν ἀναμφισβήτητα κατέχει στὴν πεζογραφία μας.

Εἶναι πολλὲς οἱ ἀντιφράσεις, ἀνακρίβειες, ἄδικες κρίσεις καὶ πρόχειρες γνώμες στὶς ὅποιες προσκορεῖ ὁ ἀπροεχθιστὸς ἀναγνώστης τῆς «Πνευματικῆς Πορείας», δὲν εἶναι ὅμως δυνατό στὸ στενὸ χῶρο τοῦ περιοδικοῦ νὰ παραθεθοῦν ὅλες.

Κάτι ἄλλο στὸ ὅποιο προσκορεῖ ὁ ἀναγνώστης εἶναι τὸ ρητορικό ἀλλὰ καὶ ἀπρόσεχτο, συχνὰ χαλαρό, ἕφος τοῦ ἔργου, πὸν ἀφαιρεῖ πολὺ ἀπὸ τὴ σοβαρότητα πὸν προϋποθέτει ἡ ἀντικειμενικὴ κ' ἐπιστημονικὴ κριτικὴ ἐργασία. Ρητορικὲς ἀναδιπλώσεις, ἐπανάληψεις, πλατειασμοὶ, ἀλλὰ καὶ πρόχειρες, ἀνόμαλες καὶ λειψές φράσεις, κάποτε ἀσύνηχτες ἢ κακοσύνταχτες, παρενθέσεις καὶ κούτρω παρενθέσεις, μαζὶ μὲ τὰ ἀπαιροτογραφικὰ λάθη κάνουν συχνὰ ἄχαρο τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Ἄνεξάρτητα, ὅμως, ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς ἡ «Πνευματικὴ Πορεία» τοῦ κ. Φουριώτη εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πὸν ἐνδιαφέροντα νεοελληνικὰ κριτικὰ ἔργα τῶν τελευταίων χρόνων. Παρ' ὅλη τὴν πολεμικὴ καὶ ἀντιρηρικὴ του διάθεση καὶ τὶς ἀνακρίβειες του, τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι μιὰ καλὴ εἰσαγωγή καὶ ἀνάληψη τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ Πετσάλη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ξ. Λυσιώτη: Νιφάδες (ποιήματα). Κύπρος 1952, σελ. 25.

Ὁ κ. Λυσιώτης μᾶς ἔδωσε μὲ τὶς συμπληρικὲς του «Νιφάδες» ἀκόμα ἓνα δείγμα τῆς εὐγενεῆς καὶ λεπτῆς του ποιήσεως. Ἡ λιγροσέλιδη αὐτὴ ποιητικὴ συλλογὴ ἔχει βραβευτῆ στὸ διαγωνισμό τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, καὶ πραγματικὰ ἀποτελεῖ μιὰ καλὴ συμβολὴ στὸ ὅλο ποιητικὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα. Γνωστοροῦντος προσθέτει καὶ κάτι στὴν Κυπριακὴ λογοτεχνία.

Τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, πὸν ὅλους εἶναι ἔκφραση προσωπικῶν συγκινήσεων τοῦ ποιητῆ, δὲν ἐκπλήττουν μὲ κάτι τὸ νέο. Εἶναι πάνω στὰ παλιὰ κα-

θεωρούμενα ἀχνάρια τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ τῆς τεχντροπίας τοῦ ποιητῆ. Ὡστόσο ἡ λεπτότητα τού είναι ἐξαιρετική καὶ ἀξιοθαύμαστη. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος τῶν ποιημάτων αὐτῶν είναι μοσιχώτατος καὶ αἰσθανεσά τὴν ἀνανώσθ του μὲ τούς συχνά παρεμβαλλόμενους παρατονισμένους στίχους, σζόπιμα θαλμένους καὶ στήν πρέπουσα θέση, πού σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση τῶν μουσικῶν διαφώνων διαστημῶν θαλμένων γὰ νά φανῆ πὸ ἀρμονικό τὸ συμφωνο διάστημα καὶ οἱ πτώσεις. Ἐξ ἄλλου ἡ παρεμβολή αὐτῆ ἀποτελεῖ καὶ μιὰ ποιηλία στὸ ὅλο ποίημα, ἰδίως στὰ πολύστιχα καὶ σὲ πολὺ γνωστούς καὶ ἐξαντλημένους πὰ ἀπὸ τὴν πολλὴ χόηση οὐθμούς, ὅπως είναι ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος.

Τὰ θέματα τῶν ποιημάτων είναι πολὺ προσωπικά καὶ μερικὰ πολὺ περιορισμένα. Ὡστόσο συνασθηματικῶς εὐδύνονται καὶ ἀποκοτῶν ἐκείνη, γιατί τὰ προσωπικά ἐπεισόδια ἦταν ἀπλῶς ἐλατήρια γὰ πὸ πλατιῆς σκέψεις. Ἐπάρχει ὅμως στήν ἀρχὴ τῆς συλλογῆς ὁ Ὑμνος στήν Ἄρετή, πὸν πιθανὸ κάπου-κάπου νά υπενθυμίζει ἀνάλογο ποίημα τοῦ Ἄριστοτέλη, ἀλλὰ τόσο ἀναανεωμένο σὲ ἔκφραση καὶ σὲ συγκίνηση, πὸν πραγματικῶς τὸ χάρεσαι σὰν κομμάτι τέχνης καὶ ταυτοχρόνως ἀναγκάζεσαι νά τὸ ἀναγκλώνεις στὸ μυαλό σου εὐχάριστα. Καὶ μόνο γι' αὐτὸ τὸ ποίημα ἡ συλλογὴ «Νιφάδες» παίρνει ἀξιοσημείωτὴ θέσιν στήν ὅλη ποιητικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας.

Διαβάζοντας τίς «Νιφάδες» μπορεῖ νά μὴ ἀναταραχθῆς, νά μὴ ἑσπασθῆς, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε τελειώνεις συγκινημένος καὶ αἰσθάνεσαι μέσα σου τὴν εὐγένεια καὶ λεπτότητα, δοσμένη ἀπὸ τὸ ἔργο. Δὲν είναι τάχατες καὶ αὐτὸ μιὰ ὕαση στήν πεζότητα καὶ ὁμότητα τῆς ἐποχῆς μας; Καὶ δὲν είναι μιὰ ἐπιτυχία τοῦ κ. Ἀνασιώτῃ νά ἐκφράσει τὸν κόσμο του, τὸν ὁποιοδήποτε κόσμο του, λεπτὰ καὶ εὐγενικά, ὅταν ἡ πλειονότητα γύρω του ἐκφράζεται μὲ πεζολογίες ἢ τυμπανοκρουστικὰ ἀδικαιολόγητες;

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κώστα Ταχτοῆ: «Μικρὰ ποιήματα». Ἄθηνα, 1952.

Ἡ συλλογὴ τοῦ Κώστα Ταχτοῆ παρουσιάζει μιὰ κτυπητὴ, ἐπαδεικτικὴ θάλαγα, ἀπλότητα. Δείπει ἡ ἀρίθμησις σελίδων, τὰ σημεία τῆς στίξεως σπανίζουν, καταργεῖται τὸ κόμμα, τὸ κάθε φύλλο ἔχει τὴν μίαν του ὄψιν ἀρρησιμολογήτη, ἀλλὰ καὶ κείνη πὸν περιέχει στίχους, εἶ-

να συχνὰ πολὺ ἐπιδεικτικὴ στὸν τρόπο πὸν τούς διατυπώνει. Μπορεῖ νά πάρε μιὰ ἰδέα ὁ ἀναγνώστης εἰν ξαναγράψει τὴν περίοδο: «Ὁ οὐρανὸς μάζεψε σύννεφα χθὲς σταγόνα-σταγόνα τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου καὶ σήμερα βρέχει» κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε κάθε λέξη γ' ἀποτελεῖ. . . . στίχο, π.χ.

Ὁ
οὐρανὸς
μάζεψε
σύννεφα. . . .

Ὁ αὐτὰ προδίδουν κατ' ἀρχὴν ὅτι ὁ ποιητῆς θά είναι βέβαια νέος (νεαρός), καὶ δεύτερον ὅτι δὲν σέβεται ὅσο πρέπει, αὐτὸ πὸν λέμε «ποίηση». Οἱ λόγοι, οἱ μετρομένοι στίχοι ὅλης τῆς συλλογῆς είναι γραμμένοι σὲ ἐλεύθερη μορφή. Ὅτε κανονικὸ μέτρο, ὅτε ὁμοιοκαταληξίες καὶ στροφές. Λείπει κάθε ἐξωτερικὸ γνώρισμα ἡ σκολιδι τῆς κλασσικῆς προπυρροραλιστικῆς ποιήσεως. Ὁ ποιητῆς δὲν μὸχθησε νὰ τούς διατυπώσει καὶ οὔτε ἐπεδίωξε νὰ τούς ἐπεξεργασθεῖ ἢ ἔστω νὰ τούς ξανακοιτάξει πρὶν τούς δημοσιεύσει. Ἐταὶ δείχνουν τοῦλάχιστον ὅτι είναι «πρῶτο χέρι». Ὅσο ἐπιτηδεμένη φαίνεται ἡ ἐκτύπωση τοῦ βιβλίου, τόσο ἀνεπιτήδευτὴ είναι ἡ διατύπωση τῶν στίχων. Πάντως δὲν τὸ καίω τὸ σημείο αὐτό. Ἡ ἐλεύθερη ποίηση, ἐφ' ὅσον δὲν είναι ὑποδουλωμένη σὲ κανόνες ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ ἀποβλέπει στὸ περιεχόμενον «δὲν σηκώνει πολλὰ φιασίδια». Ἐταὶ λένε τοῦλάχιστον οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μπρεττόν, πὸν χρησιμοποιοῦν τὴν αὐτομάτη γραφή.

Σημείωσα πὸ πάνω, ὅτι ὁ κ. Τ. δὲν σέβεται τὴν ποίηση. Αὐτὸ δὲν μ' ἐμποδίζει νά ὁμολογήσω ὅτι πολλοὶ στίχοι του μοῦ ἀρέσουν πολὺ. Ἄλαισιόδοξοι καὶ ὑποβλητικὸι μαζί οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος «Τελευταῖο»:

Εἴμαστε μιὰ ἀτελεύτητὴ ομάδα δρομέων
πὸν διαδοχικὰ παίρνομε, στήν ἀντροκία
[σάλαιμα

τὴν ἱερὴ φλόγα
καὶ τρέχομε
Κι' αὐτὸς πὸν τώρα, νά!
τὴν ἔχωσε στὸ σύντροφο
μικραίνει τὴν ταχύτητα
καὶ ἀργά-ἀργά
κατάκοπος
περνάει στὸ σκοτάδι.

Ἄν εἶχε κάποια μελωδικότητα (τοῦ λείπει τὸ μέτρο καὶ ἐγγίζει τὸ πεζὸ) στὴ διατύπωση, θά ἦταν θαυμάσιο. Οἱ στίχοι του πολὺ συχνὰ δαίχνομα λεπτότητα, λυρισμὸ καὶ εὐαισθησία πὸν συγκινεῖ:

Ἐχεις δυὸ ἄστρα στὸ κεφάλι
στὸ χέρι ἕνα κυκλάμινο.
(Ἦταν σὰν τὰ παραμῦθια)

“Έχεις δύο άστρα στο κεφάλι
στο χέρι ένα κυκλάμινο
και φεύγεις.

“Ο,τι έδωσε πηγή, σ’ όλο το ποίημα
είναι βέβαια οι δύο τελευταίες λέξεις:
«και φεύγεις». ‘Αλλά κι’ αξιοπρόσεχτα,
ότι θέλει να μās πει, το νοιώθουμε’ για
να έκφράσει το ίδιο νόημα ή παλαιότερη
ποίηση θά χρησιμοποιούσε ‘Ιερεμαζούς
θρήνους. Μιά συγγρατημένη μελαγχολία
είναι διάχυτη στους πιο πάνω στίχους,
όπως και στους επομένους:

Μιά μονάχα στιγμή (πόσο θά κρατήσει);
θάρθει και θά φύγει
πόσο ή αγάπη σου κράτησε
ή αγάπη σου
έσυ
και το καλοκαίρι...

“Όσοι έχουν ύπ’ όψη τους το Sonnet
de mars του Paul Arène, δέν μπορούν
να μη θυμηθούν τους τελευταίους στί-
χους του:

...Et depuis, quelquefois, je me
[surprends à dire,
Songeant à ce rayon, songeant à
[ce sourire:
C’ était presque l’ amour et
[presque le printemps!

‘Ελπίζω να μη διασθεί ό κ. Ταχτοής
να ξανατυπώσει στίχους του’ όχι διότι
δέν έχει κάποιο ταλέντο’ αντιθέτως, διό-
τι είναι κρίμα να το σπαταλά σε στι-
χογραφικά γυμνάσματα, ενώ φαίνεται ότι
μπορεί, αν θέλει, να δώσει κάτι πολύ
καλύτερο, με λίγη αυτοκριτική και κά-
ποια αυστηρότητα στην αυτοκριτική αυ-
τή. Τίποτ’ άλλο.

Ν. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ‘Εκθέσεις ζωγραφικής.

Οι αθουσες του Ζαπλείου, ή αθουσα
του Ξενοδ. «Κεντοικόν», οι δυο αθουσες
του Παρνασσού, ή αθουσα Ζαχαρίου και
κάπου - κάπου κ’ οι αθουσες του ‘Αγγλο-
‘Ελληνικού Συνδέσμου ή του Βρετανι-
κού Συμβουλίου, είναι από τόν περασμέ-
νου ‘Οχτώβρη γεμάτες από εκθέσεις ζω-
γραφικής, που διαδέχονται ή μια την
άλλη. Έκατοντάδες έργα. Κι όλη αυτή
ή υπερπαραγωγή, βρίσκει τρόπο να ικα-
νοποιεί έμπορικώς τους καλλιτέχνες, για-
τι άλλοιώς θάταν αδύνατο να προσέσουν
ν’ ανταποκριθούν στα μεγάλα Ξεοδα για
ένοικια αθουσών, για φωτισμό, θέρμαν-
ση, κορνιζάρια των έργων και τόσα
άλλα.

Κι αυτό είναι, βέβαια, κατά κάποιο
τρόπο παρήγορο, αφού βρίσκονται φιλό-

τεχνοι ν’ αγοράζουν έργα. “Όμως, τί
είδους έργα αγοράζουν, αυτό είναι μια
άλλη ιστορία! Γιατί οι περισσότερες εκ-
θέσεις ήταν χωρίς κανένα καλλιτεχνικό
ένδιαφέρον. Κοινοτοπίες, άναμασήματα
του ίδιου θέματος, έγχρωμες - καμιά
φορά - φωτογραφίες, χωρίς αναζήτηση,
χωρίς άνανέωση τών εκφραστικών μέ-
σων.

“Έτσι, εκθέσεις σαν του ‘Ελβετού
Sigg’ (για τόν όποιον μλήσαμε προ- και-

“Ένα χαρακτηριστικό πορτραίτο του ‘Ολ-
λανδού ζωγράφου J. Yssel Muiden.

ρου άπ’ αυτές τις ίδιες στήλες), σαν την
ομαδική έκθεση του ‘Αρμού’ στις αθου-
σες του Ζαπλείου, σαν του ‘Ολλανδού J.
Yssel Muiden στον ‘Αγγλο-‘Ελληνικό
Σύνδεσμο, μās φαίνονται σαν όάσεις
μέσα στην άπέραντη Σαχάρα τών άλ-
λων εκθέσεων.

‘Τλήχαν βέβαια κι έργα άνάξια μέσα
στην πληθώρα τών έργων του ‘Αρμού’,
άλλά ή αισθητική αξία άλλων πινάκων
άπεξημίανε τόν θεατή άπ’ όλες τις όπτι-
κές του ταλαιπωρίες. Δυο πίνακες του
Χατζηνικιάκου - Γιλζα ήταν κλασσικοί,
με την εδυσνειδησία τους, στην τεχνική,
τη ζωματική τους άρμονία και το λε-
πτόλογο ρομπιτιβισμό τους. Δυο όλόσω-
μα πορτραίτα του Τέτση με το άριστο
σχέδιο και σύγχρονα με την έλευθερία
στην επέλευση, ήταν έργα που προκα-
λούσαν το ένδιαφέρον και μαστίγωναν τη
σκέψη. ‘Ο υπερρεαλισμός του ‘Εγγονό-

πουλου αρχίζει να μὴ ἐνοχλεῖ τὸ θεατὴ, παρ' ὅλη τὴν ἀσυναρτησία τῶν τίτλων τῶν ἔργων του, γιατί ἔχει μιὰ θαυμασία τεχνικὴ στό πλάσμο κάθε φιγούρας κι ἓνα λαμπρὸ χροῦμα πού λάμπει σὰ σμάλι-το πάνω στό πανί του.

Δυὸ πίνακες τοῦ Τσαρούχη ἀπὸ προσ-ὄψεις Ἀθηναϊκῶν λαϊκῶν σπιτιῶν, εἶ-να σὰν ἀληθινὰ σηηνικά, ἔτσι ὅπως μᾶς τὰ δίνει μ' ὅλη τὴ λεπτομέρεια τῆς ποιήσῃς τους.

Λυποῦμαι πού δὲ βρίσκω νὰ πῶ ἐπα-νετικά λόγια γιὰ τὰ τρία μεγάλα γυναι-κεῖα γυνὰ τὸ Μόραλη. Μερικὰ εἶναι κι ἄσχημα σχεδιασμένα.

Ὁ Κύπριος Γιῶσφος Μανροῦδης, δεί-χνει σταθερὴ πρόοδο στὶς σπουδὲς ἐνὸς γυναικεῖου κεφαλοῦ, πού μᾶς τὸ δείχνει σὲ 3-4 ξεχωριστοὺς πίνακες, ἀλλὰ δὲ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι μὲ ἱκανοποίησαν ἀπό-λυτα. Ἐλπίζω νὰ δοῦμε προσερχῶς καλύ-τερες ἐπιτεύξεις του, γιατί ἔχει ἓνα πραγματικὸ ἄλαντο καὶ πλούσια χρωμα-τικὴ κλίμακα.

* * *

Μιὰ πρόσφατη ἔκθεσι πορτραίτων τοῦ Ὀλλανδοῦ J. Yssel Muiden, στὸν Ἀγ-γλο-Ἑλληνικὸ Σύνδεσμο, μᾶς δείχνει πὼς μπορεῖ ἓνας ἀληθινὸς καλλιτέχνης νὰ δώσει νέον αἶμα, νὰ φρεσύνει νέα πνοὴ στό γλιωλιπομένο θέμα τῆς προ-σωπογραφίας. Κρατώντας σὰν κύριο μέλημα τὴν ὁμοιότητα τοῦ μοντέλλου του, ξεφεύγει ἐπιδέξια ἀπὸ τὸν πειρα-σμὸ νὰ κάμει φωτογραφία ἢ νὰ πέσει στὴν ἀνάλυση τοῦ φωτός πού ζητᾶ ἐπι-σταχτικά ὁ ἱμπεριοσμοῦ καὶ ἀπλο-ποιώντας τεχνικώτατα τὰ μέσα του, φτά-νει σὲ θαυμάσια ὀπτελέσματα. Ἡ βάση τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Muiden εἶναι φανε-ρὸ ὅτι εἶναι ὁ κυβισμὸς. Ἐνας κυβισμὸς ὅμως πού δὲ σπάζει τίς φόρμες, πού δὲ διαστρεβλώνει τὰ σώματα. Ἀντίθετα, κρατᾶ τὴ φόρμα καὶ τὴν ἀναδεικνύει το-νίζοντας περισσότερο τίς σιγιές.

Τὰ μοντέλλα του ὁ Ὀλλανδοῦς καλλι-τέχνης τὰ ἀναζητεῖ στοὺς κοσμικοὺς κύ-κλους τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας, μὲ τὰ φανταχτερὰ φορέματα καὶ τὰ πλούσια κοσμήματα, στὰ παράσμα καὶ τίς πολύ-χρωμες Πορσεβεντικές στολές, πού δίνουν χροῦμα καὶ ζωὴ στοὺς τεράστιους πίνα-κές του. Πατι ὁ ζωγράφος μᾶς ἔχει καὶ μιὰ πλούσια χρωματικὴ γκάμα. Κάθε πίνακας του εἶναι καὶ μιὰ καλὴ μελέτῃ ἄρχιτεκτονικῆς τοποθέτησης, μὲ συνδυα-σμὸ τὸ φόντο, πού πάντα παίζει σπου-δαῖο ρόλο στὴν ὅλη συνθετικὴ ἐργασία τοῦ Muiden. Τὸ φόντο τοῦ πίνακα εἶναι

ἓνα ὄργανο σύνολο, πού συνταροιάζεται μὲ τὸ πορτραῖτο ἢ ὄχι ἓνα ἄτομο καὶ ψι-χρὸ χροῦμα γιὰ νὰ γεμίσει ὁ μουσαμάς, ὅ-πως γίνεται συνήθως σ' ἄλλους ζωγρά-φους. Ἐδῶ, παίρνει ἓνα κύριο, καὶ καμιά φορὰ, πορταρχικό μέρος στὴν ψυχολογία τοῦ εἰκονιζόμενου ἀτόμου.

T. M. Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀπὸ τίς 17 Φεβρουαρίου μέχρι 1 Μαρ-τίου ὁ Ὀλλανδοῦς ζωγράφος κ. Nico Berkhout ἐξέθεσε ἔργα του στὴν αἴ-θουσα τοῦ «Λήδρα Πάλας».

— Στὸ Θεοδοροπούλειο διαγωνισμὸ δι-ηγηματός ἐπαινέθηκε τὸ διήγημα τοῦ κ. Ξάνθου Λυσιώτη «Ὁ καπετὰν Γιαννάκης».

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Σύμφωνα μὲ τὴν Ἐκθεσι τῆς Κριτι-κῆς Ἐπιτροπῆς, πού δημοσιεύεται σὲ ἄλ-λη σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους, τὸ βρα-βεῖο ἀπονεμήθηκε στὴ Συλλογὴ διηγημά-των τοῦ κ. Τάσου Κόρφη, ἐξ Ἀθηνῶν, «Ταξίδι χωρὶς πολιζοῦ». Ὁ ἔπαινος δόθηκε ἐξ ἴσου στὰ ἔργα «Ἐκ Προμελέτης» τοῦ κ. Ἀνδρέα Γεωργιάδη Κυπρολόεντος ἐκ Πεδουλάς καὶ «Μικρὸς Βιογραφίες» τῆς δ. Ντόλλης Ντάλα ἐξ Ἀλεξανδρείας. Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἔκαμε εὐφημη μνεῖα τῶν ἔργων «Παρθενικός» τοῦ κ. Γιάννη Δ. Μουρέλλου ἐξ Ἡρακλείου (Κρήτης), «Ἀῶθε καὶ πέρ' ἀπ' τ' ὄνει-ρο» τοῦ κ. Ν. Σ. Βραχίμη ἐκ Βαρωσίων, «Τὸ Γυαλλοβούιν» τοῦ κ. Ἄντ. Κονστ. Ἡλιάκη ἐκ Βαρωσίων καὶ «Εὐστράτιος Βάρκας» τοῦ κ. Ἀντωνιάκη Εὐγενίου ἐκ Λευκωσίας.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἐν Ἀθήνας Στέγης Γραμμάτων ἀνεκρινώθησαν τὸν περασμένο μῆνα τὰ ἀποτελέσματα τῶν διαγωνισμῶν Διηγημάτων καὶ τοῦ «Φιλὰ-δελφείου» ποιημάτων τῆς Ἐνώσεως Ἑλ-λήνων Λογοτεχνῶν. Ἐκ τῶν Διηγημά-των ἔλαβον τὸν Ἀ' ἔπαινον «Τὸ Σονέ-το τῆς Σιωπῆς» τοῦ κ. Δημ. Κοκλίου (Καρπενήσι), Β' ἔπαινον αἰ «Δύσκολες Στιγμές» τοῦ κ. Σ. Εὐστρατιάδου, Γ' ἔπαινον ἢ «Δασκαλίτσα» τοῦ κ. Π. Κυ-παρίση. Ἐκ τῶν ποιητικῶν συλλογῶν ἔλαβον Ἀ' βραβεῖον ἢ «Ἀθάνατη Πα-τρίδα» τοῦ κ. Χρ. Δημοπούλου (Θεσσα-λονίκη), Β' βραβεῖον οἱ «Σκόρπιο στί-

χοι» τῆς κ. Ρ. Ἀγαθονίκου, Α' ἔπαινον οἱ «Λευκὲς Πολιτείες» τοῦ κ. Φ. Παυλάτου, Β' ἔπαινον οἱ «Στοχασμοὶ» τῆς Διδος Κ. Κωστοπούλου, Γ' ἔπαινον οἱ «Βραδυνοὶ Ψίθυροι» τῆς Διδος Μ. Καραβίδα καὶ Δ' ἔπαινον τὰ «Φτερουγίσματα» τῆς κ. Α. Μαράκη. Εἰσηγητὴς διὰ τὰ Διηγήματα ἦτο ὁ κ. Δημ. Καλογερόπουλος, διὰ δὲ τὰ ποιήματα ὁ κ. Κρ. Σουρῆς.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Παντελῆ Πρεβελάκη: Τὸ Ἱερὸ Σάβαιο. Τραγωδία. «Ἀετός», 1952. Ἀθήνα.

Κ. Χρυσάνθη, Μ.Δ.: Ἡ Διατροφή τοῦ Παιδιοῦ. Λευκωσία, 1953.

Γεράσιμου Σπαταλά: Ἡ τονική στιχουργία, στιχουργία ἀρχαία Ἑλληνική. Ἀθήνα, 1952.

Κώστα Μουχτάρη: Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα. Φιλοσοφική μελέτη. Λεμεσός, 1953.

Κ. Σπυριδάκι, Δ.Φ.: Ἡ ἐκπαιδευτική πολιτική τῆς ἐν Κύπρῳ Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως (1878—1952). Ἐκδόσεις Γραφεῖο Ἐθνάρχιας Κύπρου. Ἐν Λευκωσίᾳ—Κύπρου, 1952.

Ἀλέκου Σπανοπούλου: Χίμαιρες. Πρόλογος Νίκου Σημηριώτη. Ἀθήνα, 1953.

M. Alderton Pink: Craftsmanship in writing. Macmillan and Co., Limited, St. Martins' street, London, 1952.

Μαρίας Ἀρχαδίου: Κάποιες ὥρες. Ποιήματα. «Ἀετός. Α.Ε.». Ἀθήνα.

Γ. Κ. Σταμπολῆ: Δειλινὸ στᾶ Ἑλληνικὰ ἀκρογιάλια. Ἐπικός ρεμβασμός στὴν Ἑλληνική ἱστορία καὶ στὸ Ἑλληνικὸ ἰδεώδες. «Μαυρίδης».

Société d'histoire du théâtre: Revue d'histoire du théâtre, Quatrième année, 1952, III.

Κοῦλη Κάσση: Ὁ τοσπάνος τῆς Λιάκουρας (Φοῖβος Δέλφης). Ἀθήνα, 1952.

Ἀντιγόνης Γαλανάκη-Βουρλέκη: Βραδυὲς ὥρες. Ποιήματα. Ἐκδόσεις Μαουίδη. Ἀθήνα, 1951.

Τάσου Γ. Λέκκα: Κύπρος, ἡ κατεχομένη Ἑλλάς. Μελέτημα. Ἀθήνα, 1952. Ἐκδόσεις: Γραφικαὶ Τέχναι. «Διαληρμάς» Α.Ε.

Νίκου Στρατάκη: Εἶπεν ἡ ψυχὴ μου. Ποιήματα. Ἀθήνα, 1952.

Παγκυπρίου Γυμνασίου: Ἐπετηρὶς Σχολικοῦ Ἔτους 1951—52. Ἐν Λευκωσίᾳ, Κύπρου—1952.

Ἄρ. Α. Ἀσπιώτη, Ψυχιάτρου: Ὁ ἔφηβος καὶ ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ. Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς (ἀρ. 9). Ἀθήνα, 1952.

Βασίλη Ρώτα: Τραγούδια. Τῆς κατοχῆς—πατριωτικὰ καὶ ἠρωικά. Ἐκδοσὴ τοῦ ποιητῆ. Ἀθήνα, 1952.

Δημοσθένη Ζαδέ: Πορεία πρὸς τὸ φῶς. Ποιήματα. Πρῶτο βραβεῖο Διαγωνισμοῦ Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν 1951. Ἀθήνα, 1952.

Φοῖβου Δέλφη: Ρήγας Γκόλφης. Ὁ λυρικός τῆς ἐποχῆς του. Κριτικὸ δοκίμιο. Ἀθήνα.

Θεοδώρου Τασοπούλου: Q. Horatii Flacci «Carmina». (Carmen III,18). Κείμενο, Σχόλια, Μετάφραση. Ἀθήνα, 1952.

Ἑλλης Ι. Λαμπρίδη: Δοκίμια. (Κριτικὰ καὶ Φιλοσοφικά). Ἐκδότης Α. Μαυρίδης. Ἀθήνα.

Θάνου Κωτισοπούλου: Μήδεια καὶ Θησείας. Τραγωδία. «Ἴκαρος», 1952.

Μαργαρίτας Δαλμάτη: Σκίτσα στὴν ὀμίχλη. Στίχοι. Ἀθήνα, 1952.

Μαν. Α. Τριανταφυλλίδη: Ἑλληνες τῆς Ἀμερικῆς. Μία ὀμιλία. Ἀθήνα, 1952.

Κωνσταντίνου Ι. Λιβαδέως: Δρ. Μηχ., Ὑφηγητοῦ Ε.Μ.Π.: Ὁ δομικός σίδηρος τοῦ Παρθενῶνος. Ἀθήνα, 1949.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΟΡΑΜΑ: Εἰς τὴν σελίδα 38, στίχον 13, ἐκ τῶν κάτω, τοῦ ἀρθρου τοῦ κ. Κ. Παλαδάκη «Ὁμόνομα ἡ ἰδιόφθογα στὸ Κυπριακὸ ἰδιῶμα», που δημοσιεύθηκε στὸ προηγούμενο τεῦχος μας ἀντὶ ἰσχυρῶς νὰ γραφῆ ἡλείουσα Ἐπίσης εἰς τὸν στίχον 28, ἐκ τῶν ἄνω, τοῦ ἰδίου ἀρθρου, μετὰ τὸ «σубάζω—μνηστεύω», νὰ προστεθῆ: «Ἄπ' αὐτῷ, πιθανῶς, τὸ σαστικός—ιά = ἀρραβωνιαστικός—κίω».

Νικὸ λαν Βένετον, Λευκωσίαν: Τὰ πῆραμε' θὰ δημοσιευθῶν. — Θ. Ε. Ε. Ὑ. Κοιὰ: Ἐχουν φιλοσοφική σκέψη τὰ νέα σας ποιήματα, ἡ ὁποία ὁμοῦ δὲ μετουσιώνεται σὲ τέχνη.—Ρ. Χ. ρ. Λεμεσό: Καλὸ τὸ νόημα τοῦ «Ναυγοῦ» ἀλλὰ μέτριο ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως.—Ἐ λ ι ω ν Λεμεσό: Τὰ ποιήματα σας εἶναι στενοῦ προσωπικοῦ περιεχομένου καὶ δὲν βγαίνουν ἐξω ἀπὸ τὰ πλαίσια ἐνὸς εὐκόλου ἐρωτικοῦ στιχουργήματος.—Τ. Χ. Δ ο ὕ κ α ν, Μάντιστερ: Ἐχει σοβαρὲς στιχουργικὰς ἀτέλειες τὸ ποιήμα σας.—Τ. Ν. Χ α ρ., Λάρνακα: Καλὸ τὸ «Ντὲ Προφούντις» θὰ δημοσιευθῆ.—Μ. Κ α λ. Ὅρα: Καλὸ ἡ «Ψυχὴ» θὰ δημοσιευθῆ.—Σ. Σ. Π α ι δ., Λευκονίκον: Ἡ «Ἄνοιξις» μαρτυρεῖ ἀρκετὴν εὐαισθησίαν, δὲν παύει ὅμως νὰ εἶναι πρωτόλειον.—Π α ν τ ε λ ῆ ν Μ η χ α ν ι κ ὶ ο ν, Λευκωσίαν: Πῆραμε τὸ «Ζωή». Θὰ δημοσιευθῆ.